

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**PROFESYONEL FUTBOLCULARIN FAIR PLAYE YÖNELİK
DAVRANIŞLARI İLE EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

DOKTORA TEZİ

Gülfem SEZEN-BALÇIKANLI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN

ANKARA
KASIM-2009

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**PROFESYONEL FUTBOLCULARIN FAIR PLAYE YÖNELİK
DAVRANIŞLARI İLE EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

DOKTORA TEZİ

Gülfem SEZEN-BALÇIKANLI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN

ANKARA
KASIM-2009

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

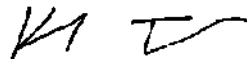
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Doktora Programı
çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından
Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi : 18 /11/2009

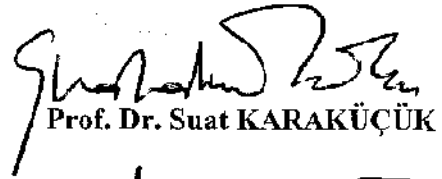
İmza
Ünvanı Adı ve Soyadı
Gazi Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN (Danışman)

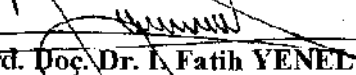
İmza
Ünvanı Adı ve Soyadı
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal TAMER

İmza
Ünvanı Adı ve Soyadı
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

İmza
Ünvanı Adı ve Soyadı
Gazi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İ. Fatih YENEL

İmza
Ünvanı Adı ve Soyadı
Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ertan KILCIGİL

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Kabul ve Onay

I

İçindekiler

II

Şekiller

V

Tablolar

VI

Kısaltmalar

IX

Ön Söz

X

1. GİRİŞ

1

2. GENEL BİLGİLER

3

2.1. Fair Play

3

2.1.1. Fair Playi Kuşatan Bazı Kavramlar

3

İnançlar

3

Tutumlar

3

Değerler

4

Ahlak

4

Sportmenlik

6

2.1.2. Fair Playin Tanımı

7

2.1.3. Fair Playin Tarihi Gelişimi

9

2.1.3.1. Antik Çağda Fair Play

9

2.1.3.2. Ortaçağ'da Fair Play

11

2.1.3.3. Yeniçağ'da Fair Play

13

2.1.3.4. Modern Fair Play Anlayışının

İngiltere'de Oluşumu

13

2.1.3.5. Amatör Kurallar ve Fair Play

14

2.1.4. Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı

15

2.1.5. Profesyonellik ve Fair Play

19

2.1.6. Futbol ve Fair Play

21

2.2. Empati

24

2.2.1. Empati Kavramının Tarihi Gelişimi

24

2.2.2. Empatinin Tanımı

27

2.2.3. Empatinin Bileşenleri

28

2.2.3.1. Bilişsel Empati	28
2.2.3.2. Duygusal Empati	29
2.2.4. Empati ile Karıştırılan Kavramlar	29
2.2.4.1. Empati ve Sempati	29
2.2.4.2. Empati ve Özdeşleşme	31
2.2.4.3. Empati ve İçtenlik	31
2.2.4.4. Empati ve Sezgisel Tanı	32
2.2.5. Empati ve Ahlak	32
2.2.6. Empati Eğitimi	34
2.2.7. Empati ve Spor	35
3. GEREÇ VE YÖNTEM	41
3.1. Araştırmanın Yöntemi	41
3.2. Evren ve Örneklem	41
3.3. Veri Toplama Araçları	42
3.3.1. Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)	42
3.3.2. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS)	44
3.3.3. Veri Toplama Araçlarının Saha Uygulama Süreci	49
3.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	50
4. BULGULAR	51
4.1. Profesyonel Futbolcuların Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	51
4.2. Profesyonel Futbolcuların Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)'nin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	57
4.3. Profesyonel Futbolcuların Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Düzeyleri (Düşük, Orta, Yüksek Seviye) ile Empati İlişkisine Yönelik Bulgular	66
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	74
6. ÖZET	94
7. SUMMARY	96
8. KAYNAKLAR	98

9. EKLER	107
Ek 1. Türkiye Futbol Federasyonu Fair Play Raporu	107
Ek 2. Fair Play Raporu Düzenleme Kriterleri	108
Ek 3. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS)	111
Ek 4. Kişiler arası Tepkisellik İndeksi (IRI)	112
10. ÖZ GEÇMİŞ	113
11. TEŞEKKÜR	114

ŞEKİLLER

Şekil 1: Rokeach'a göre değer kavramı	4
Şekil 2: İnançlardan davranışa	5
Şekil 3: Sporun algılanışı	16

TABLolar**Sayfa No**

Tablo 1	2007 – 2008 Sezonu Turkcell Süper Lig Sonu Sarı ve Kırmızı Kart Sayıları	22
Tablo 2	Kişilerarası Tepkisellik İndeksi Alt Boyutlarının Güvenirliği	44
Tablo 3	Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları	49
Tablo 4	Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğinin Güvenirliği	46
Tablo 5	Profesyonel Futbolcuların Sosyal Normlara Uyum Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	51
Tablo 6	Profesyonel Futbolcuların Kurallara ve Yönetime Saygı Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	53
Tablo 7	Profesyonel Futbolcuların Sporda Sorumluluklara Bağlılık Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	54
Tablo 8	Profesyonel Futbolcuların Rakibe Saygı Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	55
Tablo 9	Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS) Alt Boyutlarının Tanımlama Düzeyi Ortalaması ve Standart Sapması	57
Tablo 10	Profesyonel Futbolcuların Fantezi Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	58
Tablo 11	Profesyonel Futbolcuların Empatik Düşünce Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	60
Tablo 12	Profesyonel Futbolcuların Perspektif Alma Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri	62

Tablo 13	Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI) Alt Boyutlarının Tanımlama Düzeyi Ortalaması ve Standart Sapması	64
Tablo 14	Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS) ve Kişilerarası Tepkisellik İndeksi'ne (IRI) Yönelik Pearson Korelasyon Katsayısı	65
Tablo 15	Sosyal Normlara Uyum Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	66
Tablo 16	Sosyal Normlara Uyum Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	67
Tablo 17	Sosyal Normlara Uyum Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	67
Tablo 18	Kurallara ve Yönetime Saygı Düzeyi Düşük Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	68
Tablo 19	Kurallara ve Yönetime Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	69
Tablo 20	Kurallara ve Yönetime Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	69
Tablo 21	Sporda Sorumluluklara Bağlılık Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	70
Tablo 22	Sporda Sorumluluklara Bağlılık Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	70

Tablo 23	Sporda Sorumluluklara Bağlılık Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	71
Tablo 24	Rakibe Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	71
Tablo 25	Rakibe Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	72
Tablo 26	Rakibe Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi	72

KISALTMALAR

MSOS	Çokboyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (Multidimensional Sportspersonship Orientation Scale)
IRI	Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (Interpersonal Reactivity Index)
MIC	Maddeler Arası Korelasyon Ortalaması
CITC	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu
MCITC	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyon Ortalaması

Ön Söz

Sporcuların fair play anlayışına uygun olan ve uygun olmayan davranışlara yönelmelerinde şüphesiz ki bir takım faktörler önemli rol oynamaktadır. Sporcular günümüzde “başarı için her yol mübahtır” düşüncesinden hareketle fair playe aykırı davranışlarda bulunmaktadır. Bu davranışlar özellikle futbol gibi yakın temaslı takım sporlarında daha çok görülmektedir. Bunun tam tersine sayıları sınırlı da olsa spor ortamında fair play kapsamında davranışlar da sergilenmektedir. Bu sporcuları diğerlerinden farklı kılan özellikler nelerdir? Sporculardaki bu davranışların gerçekleşmesinde kişisel, motivasyonel ve çevresel olmak üzere bir çok faktör yer almaktadır. Sporda fair play anlayışına yönelik davranışların artması için bu faktörler belirlenerek sporcularda geliştirilmelidir.

Bu çerçeveden hareketle profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilimleri araştırılarak fair play ve empati arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır.

ANKARA, 2009

1. GİRİŞ

Sporda fair play, kural bilinciyle sınırlı kalmayıp, sporun sosyal, kültürel ve ahlaki normlarını da tanımlayan bir kavramdır¹. Kelimenin kullanımı kurallara bağlılık, yönetime ve kararlarına saygı, yarışanlara saygı olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca fair play; oyunda cömertlik göstermek, başarıda ve yenilgide ölçülü davranışlar göstermekle ilişkili olarak kullanılmaktadır. Bu sorumluluklar yarışmacılar, aileler, antrenörler, yöneticiler, liderler, taraftarlar yani tüm spor katılımcıları için geçerlidir². Empati ise kısaca; bir insanın kendini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Basit gibi gözükse de bu tanımın gerisinde birçok kurumsal öge bulunmaktadır³.

Spor ahlaki ve empati üzerine yapılan araştırmalar günümüze kadar çeşitlenerek artmıştır. Sporda ve günlük hayatta ahlaksal yargı, saldırganlık^{4,5}, sportmenlikte kişisel ve çevresel faktörler⁶, spor yapan ve yapmayan kişilerdeki ahlaksal gelişim⁷, sporda antisosyal ve prososyal davranışlar^{8,9}, sporda ahlaksal akıl yürütme ve ahlaksal davranış¹⁰, motivasyonel iklim ve sportmenlik^{11,12,13}, sportmenlik yönelimi¹⁴ ile ilgili araştırmalar spor ahlakına farklı bakış açıları getirmektedir. Literatürde empati çalışmaları da farklı boyutlardan ele alınmaktadır. Bazı araştırmacılar empatinin bilişsel yönüne vurgu yaparken¹⁵, diğerleri duyuşsal yanının üzerinde durmaktadır¹⁶. Ancak çoğunluğunun üzerinde durduğu ortak nokta, empatinin çok boyutlu bir yapısının olduğudur^{17,18}.

Spor, ahlak ve empati birbiriyle etkileşim içinde olan süreçlerdir. Hogan, ahlaki gelişimin; ahlak bilgisi, sosyalleşme, empati, özerklik ve ahlaki yargılama olmak üzere beş boyutunun olduğunu ifade etmektedir ve aynı şekilde ahlaki davranışın da bu boyutlarla açıklanabileceğini ileri sürmektedir¹⁹. Hoffman ise, özen gösterme ve adaletin ahlaki prensipleri ile empati arasında bir uyumun var olduğunu ortaya koymaktadır. Ahlaki ilkelerin oluşmasından hemen sonra, empatik

beceriler karar vermede önemli bir rol oynamaktadır. Hoffman'a göre empati ahlaki ilkelerle doğrudan ilişkili olduğu için, empatinin harekete geçmesi ahlaki prensipleri dolayısıyla da bu ilkeler yoluyla dolaylı veya dolaysız bir şekilde ahlaki sorgulama ve yargılama üzerine bir etkiye bulunarak onları aktif hale getirmektedir²⁰. Karar verme ve ahlaki yargılama üzerine yürütülen çalışmalarda katılımcılara genellikle ahlaki ikilem barındıran durumlarla karşılaşan kişinin nasıl davranması gerektiği sorulmaktadır²¹. Ahlaki ikilemler olası kurbanlar içerdiğinden, ahlaki kararlar verilirken sık sık empatik bir tavır alınmaktadır²². Bir kişi, tehlikede ya da sıkıntıda olan birisiyle karşılaştığında o kişiye yardımcı olma isteği ve kendisinin o andaki amacını sürdürme arasındaki istek ile bir çelişki yaşadığında kişinin ahlaki noktaları ortaya çıkma eğilimi göstermektedir²¹. Sporda da ahlaki ikilem yaratan durumlarla çok sık karşılaşmaktadır. Ne yazık ki spor ortamında karşılaşılan bu tip ikilem durumlarında sporcuların seçimi daha çok fair playe uygun olmayan davranışlardan yana olmaktadır. Bu durum özellikle profesyonel düzeydeki yakın temaslı takım sporlarında yaşanmaktadır. Spor branşları açısından genel bir durum değerlendirilmesi yapıldığında ise fair playe uygun olmayan davranışların en çok futbol branşında gerçekleştiği görülmektedir. Ortaya çıkan bu tablo futbolda fair playin geliştirilmesi adına neler yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Bir futbolcunun fair playe yönelik davranışlar göstermesi için sahip olması gereken özellikler neler olmalıdır? Futbolda fair playin gelişmesine etki eden beceriler nelerdir? Bu sorular ışığında fair play ile empati arasındaki ilişki merak uyandırmaktadır. Ancak, spor katılımcılarında fair play ve empati ilişkisi üzerine yabancı literatürde çok az çalışma bulunurken^{5,23} Türkiye'de çalışma bulunmamaktadır. Bu çerçeveden hareketle profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilimleri araştırılarak fair play ve empati arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Fair Play

2.1.1. Fair Playi Kuşatan Bazı Kavramlar

Fair play idealinin anlaşılabilmesi için öncelikle bazı kelimelerin tanımlanması gerekmektedir.

İnançlar: İnanç, basit olarak doğruluğu kabul edilen fikir olarak tanımlanabilir. İnançlar çoklu bakış açısıyla psikolojik bir fenomen olarak karmaşık bir yapıya sahiptir. İnançlar, doğruluğu kabul edilen fikirler olarak daima bilişsel bir oluşum içermektedir²⁰.

İnançlar üç farklı bölümden oluşmaktadır. İlki, betimsel ya da varoluşçu inançlardır. Bunlar deneyimsel bir şekilde değerlendirilerek doğru ve yanlış olarak seçilebilmektedir. İkincisi, değerlendirmeci inançlardır ve bunlar inanılan obje üzerinde olumlu ya da olumsuz yargı vermeyi içermektedir. Son olarak yasaklayıcı inançlar, istenen veya istenmeyen hareketleri/düşünceleri yargılamayı içermektedir. Kişiler ahlaksal yargılarını inançların bu üç türünü de kullanarak oluşturmaktadır. Örneğin bir sporcu kazanmak için aldatıcı bir harekete başvurmaya karar verirse, ilk olarak bu sporcu davranışının kurallara aykırı olduğunu bilmelidir (varoluşçu inanç), ancak kazanmayı istemektedir (değer verici inanç)²⁰.

Tutumlar: Tutum bireye atfedilen bir eğilimdir. Doğrudan gözlemlenebilen bir özellik değil, ancak bireyin gözlenebilen değerlerinden çıkarsama yapılabilen ve o bireye atfedilen bir eğilimdir. Yani tutum gözlenebilen ortaya konan bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir. Tutumlar bireyin düşünce, duygu ve davranışlarıyla ilgili olmak üzere üç ögeden oluşmaktadır²⁴.

Araştırmacılar tutum kavramı üzerinde kesin bir tanıma varamamışlardır, ama genel bir tanımları sunmak için kullanılan yeteri kadar

ortak nokta bulunmaktadır. Tutumlar, olaylar veya objeler hakkında değerlendirici yargılarda bulunma eğilimleri ya da duygularıdır. Ahlaki tutumlar sadece tüm tutumların küçük bir alt bölümüdür, ancak tutumlar ahlaki alan için kesinlikle önemlidir. Hukuka, insan haklarına, politik çekişmelere, diğer insanların etnik değerlerine, dinlere ve cinsel eğilimlere karşı olan tutumlar önemli ahlaki tutumların birkaç örneğidir. Tutum araştırmaları psikoloji açısından revaçtadır. Sosyal psikoloji alanında yüzyılın ilk başından 1970'lere kadar tutum üzerine araştırmalar baskın olmuştur. Rokeach "*The Nature of Values*" adlı kitabı yazdığına bilimsel eğilimli sosyal psikologların teoriden çok tutumların ve değerlerin ölçülmesine büyük ölçüde önem gösterdiği konusunda şikâyetini dile getirmiştir²⁰.

Değerler: Rokeach'a göre değerler, kişilerin ideal davranış tarzları ve yaşam hedefleri hakkındaki inançları olup kişinin yaşamına rehberlik eden çok yönlü standartlardır. Değerler temel insan ihtiyaçları olduğu için duyuşsal ve motivasyonel yaşamımızda önemli rol oynamaktadır. Değerler yalnızca kişisel ihtiyaçları değil, aynı zamanda da sosyal ve geleneksel ihtiyaçları da yansıtmaktadır. Rokeach'a göre amaçsal ve araçsal olmak üzere iki tür değer bulunmaktadır. Rokeach, ayrıca değerleri kendi içinde kişisel ve sosyal olarak da ayırmaktadır²⁰.

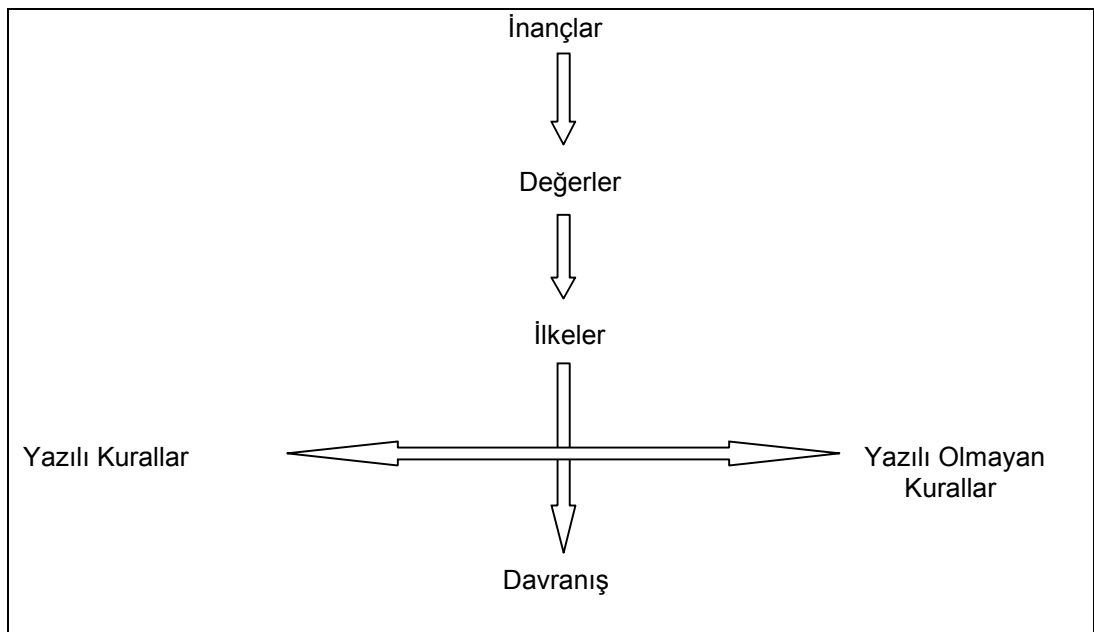
	Araç Değerler	Amaç Değerler
Kişisel	Yarışmacı Değerler	Kişisel Temel Değerler
Sosyal	Ahlak Değerleri	Sosyal Temel Değerler

Şekil 1: Rokeach'a göre Değer Kavramı²⁰

Ahlak: Ahlak kavramı değer kavramı ile yakından ilişkilidir. İnsanlar futbol maçına girmek için deliller gibi koşuşturarak birbirlerini

ezdiklerinde çoğumuz büyük öfke duyarız. Çünkü insan yaşamında yüksek değerler yer almaktadır. Benzer olarak sporcuların ilaç testleri pozitif çıktığı zaman çoğumuz hayal kırıklığı yaşarız; çünkü bizim sağlık, adalet, onur gibi değerlerimiz bulunmaktadır. Ahlakı bir makine olarak hayal edersek onu çalıştıran yakıt değerlerimizin gücüdür²⁰.

Değerleri ahlaki ve sosyal değerler olarak ayırdığımız zaman birincil ahlaksal değerleri doğruluk, adalet, sorumluluk; sosyal değerleri ise sadakat, bağlılık, iş birliği, çok çalışma ve arkadaşlık gibi kavramlar oluşturmaktadır²⁵. Günümüzde tercih edilen sadece sosyal değerlere sahip olmaktır. Bir sporcu kulübüne sadık olabilir, bağlı olabilir, çok iyi iş birliği içinde bulunabilir, ancak bu sporcu başarısını genelde haksız yollara başvurarak, hakemleri aldatarak sağlıyorsa burada ahlaksal değerlerden bahsedilemez. Bunun tam tersine sadece ahlaksal değerlere sahip olan bir sporcuda sorumluluk duygusu doğruluk duygusu çok yüksek olabilir, ancak takım arkadaşlığı ve takım uyumu zayıfsa, çok çalışma alışkanlığı edinmemişse burada da sosyal değerlerden bahsedilemez. Sonuç olarak, bir kişide sadece ahlaksal ya da sadece sosyal değerlere sahip olmak yetmemeli, bunların uyumlu bir bütünlüğü aranmalıdır.

Şekil 2: İnançlardan davranışa²⁵

Sportmenlik: Sportmenliğin ne anlama geldiğini en iyi şekilde anlamak için “spor” teriminin açıklanması gerekmektedir.

Spor kelimesi, İngilizcenin vasıtasıyla dünyaya tanıtılmış olmasına rağmen İngilizce kökenli değildir. Latince “dağıtmak”, “birbirinden ayırmak” anlamına gelen disportare veya deportare kelimelerinden doğmuştur. Spor kelimesi İngiltere’de desport veya disport; Fransızca’da ise desporter şeklinde kullanılmaktadır. Orta çağlarda Latincenin etkisi altında kalan bütün dillerde ufak farklarla dinlenme, eğlenme, neşelenme, hoşça vakit geçirme ve genel olarak efkâr dağıtma için yapılan her türlü faaliyetleri ifade etmek üzere kullanılan bir kelimedenden hareketle zamanla ve bütün dillerde, içinde kazanma ve üstün başarı elde etme çabası olan her türlü vücut faaliyetlerini belirten ve yaygın bir terim “Sport” türemiştir^{26,27}.

Sportmen kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında ise, “sporcu, sporun gerektirdiği değerlere sahip olan kimse” olarak tanımlandığı görülmektedir²⁸. Sportmenlik kavramının yaygın anlayışı ise genellikle spordaki sosyo-ahlaki ilişki hakkındaki normatif standartlarla ilgilidir. Sportmenlik spor ruhuna uygun olarak nasıl davranılacağını ileri süren erdemli davranışsal eğilimleri anlatmaktadır²⁹.

Feezell, sportmenlik kavramını sorumlu ve düşünceli bir sporcu olarak rekabetin ve dürüstlüğün ifadesi şeklinde tanımlamaktadır. Arnold için ise sportmenlik, yüce gönüllülük, saygı, kibarlık, cana yakınlık, şefkat, alturizm, cömertlik gibi kavramlarla ifade edilmektedir¹². Basit bir tanımla sportmenlik kavramı sporcuların oyunu oynamaya nasıl yönlendirildiği ile ilgilidir. Sportmenliğin nasıl anlaşılması gerektiğine dair üç teorik yaklaşım bulunmaktadır. İlki, sosyobilişsel teoridir. Bu teoride modelleme ve pekiştirme sporcuların rekabet içeren durumlarda uygun olan ve olmayan davranışlarını belirlemektedir. İkinci yaklaşım yapısalci gelişim modellerindeki kavramlardan ve özellikle ahlaki mantıktan söz etmektedir. Ahlaki diyalog yoluyla bir kişinin uzlaşma kapasitesinin

sportmenlik ile ilişkilendirilen benzer eğilimleri ileri sürerek saldırganlık üzerine etkilerini göstermektedir. Son yaklaşım ise, sosyopsikolojik yaklaşımdır. Sportmenliğin sosyopsikolojik modeli temel alan yönü bulunmaktadır. Sosyopsikolojik yaklaşımda sportmenliğin; sportmenlik yönelimi, sportmenlik yöneliminin gelişimi ve sportmenliğe yönelik davranışlar olmak üzere üç anahtar elementi bulunmaktadır³⁰. Vallerand ve Losier sosyopsikolojik modeli, sportmenlik ve kişisel karar arasındaki ilişki olarak açıklamaktadır³¹.

2.1.2. Fair Playin Tanımı

Fair play kavramı yarışmalarda ahlaksal açıdan iyi ve kötü davranışlar için standart bir referans olarak gelişmiştir. “Fair” kavramı 1175 tarihli hitabe kitaplarında ‘tarafsızlık’, ‘adalet’ olarak tanımlanmaktadır. Fair play kavramının gelişim çizgisinin başlangıcı 15. yüzyılın 2. yarısında İngiliz şiiirlerinde bulunan “Fayre Game” ve İngiliz Turnuva Kurallarında (1467) centilmenlik dışı davranışlar için kullanılan “Foul Play” ifadelerine götürülebilir. İlk olarak tamamen genel bir kullanımla ve fırsat eşitliğini korumak, şövalyece düşünüş tarzını göstermek anlamında 16. yüzyıl sonlarında Shakespear’in *The Life and Death of King John* (Kral John’un Yaşamı ve Ölümü) adlı tarihsel dramasında geçen fair play kavramı, spor diline 18. yüzyılda girmiştir. Ancak bazı yazarlarca kavramın Shakespear’dan daha önce sözlü geleneklerde kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir. Günümüz fair play kavramının sistematik temelleri ise dönemin değişimler geçiren sosyokültürel yapısıyla doğrudan ilgili olarak, 19. yüzyıl Victoria İngilteresi’nde atılmıştır^{32,2}.

Sözlük anlamı olarak ‘fair’ kavramının kökeni eski İngilizcede ‘foeger’ kelimesinden gelmektedir ve 1. Çekici, güzel, 2. Temiz, 3. Sarışın (açık renk saç), 4. Açık ve güneşli, 5. Adil ve dürüst, 6. Kurallara göre davranma gibi anlamları bulunmaktadır. Fair play anlayışını 1 ve 2. anlamlarından türeterek yorumlarsak değerler veya tutumlarla ilgili

olmaktadır. 5 ve 6. anlamlarına göre yorumlarsak formal bir anlayış ortaya çıkmaktadır ve adalet kavramını işaret etmektedir².

Kelimenin kullanımı kurallara bağlılık, yönetime ve kararlarına saygı, yarışanlara saygı olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca fair play, oyunda cömertlik göstermek, başarıda ve yenilgide ölçülü davranışlar göstermekle ilişkili olarak kullanılmaktadır. Bu sorumluluklar yarışmacılar, aileler, antrenörler, yöneticiler, liderler, taraftarlar yani tüm spor katılımcıları için geçerlidir².

Keating, fair play anlayışını; yazılı kurallara bağlılık ve spor kurallarından önce eşitlik ruhu olarak tanımlamaktadır. McIntosh fair playi, felsefik bir anlayış ve tarihsel kökleri ile açıklamaktadır. Lenk, formal ve informal fair playi tartışmaktadır. Gabler's, fair playi kurallara bağlılık, fırsat eşitliği ve rakibe partner ve insan olarak saygı duyma olarak yorumlamaktadır. Butcher ve Schneider, fair playi oyuna saygı olarak açıklamaktadır².

Sonuç olarak fair play; sporcuların yarışmalar esnasında, güçleşen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları, rakibi düşman değil, aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eş değer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir³².

Bu çerçevede, fair playin kurallara ilişkin sportif erdem (formal) ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem (informal) olarak iki yanı ortaya çıkmaktadır³³. Formal fair play, amir hükümler içeren oyun kurallarını kabullenme ve onlara kesinlikle uyma ile sınırlıyken, informal fair play, yaptırımlarla zorunlu tutulmayan, aksine sporda kuralların talep ettiğinin ötesinde, sporcunun rakibi ile eşit şartlarda yarışma arzusunu, rakibin maruz kalacağı haksız durumları gidermek için gösterilen çabayı, kendi yarar ve yargısına uygun olmasa bile hakem kararlarına saygı

göstermeyi, aleyhine de olsa hakemlerin doğru karar almalarına yardımcı olmayı, galibiyet ya da mağlubiyette ölçülü davranmayı esas almaktadır³².

2.1.3. Fair Playin Tarihi Gelişimi

Fair play kavramı tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde farklı dönemlerde değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bazı dönemlerde formal bazı dönemlerde informal fair play anlayışı hâkimdir. Ancak her ne şekilde olursa olsun fair play anlayışı her dönemde var olmuştur. Fair playin dilde henüz kullanılmadığı dönemlerden kelimenin kavram olarak kullanılmaya başlandığı dönemleri ve günümüze kadar geçirmiş olduğu süreçleri inceleyerek fair play idealini en iyi şekilde anlamak mümkün olacaktır.

2.1.3.1. Antik Çağda Fair Play

Tarihte fair play kavramının tamamen değişik bir görünüşü ile karşımıza çıktığı yer eski Yunanistan'dır ve günümüz fair play kavramı ile aralarında kuralların belirlenmesi, hakem otoritesine uyulması ve şans eşitliği gibi ilginç benzerlikler bulunmaktadır³⁴.

Eski Yunanistan'da yarışmalar için kullanılan kurallar sınıflandırılabilir. Bunlardan ilk ve en basit olanı rekabetçi olaylar için olan kurallardır. Bu kuralların hepsi bilinmemektedir ancak edebi bir metin milattan önce 480 yılında koşu yarışmalarında hatalı çıkış yapanlar için cezanın kırbaçlanma olduğunu söylemektedir. İkinci tür kurallar Olympia'daki oyunlar sırasında sergilenecek davranışlarla ilgilidir. İlk olarak sporcular, sporcuların babaları, erkek kardeşleri ve antrenörleri hep birlikte olimpiyat oyunları süresince hiçbir yanlışlık yapmayacaklarına dair yemin etmektedirler. İkinci olarak sporcular on aydır eğitim yaptıklarına dair yemin etmektedir. Sporcuların aktivitelerini inceleyenler ise hile yapmadan kararlarını vereceklerine ve verdikleri kararlardaki bilgilerini

saklayacaklarına dair yemin etmektedirler. Yeminlerin üç bölümü de açık bir şekilde kural ihlallerinin fark edilmesi zor olan durumları ve alanları kapsamaktadır. Tanrının her şeyi gördüğüne dair oluşan inanç bu cezanın etkililiği açısından çok önemlidir. Yine de bu dönemlerde rüşvet olduğu da bilinmektedir. Üçüncü tür kurallar ise olimpiyat oyunlarına katılım şartları ile ilgilidir. Yarışmalara katılmanın ilk şartı özgür bir Yunanlı olmaktır. Ayrıca evli bir çiftten doğmuş olmak ve hiçbir suç işlememiş olmak gerekmektedir³⁵.

Eski Yunanlılar olimpiyatların en yetkili yöneticilerini Hellanodikai olarak adlandırmaktadırlar. “Seçkin Helen” anlamına gelen bu mevkiye saygın yurttaşlar seçilmektedir³⁶. Helanodiklik çok şerefli bir görev olduğu kadar soylu sınıfa geçmenin de bir yolu olduğu için uğrunda mücadele edilen bir iş haline gelmiştir. Başlangıçta ise bu onurlu görevi olimpiyat oyunlarının kurucuları üstlenmiştir. Elis Kralı Ipitos, Pisa Kralı Dinamas ve Pelops ilk antik olimpiyatların ilk Helanodik’leridir^{26,35,36}.

Şans eşitliğine inanan, hakemin sözüne riayet eden antik çağ yarışmacıları olimpiyat oyunlarından önce fırsat eşitliğini garanti altına almak için, aylarca antrenman yapmak ve bunu Elis’de bir ay boyunca eşit beslenme yoluyla sürdürmekle yükümlüydüler. Günümüz fair play anlayışının antik çağdan ayrıldığı belirgin nokta, Eski Yunanlıların profesyonel sporla amatör spor arasında fark görmemiş olmalarıdır. Oyunlar esnasında tanrılar yarışmalara müdahale ediyorlardı. Zafer en hızlı olanın değil, aksine tanrıların yardım ettiğinin olurdu³⁴.

Örneğin; Ulis, Atena’dan yardım diler. Atena, Ulis’in uzuvlarını hafifletir ve önde koşmakta olan Aias’ı iterek kaymasına ve kokmuş sığır pisliğine düşmesine yol açar. Seyirciler ise pislenmiş mağlup ile alay ederler. Guttmann, antik olimpiyat oyunlarında da, bugünkü anlamda bir spor centilmenliği olmadığını vurgulamaktadır¹.

Antik olimpiyat oyunlarında modern anlamda fair play yoktur. Güreş ve boks karışımı bir yarışma olan pankrasyon’da ısırma ve

tırmalama dışında her türlü tutuş, vuruş ve kurnazlık yapılabilir. Günümüz anlayışında zafer kazanan rakibe saygılı olunmalıdır. Eski Yunan'da, rakibi dikkate alma, rakibin kişiliği ve ona saygı gösterme anlayışından uzaktırlar. Bu anlayışa, sporcular olduğu gibi seyircilerde yabancıdırlar. Antik Yunan'da sadece zafer kazanan övülmekte, buna karşın kaybedenle, elinden geleni yapmış olmasına rağmen alay edilmektedir. Ayrıca, Eski Yunan seyircileri oldukça yanlıydılar ve sık sık müsabakanın akışına müdahale ederlerdi³⁴.

Antik Çağ sporu gerçi, informal fair play çerçevesinde, rakibe sportmence, “şövalyece” saygı ve onun yaşamına, bedenine ve şerefine hassasiyet konularında geleneksel İngiliz centilmen sporundan önemli ölçüde farklılaşıyorsa da formal fair playe harfiyen bağlıydı ve müsabaka hakemlerince çok sıkı kontrol ediliyordu. Taşkınlıklar, para cezası, müsabakadan men ve hatta sık sık kırbaçlama yoluyla cezalandırılıyordu³⁴.

2.1.3.2. Orta Çağda Fair Play

Orta Çağın en önemli özelliği o zamanki şövalyeliğin fair play düşüncesi ile yorumlanmasıdır. Fair play idealinin Orta Çağ Şövalye Turnuvalarında konulmuş olduğu fikri yaygındır. Hatta “fair” kavramının çoğu durumlarda “şövalyece” kavramıyla değiştirilebilir olduğu ileri sürülmektedir¹. Şövalyelik en parlak zamanına Haçlılar döneminde erişmektedir. Şövalye, disiplin ve ölçülü davranışlarla biçimlenmektedir. Onlar, ahlak ve davranış töresine bağlıdırlar. Şövalyeleri, soylu davranış biçimleri ve Hristiyanlık erdemi bağlar. İdeal şövalye gururlu, sadık ve cömert olmalıdır³⁴.

Şövalyelik davranış biçimleriyle fair play arasında, haksız avantajlardan kaçınma, rakibe saygı ve onurlu muamele bakımından yakın bir ilişki olmasına rağmen, belirli noktalarda ayrılmaktadır. Seyircisi

tamamen taraflı olan orta çağ turnuvaları, krallık gücünün bir gösteri alanı olduğundan, turnuvalarda fırsat eşitliği değil, zümre menfaatleri ve gösteriş ön planda tutulmaktadır¹.

Turnuvalar, imparatorluk gücünün bir gösteri alanıydı ve şövalye bunun her türlü aşağılanmasıyla kaçınmakla yükümlüydü. Genellikle, Hristiyanlığın etkisi altında mücadele eden şövalyeler, deneyimsiz bir rakibe sert davranmayarak övgü ve şan kazanırdı. Tabii ki bu, en iyi performansı gösterme prensibiyle ters düşmektedir. Orta Çağ şövalyeliği için büyük anlamı olan ve fairness ile sıkı ilişkisi bulunan diğer üç yaklaşım şöyledir³⁴:

- Rakibe hazırlanma şansı tanımayan hiçbir sportif ya da savaştal mücadele yoktu. Diğer bir değişle, daima “nazık” bir meydan okuma söz konusudur.

- Şövalye, karşılaşmayı kazanmak için haksız avantajlardan yararlanmamalıdır.

- Şövalyelerin karşılaşma süresi içinde elde edeceği haksız avantajdan yararlanmaması, yazılı olmayan bir kuraldır.

Kelime olarak “fair play” Orta Çağda dilde henüz mevcut değildir. Fakat centilmenlik dışı davranışlar için, 1467 yılına ait İngiliz Turnuva Kurallarında “faul play” tabiri kullanılarak, fair playin alternatifi ortaya atılmaktadır. Fair play kelimesine ise, tamamen genel bir kullanımla “fırsat eşitliğini korumak”, “şövalyece düşünüş tarzını göstermek” anlamında, ilk kez 16. yüzyıl sonlarında William Shakspeare’de rastlanmaktadır ve spor diline 18. yüzyılda muhtemelen zar oyunu yoluyla girmiştir¹.

Erdem, şeref, soyluluk ve şan böylece daha başlangıçtan beri, müsabaka çevresinde yani oyunun içinde yer almaktadır. Genç soylu savaşçının hayatı, sürekli olarak erdemli olmaktan ve bulunduğu yüksek mertebenin şerefi için sürekli mücadele etmekten ibarettir³⁷.

2.1.3.3. Yeni Çağda Fair Play

Esas olarak dar gelirliilerin eğitimi için düşünölen yatılı okullar, 18. yüzyıl süresince sadece aristokrat sınıfa ait çocukların devam ettiğı eğitim kurumları haline gelir ve yetersiz sayıdaki öğretmenleri, sağlıksız okul binaları, ilkel barındırmaları, disiplinsiz öğrencileriyle de yozlaşmış amacından uzaklaşmıştır¹.

Ancak daha sonraları eğitime olan ilgi artmakta ve okullarda yeni yöntemler uygulanmaya başlamaktadır. Thomas Arnold, müdürlüğünü yaptığı Rugby Kolejinde ilk önce öğrencilerin çağa uygun düşmeyen geleneklerini, tutum ve davranışlarını değiştirmeye çalışmaktadır. Eğitiminin hedefi genç hristiyan centilmen yetiştirmek olan Arnold, bunun için dine ağırlık verir, spora karşı kişisel bir ilgi duymamakla birlikte öğrencilerini spor sayesinde hristiyanlaştırmayı umarak onları futbol, kriket gibi oyunlara teşvik etmektedir. Oyun esnasında da öğretmenleri centilmen davranışlarda bulunmayan öğrencileri uyarmaları için görevlendirmektedir. Uppingham okulunun müdürlüğünü yapan Edward Thring ise Arnold'ın aksine öğrencilerin pratik hayata uyumunu sağlamayı amaçlamaktadır. Karakter eğitiminde sporun önemine inanarak spor ve cimnastiğı ders programına alarak ilk cimnastik salonunu tesis ettirir¹.

2.1.3.4. Modern Fair Play Anlayışının İngiltere'de Oluşumu

Fair play kavramının yerleşmesi ve yaygınlaşmasında, İngiliz soylularının asırlardır süregelen bahis, yarışma ve yarıştıırma tutkuları önemli rol oynamıştır. Henüz 17. yüzyılın başlarında soyluların, ödülleri, kuralları, koşu alanları, hakemleri, kiloları belirlenmiş jokeyleri ile yarışlar düzenledikleri bilinmektedir. Yarışmalara olan ilgiyi arttırmak amacıyla girişilen bahisler sayesinde vahşi ve kaba müsabaka türleri medeni formlara dönüşmekte¹ soylular, karşılaşma boyunca ahlaklı, terbiyeli ve bütün kurallara uygun davranmaya dikkat etmektedir³⁴.

Diğer yandan, sadece en büyük erkek çocukların unvan ve mülkiyet hakkına sahip olacaklarını hükme bağlayan Primogenitur Yasası sonucu orta sınıfa dahil edilen “unvansız” diğerleri, tutum ve davranışlarıyla centilmen olarak kabul görmek ve spor faaliyetleri esnasında soylu kökenlerini göstermek için çaba sarf ederken, dikkatlerini soylulara yöneltmiş olan orta sınıf ise özellikle spor alanlarında onların moral değerlerine uyum sağlıyorlardı¹.

Yıldırım’a göre; Guttmann’ın, spor centilmenliği belirli bir sınıfın ürünüdür. Bir başka ifadeyle, nihai şekli ile spor centilmenliği Viktorya dönemi İngiliz orta ve yüksek tabakalarının buluşudur, tezi ilk bakışta haklı gibi görünse de, tartışmalıdır. Zira, bir kavramın nihai şekline ulaşması, doğal olarak bir oluşum ve gelişim sürecinin yaşanmasını gerekli kılmaktadır. Bir yandan fair play idealinin Viktorya dönemi İngiltere’sinde nihai şekline ulaştığı vurgulanırken, diğer yandan da o döneme ait bir “buluş” olarak değerlendirilmesi zordur. Yine, fair play idealinin belli bir sınıfın ürünü olduğunu kabullenmekle birlikte, bunun da sadece Viktoria dönemine atfedilmesi doğru değildir. Çünkü sporda fair play anlayışı kapsamına girebilecek davranış biçimlerinin gerek antik çağda ve gerekse Orta Çağda seçkinlere ait etik değerlerden kaynaklandığı görülmektedir¹.

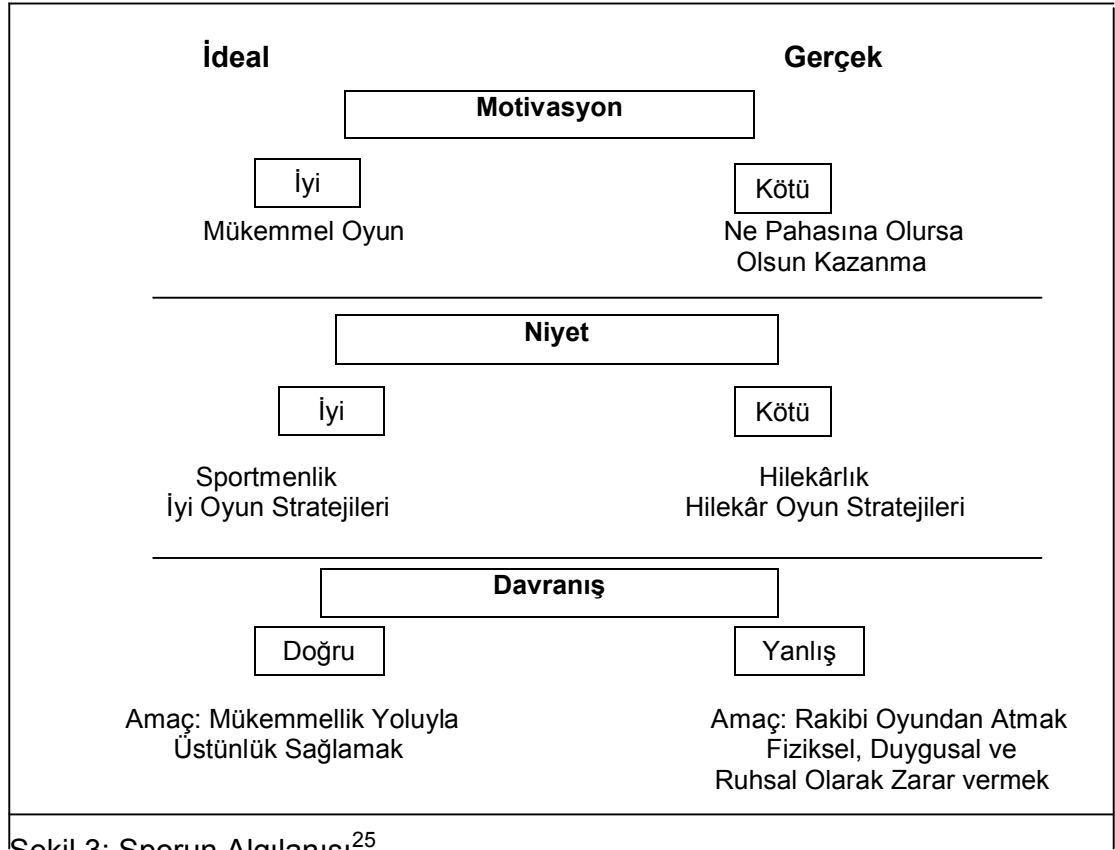
2.1.3.5. Amatör Kurallar ve Fair Play

Amatör kuralların varoluş sebebi işçi sınıfını belirli spor branşlarından çıkarmak içindir³⁴. Bu sınıfın, sporda centilmenlik prensiplerini kavrayamayacağı kabul edilerek sporun temiz kalması böylece garanti altına alınmak istenmektedir. Kriket sporunda henüz 18. yüzyılda amatör ve profesyonel arasında net bir ayırım vardır; ancak ayırımı belirleyen, oyuncuların para uğruna oynayıp oynamadıkları değil, ait oldukları sosyal tabaka ve parayı nasıl kullandıklarıdır¹. Çabalar sonucu amatör kurallar İngiliz orta sınıfını ve işçi sınıfını spordan uzak tutmuştur.

2.1.4. Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı

Spor, kural temelli olarak özgürce seçilen gönüllü bir aktivitedir ve rekabette altı çizilen nokta fiziksel mükemmelliğin gerekli olmasıdır. Spor Yunanca agonia teriminden türeyen agonistic ile açıklanır. Bu orijinal Yunanca kavram, kazanmak için mücadele etmedeki risk, zorluk, çok çalışma ve çabalama kavramlarını içermektedir³⁸. Mücadele ve başarı Yunanlıların her alandaki amacı haline gelmiş, zamanla bütün Yunan vücut kültürünü anlatan geniş cimnastik kavramından ve onun kapsamına giren hareketlerden agonistik denilen yarışma sanatı doğmuştur²⁶.

Agon cinsinden oyunlarda gerilim, talih ve belirsizlik unsuru en yüksek noktasına ulaşmaktadır. Kazanmak söz konusudur ve insan öyle bir tutkuyla kazanmak ister ki, bu durum oyunun hafifliğini ortadan kaldırma tehlikesi taşımaktadır. Beceri, bir şey yapmak bilgisi, meziyet, cesaret veya güç yarışma şeklindeki oyun açısından yeterli hale gelir gelmez işin rengi değişmektedir³⁷.

Şekil 3: Sporun Algılanışı²⁵

Şekil 3'e göre, sporda gerçek ile ideal olan arasındaki ilişki açıkça farklılaşmakta, gerçek olan "her koşulda kazanma" fikri ile şekillenmektedir.

Sporda başarı, alınan ödül olarak vurgulanmakta, dışsal sonuçlar başarının sembolünü, anlamını, önemini oluşturmakta, geçirilen süreç ise vurgulanmamaktadır³⁸. Bu çerçevede spor, özellikle kazanma ile ilişkilendirildiğinde fiziksel ve psikolojik şiddeti kabul ederek ve ödüllendirerek onun daha da kötüye gitmesini sağlamaktadır²⁵.

Yarışma sporlarının bazı karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Bu karakteristik özellikler sporu sınıflamaya olanak tanımaktadır. Bu sınıflamalardan ilki, bireysel olarak doğaya karşı yapılan yarışmalardır. Örneğin dağcılık, kayak, rafting gibi. Bu aktivitelerde yenmek için başka bir kişiye ihtiyaç duyulmamaktadır. Bireysel olarak

doğaya karşı bir mücadele yer almaktadır. İkinci yarışma aktivitesinde de bireysellik ve karşılaşma yer alır; ancak burada doğaya karşı değil bir başkasına karşı yarışılır. Örneğin, cimnastik, artistik patinaj, uzun atlama, yüksek atlama gibi. Ancak bu insana karşı yapılan yarışmalarda karşıımızdaki kişi yalnızca “yarıştığımız kişi”dir. Zarar verilecek bir düşman değildir. Sınıflamalardan üçüncüsünü yine bireysel aktiviteler oluşturmaktadır. Ancak bu aktivitelerde yüz yüze mücadele vardır. Tenis buna örnek olarak verilebilir. Bu kategoride ise karşıımızda rakip olmazsa mücadelede olmamaktadır. Son kategoriye ise, futbol, basketbol, hentbol gibi takım sporları oluşturmaktadır³⁸.

Spor, bireyin kurallar uyarınca hem tüm gücüyle mücadele edeceği, hem rakibine saygı duyacağı, değer vereceği bir etkinliktir. Eğer değilse orada spor adı altında sadece kavgadan ve düşmanlıktan söz edilebilir³⁹. Karşılıklı mücadele, sporcuların kurallar çerçevesinde en iyi performanslarını ortaya koyarak başarı sağlamalarını içermektedir. Kurallar sayesinde yarışmacılar birbirlerini düşman olarak tehdit etmez, birbirlerinin kabiliyetlerine saygı duyarlar. Birbirlerine zarar vererek değil çok çalışarak mücadele edeler³⁸. Sporu izlemeye ve bizzat uygulamaya değer kılan bu duygulardır. Ancak birçok araştırmacıya göre yarışma sporlarına uzun süre bağlı kalan sporcuların ahlaksal ve etiksel davranışlarında düşüşler meydana gelmektedir. Bu bakış açısına göre sporcular hakeme yakalanmadıkları sürece eğer kendine avantaj sağlayacaksa kurallara uygun olmayan davranışları benimsemektedir.

Spor yarışmaları, ölçülebilir kurumsallaşmış amaçları ile katılımcıların sportif becerilerdeki performansı değerlendirebilme ve karşılaştırabilmeleri doğrultusunda sosyal uygulamalar olarak görülmektedir⁴⁰. Kişiler, onur için, kişisel mükemmellik ve başarılar için çabaladıkça, yarışmalar daima olacaktır ve bunların en iyi geliştiği ve test edildiği yerler yarışmalardır. Spor yarışmaları, insanların kendileri hakkında, kabiliyetleri ve değerleri hakkında bilgilerini test edecek ortamı

sunmaktadır. Spor, mükemmeliyete ulaşmak için karşılıklı çaba olarak değerlendirildiğinde, branş ne olursa olsun bizi ilerlemeye, diğerleri için saygıya, mükemmeliyete ve arkadaşlığa doğru götürecektir. Rekabetin temeli de aslında budur³⁸.

Rekabetçi spor, katılımcıların psikolojik ve ahlaki gelişimleri için arkadaş olma durumu, arkadaşlığın kabulü ve kendine değer vermenin geliştirilebileceği, arttırılabileceği ve farklı bakış açılarının geliştirilebileceği bir durumu önermektedir. Sporun ayrıca takım arkadaşlarıyla iş birliği, uyum ve ahlaki çelişkilere çözüm bulmanın öğretilmesi için bir araç sağladığına inanılmaktadır. Sporun karakteri inşa ettiği yaklaşımı spor çevrelerince oldukça hâkim olmasına rağmen, rekabet içeren sporun karakter gelişimine olumsuz bir etkisi olduğunu bildiren kanıtlarda bulunmaktadır. Rekabet ahlaki problemler yaratabilmekte, prososyal (özgeci) davranışı azaltabilmekte ve antisosyal davranışı destekleyebilmektedir¹¹.

Yere düşen rakibe yardımcı olmak, eğer rakip oyuncu sakatlanırsa topu taca atmak, eğer rakip oyuncu malzemelerini unutmuşsa ona kendi malzemelerini ödünç vermek gibi davranışlar spordaki prososyal davranışları oluşturmaktadır⁹. Antisosyal davranışlar ise, kasıtlı olarak faul yapmak, rakibi sakatlamak, hakemi aldatmak gibi davranışları içermektedir. Genç futbolcularda prososyal davranışların geliştirilmesi, antisosyal davranışların azaltılmasına yönelik olarak yapılan bir araştırma sonucuna göre, prososyal davranışların gelişmesi için antrenörler, aileler ve spor psikologları genç yaştaki futbolcuların görev ve sosyal algı yönelimine önem vermelidir. Antrenörler antrenman veya oyun süresince sporcularının beceri gelişimi üzerine odaklanarak takımında yer alan her sporcunun sarf ettiği çabayı görmeli ve oyuncular arasında iş birliğini sağlamalıdır. Ayrıca genç yaştaki sporcularında değer öğrenimi ve beceri gelişimi üzerinde durmalıdır⁴¹. Çünkü, etik davranışlar doğuştan kazanılan davranışlar değildir sonradan öğrenilmektedir hiç kimse bir anda iyi

karakterli olamaz ancak doğuştan bu kapasiteye sahiptir. Antrenörler sporcularında her türlü sportif durumda iyi ve kötü arasındaki farkı öğretmelidir. Bu durum bir antrenörün birinci sorumluluğu olmalıdır. Antrenörler, sporcularında her yaşta karakter gelişimini gerçekleştirebilirler⁴². Sosyal algı yönelimi, özellikle futbol branşında sporcuların birbirleri ile yapısal ilişkiler kurmasını sağlayarak arkadaşlık duygusunun gelişmesine olanak tanımaktadır. Antisozyal davranışları azaltabilmek için ise ego yönelimi ve sosyal statü yönelimi kontrol altında tutulmalıdır. Antrenör takımında herkese eşit davranmalı takımın en iyi oyuncusuna ceza vermemek gibi taraflı davranışlarda bulunmadan herkes aynı cezayı almalıdır. Sonuç olarak, futbolculara görev ve sosyal yakınlık yönelimi aşılırken, ego ve sosyal statü yönelimi kontrol altında tutulmalıdır⁴¹.

2.1.5. Profesyonellik ve Fair Play

19. yüzyılın başlarında, buhar gücünün kullanılması, gerek ürün fazlasına, gerekse daha çok sayıda insanın daha çok boş zamana kavuşmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerden sporunda etkilendiği görülmektedir. İlk önemli gelişme, boş zamanlarının çok olmasıyla birlikte spor yapma tekelini de elinde bulunduran soylu sınıfın tribünlere çekilmesi ve onların yerini sporu meslek edinmiş, kişilerin almış olmasıdır. Soylular artık işçi sınıfını dövüştürerek onların başarıları ile övünmeye başlamışlardır. Sporun hızla gelişmesiyle birlikte artık profesyonellikte kökleşerek yerini almıştır. Yirminci yüzyıla yaklaşırken, centilmen amatörlerin yerini profesyoneller almıştır⁴³. Oyunun sistemleştirilmesi ve sürekli artan disiplini, oyunsal içeriğe ilişkin bazı şeyleri uzun dönemde yok etmektedir. Bu olgu, profesyonellerle amatörler arasındaki kopuşta açığa çıkmaktadır. Profesyonelin tutumu artık bir oyun tavrı değildir; kendiliğindenliğini ve tasasızlığını kaybetmektedir. Spor bugünkü dünyada, asıl kültürün evriminin dışında bir yere sahiptir. Spor, katılanların ve

seyircilerin gözünde sahip olduğu büyük öneme rağmen, eski oyunsal faktörün adeta tamamen ortadan kalktığı kısır bir işlev olarak kalmaktadır. Spor aslında, oyunsal içeriğinin en iyi bölümlerini kaybetmiştir. Oyun daha ciddi hale gelmiş, oyunsal ruh hali giderek kaybolmuştur³⁷.

Sportmen davranışlar amatör ve profesyonel tüm sporcular için ağır sorumluluklar getirmektedir. Zafer kazanmak, üstün performans göstermek profesyonel sporculukta maddi başarı için çok büyük önem arz etmektedir. Sık yenilgi işsizliğe yol açacaktır. Dolayısıyla profesyonel bir sporcu için rakibine kuşkulu gözle bakmak ve onları kendi yaşantısını elinden almaya çalışan kişiler olarak görmek sporcular için kolaydır. Bu koşullar altında sporcunun özen ve dürüstlük göstererek rakibiyle samimi bir şekilde karşılaşması, heyecan ve duygu gerektiren durumlarda rekabet etmesi kendisini gerçekleştirmesinin hatırı sayılır bir ispatı olarak görülebilir²⁷.

Profesyonellik başarı isteği ile birleşince fair playi yok etmektedir. Profesyonel sporcuların yüksek oranda informal fair play'e uymadığı görülmektedir. Bu durumun en sık gözlemlendiği branş futboldur. Spor ahlakına uygun olsun ya da olmasın amaç sadece kazanmak olmaktadır. Bu doğrultuda futbolcuların büyük çoğunluğu, rakiplerini birer düşman olarak görmekte ve haksız avantajlardan yararlanarak kazanmayı normal bir davranış gibi kabullenmektedir. Aynı zamanda, profesyonel futbolcular hakeme yakalanmayacaklarına inandıklarında, formal fair play kurallarına uymamaktadır. Oyunlarını hakem otoritesine göre oynamaktadır. Bu durumda da karşımıza mekanik bir ahlak çıkmaktadır⁴⁴.

Profesyonel sporda, kazanan taraf devam etmekte, kaybeden taraf ise kimin birinci olacağına karar verecek süreci izlemek için evine dönmektedir. Taraftarlar sadece zaferlerle mutlu olmaktadır. Bu bağlamda sporcular binlerce taraftar önünde kazanma baskısına cevap vermek zorundadırlar. Spordan ve rekabetten uzaklaşmayan profesyonel sporcular sabır ve başarı donanımına ihtiyaç duymaktadırlar. Kazanma

baskısı ile adalet, dürüstlük, sorumluluk ve yarar gibi ahlaki prensipler çelişki içinde kalmaktadır. Bireyin gelişimi (fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak) kalıcı, kazanma kavramı ise geçici olduğu için bireyin gelişimi kazanmanın önüne geçmelidir²⁵.

2.1.6. Futbol ve Fair Play

Günümüzde, sporcu ne kadar profesyonel ise amacını da o kadar çok zafer kazanmak oluşturmaktadır. Sonuçta zafer önemli, ancak bunun yanında ekonomik ve diğer başka sonuçlarda önemli yer tutmaktadır. Sporcu kurallarını bu anlamda uygun gördüğü yerlerde ve uygun gördüğü şekilde bozmaktadır. Ulaşılmak istenen hedefi ise başarı ve zafer oluşturmaktadır⁴⁵. Bu bağlamda, sporcular birbirlerine karşı centilmen değillerdir. Yarışma sporcularının hepsi kazanma hırsı için iş birliği yapmaktadır ve bu iş birliği bilinçsiz değildir⁴⁶. Bu durumun en yaygın olarak yaşandığı branşlardan birini de futbol oluşturmaktadır. Günümüz futbolunda profesyonellik ilerledikçe fair playe uygun davranışlar azalmaktadır. Futbol karşılaşmaları sonuçlarının önemi arttıkça formal ve informal ahlak anlayışı önemini kaybetmekte ve bilinçli kural hataları artık futbolun içine girmeye başlamaktadır⁴⁴. Birçok sporcu için kurallar yıkılmak için vardır. Aldatma eğer yakalanırsan aldatma olarak görülmekte dolayısıyla yakalanmamaya özen gösterilmektedir. Yalan söylememe, aldatmama, çalmama sporun gerçek dünyasında zordur ve sporun gerçek dünyasında “kazanmak” esastır²⁵.

Son yıllarda toplumumuzda bazı değişimler meydana gelmekte ve bu değişimler açıkça sporun anlamını da etkilemektedir. Bu değişimler çok sert bir şekilde gözlemlenmektedir. Örneğin “önemli olan kazanıp kaybetmek değil oyunu nasıl oynadığıdır” sözü artık yerini Vince Lombardi’ninin “kazanmak hiçbir şey değildir, tek şeydir” sözüne bırakmıştır⁴⁷.

Bu anlayış özellikle futbol branşında “ne pahasına olursa olsun kazanma” anlayışını hâkim kılmaktadır. Futbolcular sportmenliğe aykırı davranışlara daha fazla başvurmakta, hakeme yapılan itirazlar artmakta, her türlü olumsuz davranışlar meşrulaşmaktadır. Nitekim Turkcell Süper Lig 2007–2008 sezonu sarı ve kırmızı kart istatistikleri⁴⁸ incelendiğinde bu durum açıkça karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: 2007–2008 Sezonu Turkcell Süper Lig Sonu Sarı ve Kırmızı Kart Sayıları

Neden Kodu		Kart Sayısı
11	SPORTMENLİĞE AYKIRI DAVRANIŞTAN SUÇLU İSE,	1056
12	HAKEME VEYA HAKEMİN KARARLARINA SÖZLE VEYA HAREKETLE İTIRAZ EDERSE,	232
13	OYUN KURALLARINI DEVAMLİ İHLAL EDERSE,	9
14	OYUNUN TEKRAR BAŞLAMASINI GECİKTİRİRSE,	77
15	OYUN BİR KÖŞE VURUŞU VEYA SERBEST VURUŞ İLE TEKRAR BAŞLARKEN GEREKLİ MESAFEYE AÇILMAZ İSE,	10
16	HAKEMİN İZNİ OLMAKSIZIN OYUN ALANINA İLK KEZ GİRER VEYA TEKRAR GİRERSE,	2
18	YEDEK KULÜBESİNDE İHTARLIK HAREKETLERDEN SUÇLU İSE,	4
		TOPLAM: 1390
21	CİDDİ FAULLÜ OYUNDAN SUÇLU İSE,	3
22	ŞİDDETLİ HAKARETTEN SUÇLU İSE,	5
24	TOPA BİLEREK ELLE OYNAYIP RAKİP TAKIMIN BARİZ GOLÜNÜ VEYA GOL ATMA ŞANSINI ÖNLERSE (KENDİ CEZA ALANINDAKİ KALECİ HARİÇ),	1
25	KALEYE DOĞRU İLERLEYEN RAKİBİN BARİZ GOL ATMA ŞANSINI SERBEST VURUŞ VEYA PENALTI VURUŞU GEREKTİREN BİR İHLAL İLE ÖNLERSE,	8
27	AYNI MAÇTA İKİNCİ BİR İHTAR ALIRSA,	4
		TOPLAM: 59

(Kaynak:<http://www.tff.org>)⁴⁹

Fanatik gazetesinin Fan-etik sayfasında 2006-2007 sezonu Turkcell Süper Lig’de forma giyen sporcuların itirazdan gördüğü sarı kartlarla ilgili yapılan araştırma da Süper Lig’de oynayan futbolcuların gördüğü sarı kartların %15.6’sı hakem kararlarına çirkin jest ve mimiklerle yapılan itirazlardan kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan kırmızı kartların %53’ü de bu oyun içinde üst üste görülen ikinci sarı kartın sonucunda çıkmıştır. 2007–2008 yılı 20. hafta itibarıyla Süper Lig’de görülen kartlar bir kez daha incelendiğinde istatistiklerde anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Profesyonel futbolcuların alışkanlıklarını çok

değiştirmedikleri görülmektedir. Süper Lig’de hakeme ve hakemin kararlarına sözle veya hareketle itirazdan kaynaklanan kartlar 2006-07 yılında yapılan araştırmada %15.6 iken bu sene oran %17.35’e çıkmıştır. Ayrıca, bu sezon 4 futbolcu da yedek kulübesinde yaptığı davranışlarla sarı kart görmüştür⁵⁰.

Toplumsal beklentiler alanının merkezinde duran ve başarısızlık halinde ülkesini temsil edemeyeceği, antrenörünün olumsuz etkileneceği, izleyiciler tarafından beğenilmeyeceği, sponsor bulamayacağı, kulübünün başarısız olacağı, basında yeterince yer alamayacağı gibi düşünceler taşıyan sporcuların, Fair play ilkelerini göz ardı etmeleri bir sonuç olarak değerlendirilebilir³².

Tüm bu olumsuzluklardan hareketle Türkiye Futbol Federasyonu, futbolun kalitesini, seyir keyfini arttırmak ve fair play ruhuna yakışır müsabaka ortamını sağlamak amacı ile “Mavi Bayrak” ödüllendirme sistemini başlatmış ve bu doğrultuda “Mavi Bayrak Komitesi” oluşturmuştur. Mavi Bayrak alacak takımların belirlenmesinde, Fair Play Raporları (bkz. Ek 1) en önemli kriter olarak belirlenmiştir. Her hafta farklı lig ve kategorilerde ilk sırada yer alan dokuz takıma Mavi Bayrak ve önemli miktarda para ödülü verilmektedir. Değerlendirmeler Fair Play Raporu Düzenleme Kriterleri (bkz. Ek 2) çerçevesinde yapılmaktadır⁵¹.

Ancak Türkiye Futbol Federasyonu Gözlemciler ve Temsilciler Kurulunun hazırlamış olduğu Temsilci el kitabında yer alan⁵² ve aşağıda aktarılan ifadeler ülkemizde fair play idealinin ne kadar önemsendiği konusunda ayrıca bir tartışma ortamı yaratmaktadır:

Fair play rapor uygulamasında, birçok temsilci ve gözlemcinin raporlarını özensiz doldurduğu, boş bırakılan ve/veya yanlış doldurulan bölümler olduğu, -kişisel değerlendirmelere saygı duymakla birlikte- değerlendirme puanlarını cömertçe verdiği belirlenmiştir. Özellikle de somut tespitlere dayanması gereken 9 ve 10. kriterlerde, tesislerin standartlara uygunluğunun göz önünde bulundurulmadığı gözlemlenmiştir.

Sonuçta, fair play puanı sıralamasında haksız durumların ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin; temsilci ve gözlemci raporlarına dayanarak yapılan puan sıralamasında, farklı liglerde Mavi Bayrak almaya hak kazanan dört takım, aynı maçla ilgili olarak, yine temsilci ve/veya gözlemci raporları ile PFDK tarafından çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Bu durum; Türkiye Futbol Federasyonu'nu, Mavi Bayrak Komitesi'ni ve Gözlemciler ve Temsilciler Kurulu'nu kulüplere ve kamuoyuna karşı zor durumda bırakmıştır.

Gerçekleştirilen tüm uygulamalar yetersiz kalmakta ve fair playin futboldaki etkisi hızla azalarak sporda yeni bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni bakış açıları başarı odaklı olmakta ve sadece başarı kazananın yanında olmaktadır. Hızla artan rekabet ortamında kaybeden taraf elinden gelenin en iyisini yapmış olmasına rağmen göz ardı edilmektedir.

2.2. Empati

2.2.1. Empati Kavramının Tarihi Gelişimi

Empati kavramı, *Einfühlung* kelimesi olarak Alman estetikçiler tarafından 19. yüzyıl sonlarında kullanılmaya başlanmıştır. Sanat eleştirmeni Edgar Wind, empati kavramının ilk kez 1873 yılında biçim algısı ve estetik psikolojinin tartışıldığı bir toplantıda, Robert Vischer tarafından kullanıldığını ifade etmiştir⁵³. Vischer, vücut formunun ve ruhun obje içine bilinçsiz bir şekilde yansımaları empati olarak adlandırmaktadır⁵⁴. Wind'e göre, Vischer *Einfühlung* teorisine en öz anlamını vermiş ve fikirleri kendisi de bir sanat tarihçisi olduğundan kendi bulunduğu dönemde geniş bir geçerliliğe sahip olmuştur. Vischer empatiyi kişinin güzel obje içine yansımaları olarak tanımlamıştır⁵³.

Empati kavramını, estetik psikoloji alanında ilk kullananlardan olan Tpeodor Lipps bu kavramı, bir insanın, kendisini karşısındaki nesneye –örneğin bir sanat eserine- yansıtması, kendini onun

içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi kendi içine alarak (absorbe ederek) anlaması süreci olarak tanımlamıştır³. Lipss, *Einfühlung* kavramını sistematik olarak organize ettiği için bu bağlamdaki en önemli kişilerdendir. Lipss'in *Einfühlung* ile anlatmaya çalıştığı şey nesneleri algılamaya yardımcı olma eğilimidir⁵⁵. Lipss 1903 yılında yapmış olduğu çalışmalarında, üç çeşit bilgidен söz etmiştir. Bunlar nesnelerle ilgili, kişinin kendisiyle ilgili ve diğer insanlarla ilgili bilgilerdir ve üçüncü bilginin kaynağı empatidir⁵⁶.

Titchener'in etimolojiye ilgisi Lipps'in kullandığı *Einfühlung* kavramını, Yunancada ki *empathia* kavramını da kullanarak İngilizceye *empathy* olarak çevirmesine olanak tanımıştır^{55,53}. Yunancada *empathia* terimi İngilizceye geçişindeki anlamından biraz farklıdır²². Yunancada "em" içine "pathia" ise algılama anlamında kullanılmaktadır^{3,56}. Titchener'in kuramına göre; birey, analog akıl yürütme yoluyla başka birisinin bilincini bilemez. Birey bunu ancak bir çeşit içsel kinestetik taklit yoluyla yapabilir yani empati, bir tür fiziksel taklit yoluyla başkasının sıkıntısını kişinin kendinde uyandırılmasından kaynaklanmaktadır²². Titchener empatiyi, başka birinin duygusunu bilme ve sosyobilşsel bütünlük olarak iki farklı şekilde ifade etmiştir⁵⁵.

20. yüzyılın ilk yarısına kadar empati fikri her yerde kullanılmaktadır. Farklı isimler almasına ve sosyal bilimlerin farklı alanlarında kullanılmasına rağmen bireyin başka birinin bilincini nasıl bildiği hakkındaki empati sorusu güncel kalmıştır. Örneğin Mead, yazılarında perspektif alma ve rol alma gibi empati süreçlerinden bahsetmiş olsa da empati terimini hiç kullanmamıştır⁵³. Allport 1937 yılında yayımladığı kitabında Lipps'in kullanmış olduğu bilginin üç boyutundan söz etmiştir. Burada ima edilen karşımızdakinin bireyselliğinin veya kişisel özelliklerinin bağımsız dışsal bir bakış açısından değil hem katılan hem gözlemleyen pozisyonundan kavranmasıdır⁵⁶.

Empati ile ilgili çalışmalarda başlıca ncler arasında olan Adler, adını belirtmediği İngiliz bir yazarın cümlelerinden alıntı yaparak “bir başkasının gözleri ile görmek, bir başkasının kulaklarıyla işitmek ve bir başkasının kalbi ile hissetmek” ifadesi ile sosyal duygu ve sosyal ilgi kavramlarının özünü ortaya koymaktadır⁵⁶.

Empati ile ilgili çalışma yapanlar arasında en önemlilerinden bir diğer isimde Carl Rogers’dır. Rogers, empatiyi iki şekilde tanımlamayı tercih etmektedir. Empati “birinin irel referans çerçevesini doğru olarak algılamak” ve “onun duygusal unsurlarını ve anlamlarını o kimse ‘kendisi imiş gibi’ yaşamak ve bu “mış gibi” olma koşulunu mutlaka yerine getirmektir”^{53,57}. Rogers’ın empati konusunda yaptığı tanımlar, zaman içerisinde değişmiş özellikle 1960 öncesinde yaptığı tanımları, daha sonraki yayınlarında tekrarlamamıştır. Yayınlarına bakıldığında Rogers’ın kesin çizgilere sahip katı empati tanımları yapmadığı, daha ziyade geniş açıklamalara dayanan işlevsel tanımlara yöneldiği grlmektedir⁵⁸.

Yine empati ile ilgili çalışmalar yapmış olan Hoffman daha çok empatinin tanımı ve gelişimi üzerine odaklanmıřtır⁵⁹. Sosyal-duygusal yaklaşımını benimseyen Hoffman empatinin erken bebeklikte bile gözlenebileceğini ileri süren ilk arařtırmacıdır⁶⁰. Hoffman’a göre empatinin bilişsel, duygusal ve güdüsel (motivational) olmak üzere üç ögesi bulunmaktadır⁵⁸.

Yapmış olduğu araştırmalarıyla empati kavramına büyük katkıları olan ve empatiyi çok boyutlu yönüyle inceleyen diğer bir araştırmacı Davis, empatiyi bir kimsenin, başka birinin gözlemlenen deneyimlerine olan tepkileri olarak tanımlamaktadır. Davis’e göre, empatide hem duyusalsal hem de bilişsel unsurlar bulunmaktadır¹⁸.

2.2.2. Empatinin Tanımı

Empati tanımı; zamanla bir takım değişiklikler sonucunda bugünkü şeklini almıştır. Bugün empati tanımı kısaca; bir insanın kendini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Basit gibi gözükse de bu tanımın gerisinde birçok kurumsal öge bulunmaktadır³.

Empati ile ilgili önemli inceleme ve araştırmaları bulunan çok sayıda bilim adamı bulunmasına rağmen, bugün “empati” denildiğinde ilk akla gelen isim hümanist psikolog ve danışan merkezli terapinin kurucusu Carl Rogers’dır. O, empatiyi, kendi terapisinin başarısında merkez olarak tanımlamıştır. Rogers, empatinin; terapistler danışanlara “koşulsuz olumlu bakışla” baktıklarında, onları etkin biçimde dinleyip, düşünsel ve duygusal geri bildirimlerini duyarlı ve doğru bir şekilde verdikleri zaman ortaya çıktığını ileri sürmüştür^{3,61}. Empatiyi “nazik bir varoluş şekli” olarak açıklayan Rogers, bunu ancak kendisinden emin bir kimsenin tuhaf ve saçma dünyasına girince kaybolmayacak ve istediği zaman kendi dünyasına rahatça geri dönebilecek kimseler gerçekleştirebilir demektedir⁵⁷.

Rogers’ın tanımına göre empati, bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine denmektedir³.

Empati ile ilgili diğer tanımlar da şu şekildedir; Hoffman empatiyi, kendi durumundan çok karşısındaki kişinin durumuna uygun duygusal tepki olarak tanımlamaktadır²¹. Davis’e göre ise empati, bireyin başka birinin gözlemlenen deneyimlerine tepkileridir¹⁸. Eisenberg ve Strayer ise empatiyi, bir başkasının duygusal durumundan kaynaklanarak, onun duygusuna benzer bir şekilde tepki göstermesi olarak tanımlamaktadır⁶².

Empati kavramı tartışmalarındaki ana konu, empatinin bilişsel bir unsur olduğu kadar duyuşsal unsurları da nereye kadar kapsadığıdır. Bazı yazarlar ve araştırmacılar, empatiyi bir diğer bireyin hislerini, düşünce perspektiflerini anlama ve fark etme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Karşıt görüş ise empatiyi bir diğerinin duygusuyla uyum içinde olan bir duygunun dolaylı olarak hissedilmesi olarak yorumlamaktadır⁶³.

Empati tanımına ilişkin ilgili literatür incelendiğinde empati tanımının üç temel aşamadan geçtiği görülmektedir; Başlangıçtan 1950'lerin sonuna kadar empati, bilişsel nitelikli bir kavram olarak ele alınmıştır. 1960'lı yıllarda ise empatinin bilişsel boyutunun yanı sıra duygusal boyutu da vurgulanmıştır. Bu yıllarda bir kişinin, karşısındaki kişi gibi hissetmesi empati olarak kabul edilmiştir. 1970'lerde ise üçüncü aşamaya geçilmiştir. Bu dönemde empati, 1960'lara oranla daha dar anlamda kullanılmaya başlanmış, bir kişinin belirli bir duygusunu anlamaya ve durumu ona iletmeye empati adı verilmiştir³.

2.2.3. Empatinin Bileşenleri

Empati kurmuş sayılmamız için, karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gerekmektedir. Karşımızdaki kişinin yalnızca duygularını ya da yalnızca düşüncelerini anlamış olmak yeterli değildir. Empatinin tanımı yapılırken bu nokta vurgulandığında, empatinin temel iki bileşeninden söz edilir. Bunlar empatinin duygusal ve bilişsel bileşenleridir³.

2.2.3.1. Bilişsel Empati

Bilişsel empati: diğer kişinin duygularının, düşüncelerinin bilişsel olarak farkında olunmasıdır. Bu anlam en iyi şekilde rol alma kavramı ile karşılanabilir⁶⁴. Rol alma genel olarak algısal, bilişsel ve

duygusal rol alma olarak üç guruba ayrılmaktadır⁶⁵. Algısal rol alma, diğerinin algı perspektifini alabilme yeteneğidir. Bilişsel rol alma, karşımızdakirolüne girerek onun ne düşündüğünü anlama, duygusal rol alma ise karşımızdaki kişinin hissettiklerinin aynısını hissedebilme yeteneğidir. Bilişsel rol alma duygusal rol almanın ön şartı sayılabilmektedir³.

2.2.3.2. Duygusal Empati

Guttman'a göre duygusal empati, diğer kişinin hislerine sempati ile yaklaşarak, onun hisleri ile derin bir şekilde ilişki kurmaktır⁶⁶. Duygusal zekası gelişmiş olan bir kişinin ise empati kurmada daha başarılı olduğu söylenebilir⁶⁷.

2.2.4. Empati ile Karıştırılan Kavramlar

Empati, kolaylıkla bazı kavramlarla karıştırılabilmektedir. Bu nedenle empati ile karıştırılabilecek sempati, özdeşleşme, içtenlik, sezgisel tanı kavramlarını açıklamak gerekmektedir.

2.2.4.1. Empati ve Sempati

Empati ve sempati kavramları birbirine karıştırılmasına rağmen aslında bu iki kavram farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bugün bildiğimiz anlamıyla sempatinin 18. yüzyıl ahlak felsefesinde birtakım izleri bulunmaktadır. Empati ise aksine önceleri Alman estetiğinde kullanılan *Einfühlung* teriminden gelmektedir. Sempatinin en iyi açıklaması Adam Smith tarafından yapılmaktadır. Smith kavramı, güçlü bir duygusal durum yaşayan birini gözlemlerken ortak duygu yaşamak olarak ifade etmektedir. Bu ortak duygu, sefil durumda olan biri için ıstırap çekme, keder içinde olan biri için üzülme, başarı için heyecanlanma gibi birçok biçim

alabilmektedir. Dolayısıyla, gözlemlediğimiz durumla uyuşan duyuşsal bir durum deneyimleyebilmekte ya da benzer olan ancak tam anlamıyla aynı olmayan bir duyguda hissedilebilmektedir. Bu tepkilerin hepsi Smith tarafından sempati başlığı altında incelenmektedir. Smith sempatinin sadece hayal gücü ile mümkün olabileceğini, çünkü hislerimizin yalnız başına asla diğerinin fiziksel ve duyuşsal deneyimleri hakkında bize bilgi veremeyeceğini ileri sürmektedir⁶⁵.

Sempati kavramının sosyal ve gelişim psikolojisinde uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Yunanca ve Latince sempati acı çekmek anlamındadır. Sempati kavramının davranış bilimlerine tanıtılması Adam Smith'in yanı sıra David Hume tarafından da gerçekleştirilmiştir. Hume ve Smith bu kavramı ahlaki motivasyon ve ahlaki gelişim üzerine yaptıkları tartışmalarla ilişkili olarak kullanmışlardır⁵⁵.

Sempati, bir diğer kimsenin acı çekmesine karşı artan farkındalığı ifade etmektedir. Bu tanımda sempatinin iki noktası yer almaktadır. Bunlardan ilki, diğer bireyin duygularına karşı artan bir duyarlılık, ikincisi ise, ne olursa olsun arabulucu hareketleri vurgulamaktaki zorunluluğu içermektedir. Yani sempatide diğer kişinin acı çekmesi teskin edilmek üzere olan bir şey olarak yorumlanmaktadır. Buna karşın empati ise bir diğerinin negatif veya pozitif deneyimlerini yargılamaksızın bireyin kendini fark etmesi çabasını anlatmaktadır. Empatide kendimizi diğerleri için değiştiririz, sempatide biz kendimiz için diğerlerini değiştiririz. Empatide ben diğer kişiymişim gibi davranırım, sempatide ise ben diğer kişiyimdir. Kısaca empati ve sempati farklı çıkarım ve sonuçları ile farklı süreçlerdir⁵⁵. Bir insana sempati duymak demek, o insanın sahip olduğu duygu ve düşüncelerin aynısına sahip olmak demektir. Sempatide “yandaş” olmak esastır. Empati kurduğumuzda ise, karşımızdaki kişi ile aynı duyguları ve görüşleri paylaşmamız gerekmez; sadece onun duygularını ve düşüncelerini anlamaya çalışırız. Empatide anlamak esas iken, sempatide anlayalım ya da anlamayalım karşımızdaki kişiye hak

vermek söz konusudur. Bir futbol takımını tutmayı örnek olarak verirse aynı takımı tutan kişilere karşı sempati duyarız, takımımız kazandığında hep birlikte seviniriz. Ancak bu kişilerin tuttuğumuz takımla ilgili neler hissettiklerini bilmeyebiliriz. Eğer neler hissettiklerini de bilirsek bu durumda sempatinin yanı sıra empati de kurmuş sayılırız. Bir başka örnek ise tuttuğumuz takımın kalecisi penaltı atışını kurtarırsa, onunla birlikte sevinir, kurtaramazsa yine onunla birlikte üzülrüz. Bu her iki durumda sempati duymayı ifade etmektedir. Ancak eğer penaltı atılmadan önce takımımızın veya rakip takımın kalecisinin neler hissettiğini hissedebilirsek bu durumda da empati kurmuş oluruz³.

2.2.4.2. Empati ve Özdeşleşme

Özdeşleşme, bireyin başka bir kişi (örneğin bir kılavuz, akıl danışılan) veya gruba (örneğin belli bir dinin, bir siyasi partinin ya da bir kulübün üyeleri) yaklaştığı durumlarda güçlü bir duygusal bağ ile sonuçlanan kişilerarası bir süreçtir⁶¹.

Bir kişi ile özdeşleşmede o kişi gibi olma ve onun gibi davranma söz konusudur. Burada birinci kişinin benliği silinerek yerine diğer kişinin benliği yerleştirilmektedir. Bu bakımdan özdeşleşmede iki kişi aynı benliği paylaşıırken, empatide iki ayrı benlik birlikte var olmaktadır⁶⁸.

2.2.4.3. Empati ve İçtenlik

İçten olma durumu, içten davranış, samimilik, samimiyet⁴⁰ olarak tanımlanan içtenlik kavramı ve empati birbirleriyle yakın ilişki içindedir. Empatik anlayış, bir kişinin bir başkasının iç dünyasına girerek bunu kendi içinde yaşamayıken; içtenlik bunu yaparken aynı zamanda kendi yaşantısını algılamak içinde çaba sarf etmesidir. İçtenlik ve empati, sempati ve empatide olduğu gibi birbirlerini dışlamamakta aksine tamamlamaktadır⁶⁸.

2.2.4.4. Empati ve Sezgisel Tanı

Empati ve sezgisel tanı hemen hemen birbirinin karşıtı olan unsurlar içermektedir. Sezgisel tanı, bir kimsenin ihtiyaç ve yönelimlerini ortaya çıkarma, çözümleme ve formüle etme yeteneği ile ilgilidir. Burada bir kimsenin yaşantısına bilinçli olarak katılma yer almaktadır. Bir yaşantıyı gözleme ve gözleneni yorumlama söz konusudur. Empatide ise her türlü değerlendirmeden kaçınılmaktadır⁶⁸.

2.2.5. Empati ve Ahlak

Ahlaki davranış, sosyal bağlamda beklentilere, kurallara ve normlara uygun bir biçimde sürdürülen davranış olarak tanımlanmaktadır. Ahlaki gelişim ise, bireyin bunları dikkate almak zorunda olduğu süreç şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla empati, diğer kişinin mutluluğu için, bireyin hareketlerinin ne anlama geldiğini düşünme ve ahlaki bakış açısını benimseme yeteneği olarak düşünüldüğünde, ahlaki gelişim ve ahlaki davranışı anlamak için önemli bir hale gelmektedir¹⁹.

Hogan, ahlaki gelişimin; ahlak bilgisi, sosyalleşme, empati, özerklik ve ahlaki yargılama olmak üzere beş boyutunun olduğunu ifade etmektedir ve aynı şekilde ahlaki davranışın da bu boyutlarla açıklanabileceğini söylemektedir¹⁹. Hoffman ise, özen gösterme ve adaletin ahlaki prensipleri ile empati arasında bir uyumun var olduğunu ileri sürmektedir. Ahlaki ilkelerin oluşmasından hemen sonra, empatik beceriler karar vermede önemli bir rol oynamaktadır. Hoffman'a göre empati ahlaki ilkelerle doğrudan ilişkili olduğu için, empatinin harekete geçmesi ahlaki prensipleri dolayısıyla da bu ilkeler yoluyla dolaylı yada dolaysız bir şekilde ahlaki sorgulama ve yargılama üzerine bir etkiye bulunarak onları aktif hale getirmektedir²⁰.

Kohlberg, bir başkasının yerini alabilme yeteneğinin altı yaşından itibaren gelişmeye başladığını ve bu yeteneğin gelişmesinin

ahlaki yargının gelişmesinde dönüm noktası olduğunu belirtmektedir. Ahlaki yargı bireyin başkalarının haklarını kendi haklarına karşı tuttuğu için, bu durum rol alma yeteneğini gerekli kılmaktadır. Empatik tutumda bir çeşit rol almadır. Burada karşıdaki kişinin duygularını doğru anlamak ve bu duyguyu kendisi imiş gibi yaşayarak yansıtmak söz konusudur⁶⁹.

Birçok psikolog özen gösterme ve adalet ile ilgilenmiştir. Kohlberg'in ahlak teorisine dayanan adaletin nosyonları, hisleri önemsemediği ve aşırı derecede bilişsel olduğu için eleştirilmektedir. Özen gösterme (caring), Hoffman gibi özellikle empati benzeri duygularla ilgilenen kişilerin odak noktasını oluşturmaktadır²¹.

Karar verme ve ahlaki yargılama üzerine yürütülen çalışmalarda katılımcılara genellikle ahlaki ikilem barındıran durumlarla karşılaşan kişinin nasıl davranması gerektiği sorulmaktadır²¹. Ahlaki ikilemler olası kurbanlar içerdiğinden, ahlaki kararlar verilirken sık sık empatik bir tavır alınmaktadır²². Bir kişi, tehlikede ya da sıkıntıda olan birisiyle karşılaştığında o kişiye yardımcı olma isteği ile kendisinin o andaki amacını sürdürme arasındaki istek ile bir çelişki yaşadığında kişinin ahlaki noktaları ortaya çıkma eğilimi göstermektedir. Bir kişi, başka birine kötü davranılmasından dolayı rahatsızlık duyduğunda veya bir kişinin davranışının başka bir kişiye zarar verebilecek durumda olduğunda ya da bir kişi dış baskı altında olduğunda kişilerin ahlaki boyutları ortaya çıkmaktadır²¹.

Ahlakın kökleri empatide bulunur diyen Martin Hoffman'a göre acı çeken tehlikede olan veya bir mahrumiyet içinde bulunan potansiyel kurbanlara empati göstererek sıkıntılarını paylaşmak, insanları onlara yardımcı olmaya sevk eden şeydir. Kişisel ilişkilerde yaşanan empati ve özveri arasındaki bu doğrudan bağlantının ötesinde; Hoffman empatik duygu kapasitesinin, yani kendini diğerinin yerine koyabilmenin, kişileri bazı ahlaki ilkeleri izlemeye yönelttiği görüşündedir²².

Empati ahlaki ilkelerle yakından ilişkili olduğu için, empatinin oluşması ahlaki ilkeleri harekete geçirmektedir. Dolayısıyla, dolaylı veya dolaysız bir biçimde de olsa bu ilkeler yoluyla empatinin ahlaki yargılama ve mantık yürütme üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır²¹.

2.2.6. Empati Eğitimi

Literatürde, empatik becerinin eğitimle geliştirilebildiğini gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan bir kısmı, doğrudan empati eğitimi (empathy training) adı altında yapılırken bir kısım araştırmalarda ise empati eğitimi iletişim becerisi eğitimi adı altında verilmektedir⁷⁰.

Empatik ilişkiler kurmak kişilerarası iletişimde etkileşimin sağlıklı yürümesi açısından gerekli görülmektedir. Eğitim ortamlarında empati, gerek eğitimciler ve öğrenciler arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasında ve eğitim programlarının hazırlanıp uygulanmasında bir araç, gerekse gelecekte eğitim alanında çalışmayı amaçlayan bireylere kazandırılması gereken bir özellik olması bakımından önem taşımaktadır⁷¹. Öğretmenler, öğrencilerin kendi kendilerinin farkında olmalarını arttırarak dinleme becerileri kazandırarak, insanoğlunun çeşitli topluluklardan oluştuğunun farkına vardırarak, bu farklılıklara saygı ve hoşgörü gösterme ile ilgili yaşantılar sunarak onlarda empatinin gelişimine yardımcı olabilirler. Öğrencilere insancıl görüşme becerileri öğretildiğinde, ön yargı ve korkuları gösterildiğinde empati kurmaları kolaylaşmakta, kendilerine olan iyileştirici becerilerine karşı güven gelişmekte, kaygıdan uzak ve başkaları için iyileştirici bir varlık göstermektedirler⁶¹.

Rogers empatik becerinin deneyimle geliştiğini ve herhangi bir öğrencinin öğretici ya da danışmanlarla bilişsel veya yaşantısal eğitimle bu beceriyi öğrenebileceğini belirtmektedir⁷².

Dökmen, empati/iletişim becerisini geliştirmede kullanılan teknikleri dört başlık altında toplamıştır;

1- Didaktik Yaklaşım: Bu yaklaşımda bir uzman, deneklere/öğrencilere sağlıklı iletişim ve empati konusunda teorik bilgi verir.

2- Yaşantısal Yaklaşım: Deneklerin bir başkası ile gerçekleştirdiği iletişim, eğitimi veren uzman tarafından gözlenerek ya da banttı izlenerek eleştirilir.

3- Rol Oynama Yaklaşımı: Bu yaklaşımda denek, duruma göre bazen kendisi olarak bazen de karşısındaki kişinin rolüne girerek iletişim kurar.

4- Modelden Öğrenme Yaklaşımı: Bu yaklaşımda denek, uzmanların hastalarla/danışanlarla gerçekleştirdiği iletişimlerini, doğrudan ya da videodan gözleyerek empati kurmayı öğrenir; bu yaklaşımda denek uzmanı model almaktadır.

Kişilere empati eğitimi vermenin bir başka yolu ise, onlara başkalarına ait duygusal yüz ifadelerini teşhis etme konusunda eğitim vermektir. Bazı araştırmacılar duygusal yüz ifadelerini teşhis becerisini genel empatik becerinin bir parçası kabul etmektedirler. Bu durumda deneklere duygusal yüz ifadeleri konusunda eğitim verildiğinde bu eğitim bir anlamda da empati eğitimi niteliği taşıyacaktır⁵⁸.

2.2.7. Empati ve Spor

Spor katılımı ile rol veya bakış açısı alma arasındaki ilişki nispeten keşfedilememiştir. Teorik olarak spor deneyimlerinin sosyal bakış açısı kazanma yeteneğini geliştirdiği söylenebilir²⁰.

Spor etkileşimleri, özellikle takım sporlarında, hareketleri koordine etme üzerine kuruludur ve böylesi koordinasyonlar karşılığında çok boyutlu kaynaklar yoluyla oyunu anlama yeteneği gerektirir. Örneğin, bir oyuncunun her bir takım arkadaşının bazı durumlarda ne yapacağını tahmin etmesi gerekmektedir. İşte bu durum oyundaki farklı bakış

açılarının karışık koordinasyonlarını içermektedir. Çeşitli oyun stratejileri içeren branşların başarıyla uygulanması şüphesiz bakış açısı kazanmayı arttırmaktadır²⁰.

Sosyal perspektif alma alanının öncülerinden George Herbert Mead, oyunu müsabakaları ve sporu bakış açısı yeteneğinin gelişmesinde var olan şeyleri göstermek için kullanmaktadır. Oyun ve müsabakalar, gelişim çağındaki çocuğa koordine edilmesi gereken sosyal rol ve kural deneyimini sağlayan minyatür sosyal sistemlerdir. Coakley 1984'te yaptığı çalışmanın sonunda, kuralların, yapılandırılmış ilişkilerin, ofansif ve defansif stratejilerin üzerine yapılan vurguların çocuklara 8 ve 12 yaşları arasında yavaş yavaş verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Coakley'nin bu önerisi sporun sosyo-bilişsel yeteneklerin gelişimi için iyi bir nokta olduğunu ifade etmesi açısından önem arz etmektedir. Rol ve bakış açısı alma önemli ahlaki yeteneklerdir ayrıca spor deneyimi ahlaki gelişimi ve ahlaki eylemi arttırabilir. Sporun sosyal bakış açısı kazanma becerisini arttırdığına yönelik potansiyele rağmen, rekabetin rol almayı engellediği de ortaya çıkmıştır. Tjolsvold, Johnson ve Johnson'ın 1984 yılında yapmış olduğu araştırmada rekabetin yoğun olduğu ortamlarda katılımcıların birbirlerinin bakış açılarını doğru anlamada daha az yeterli oldukları ortaya çıkmıştır²⁰.

Sportif tecrübe ve empati arasındaki ilişki hakkında çok az şey bilinmektedir. Ancak yinede sportif tecrübenin, diğerlerine karşı olan empatiyi azalttığı söylenebilir. Rakip ile empati kurmak "başarı amacı" ile çelişebilir, takım arkadaşı ile empati kurmak ise kişisel performans üzerine odaklanmayı zedeleyebilir. Dahası, bazı antrenörler kasıtlı olarak sporcusunun rakibi için endişelenmesini istememektedirler. Yaşları 8 ile 16 arasında değişen 1381 Finli erkek ve kız beysbol oyuncusu üzerinde yapılan araştırma yukarıdaki bahsi geçen konuyu kısmen desteklemektedir. Kalliopuska 1987 yılında yaptığı bu araştırmasında sporcuların beysbol oynama süreleri uzadıkça empatinin bir ögesi olan

duyarlılığı daha az gösterdiklerini bulmuştur. Empati düzeylerinde herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir ancak kızların erkeklerden daha duyarlı olduklarına dair sonuçlar elde edilmiştir^{20,73}. Empatik duyarlılık üzerine yapılan bir başka çalışmada ise, bireysel sporlarla uğraşan antrenörlerin takım sporları ile uğraşan antrenörlerden daha fazla empatik duyarlılığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır⁷⁴.

Ahlaki eylemlerdeki sempati ve empatiye önem verilmesinden dolayı, ne yazık ki literatürde rekabet içeren durumların bu etkilerinin gelişimini veya kazanılmasını azalttığını belirten sınırlı sayıda bilgi bulunmaktadır. Rekabetin empati üzerine etkisinden söz ederken karşımıza iç içe giren iki kavram çıkmaktadır. Bunlardan birincisi kavramsal olandır ve durumun amaçsal yapısına aittir. Rekabet içeren ödül mantığı empatinin azalmasına neden olur mu? Bu kavramlardan ikincisi ise kişisel (personal) olandır ve kişisel rekabet yönelimini içermektedir. Daha çok rekabet yönelimi empatiyi engeller mi?²⁰

Barnett, Matthews ve Howard'ın 1979 yılında yapmış oldukları araştırmada, 6–7 yaş arası çocukların rekabet içeren ve içermeyen oyunlara katılımları sağlanarak rekabet ve empati yönelimi test edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, erkek çocuklarda “yarışma yöneliminin” düşük empati ile ilişkilendiği görülmüştür. Ayrıca, araştırmacılar rekabet içeren ve içermeyen oyunlar ile empati arasında bir ilişki bulamamıştır. Bu sonuçlar en azından erkek çocuklar için empatinin kavramsal amaç boyutuyla değil, rekabetin kişisel boyutuyla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar yine de pek çok sebep açısından dikkatle incelenmelidir. İlk olarak bu yaş grubundaki çocukların rekabet süreçlerine dair çok basit bilgileri ve olgunlukları vardır ve bu yüzden daha durağan yönelimler geliştirmiş olabilirler. İkinci olarak, empati ölçeği çocuklara rekabet içeren ve içermeyen oyunlara aktif katılımcı olarak dahil olmadan önce verilmiştir. Üçüncü olarak ise, erkeklerin rekabet yöneliminin onların empatik özellikleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ancak rekabet kavramı

empati yönelimi ile ilişkili değildir. Kavram bilimsel olarak test edilmemesine rağmen, eğer rekabet işbirlikçi bir aktivite olarak algılanırsa, empati rekabette önemli bir yer edinebilir. Örneğin, masa tenisi oynayan bir oyuncu kendisinin rakibinden oldukça yetenekli olduğunu fark ederse onun empati becerileri gerçek bir yarışma (kıran kırana bir yarışma) için koşulları yeniden yaratmaya ve oyunu yeniden tanımlamaya dair bir ihtiyaca işaret edebilir²⁰.

Rekabet içeren fiziksel aktivitenin bazı formlarının empatinin gelişmesini desteklediği söylenebilir. Örneğin, Kalliopuska'nın 1989 yılında yaptığı araştırmasında çocuk baletlerin kontrol grubundan daha empatik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç belki de dansçıların, sporcuların pek de aşına olmadığı, duygusal ifadeye yakın oldukları için ortaya çıkmaktadır. Rekabet içeren spor ortamından daha farklı olan beden eğitimi derslerinde de empati önem göstermektedir²⁰.

Beden eğitimi dersindeki empati alıştırmalarında, kendini başkasının yerine koyarak düşünme ve onun duygularını hissetmeye çalışma gibi duygusal yönler vurgulanır. Asıl hedef, ötekini daha iyi anlamak ve ona karşı kalıcı ve olumlu bir anlayış geliştirmektir. Anlayış, ön yargıları gidermekte, saldırganlığı önlemekte ve toplumsal tutumları geliştirmektedir. Beden eğitimi derslerinde empati alıştırmalarına kaynak oluşturabilecek değişik durumlar sürekli gündeme gelmektedir⁷⁵.

- İyilerin sürekli aynı takımda bulunmak istemeleri,
- Hataların veya faullerin itiraf edilmemesi,
- Bir oyuncunun hakarete uğraması,
- Mağlubiyet sonrası suçun başkalarında aranması,
- Dışlanmışlara gruplara katılım şansının verilmemesi,
- Hareketlerde başarısız şişman öğrencilere gülünmes

- Ders araç-gereçlerinin taşınması, yerleştirilmesi ve toparlanmasında hep aynı öğrencilerin görev alması gibi.

Beden eğitimi öğretmeni, yapılandırılmış soru cümleleriyle, öğrencilerin kendilerini bu tür yaşantılarla karşı karşıya kalmış öğrencilerin yerine koyarak onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmalarını sağlamalıdır:

“Eğer rakibin, hatalı bir hareketinden dolayı aşağılayıcı sözler söylese veya sana gülseydi, kendini nasıl hissederdin?”,

“Eğer takımlar kurulurken en sona kalan her zaman sen olsaydın, kendini nasıl hissederdin?”,

“Eğer ders sonunda herkes salondan çıkarken araç gereci yalnız başına sen toplamak zorunda kalsaydın, kendini nasıl hissederdin?”,

“Yapamadığın bir hareketten dolayı tüm sınıf sana gülseydi, kendini nasıl hissederdin?”,

“Mağlubiyetin suçu sadece sana yüklenseydi, kendini nasıl hissederdin?”

Bu tür alıştırmaların sonunda, empati yapılanın durumunun iyileştirilmesine yönelik düşünceler ortaya konulmalıdır. Empati alıştırmalarının nihai amacı, ortak duyguların yönlendirmesiyle sosyal beraberliği geliştirmektir. Duygu ortaklığının geliştiği “durum” ne kadar gerçekçiye –ki fair play dışı davranışlar somut olarak yaşanan gerçek yaşam deneyimleri biçiminde sıklıkla görülür- davranış değişikliği umudu o kadar büyük olur⁷⁶.

Başkalarını daha iyi anlamaya yönelik “empati” çalışmaları, giderek, öğrencilerin kendilerini daha iyi anlamalarına da yol açabilmektedir. Benmerkezci bakış açısını değiştirmeye yönelik olan ve

Luther/Hotz'un “perspektif üstlenme” olarak tanımladıkları bu durumda öğrenciler, bizzat kendine diğerlerinin gözüyle bakarak kendi bakış açısını genişletebilmekte ve hatta değiştirebilmektedir. Böylece, yeni perspektifler üstlenme, anlaşmazlıkları önceden olduğundan daha uygun çözmeye ve bireyin kendi karar yeteneğini geliştirmesine yardımcı olmaktadır⁷⁷.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde, öncelikle araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve Türkçeye uyarlanması, bu araçların geçerliliğine ve güvenilirliğine ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Daha sonra ise, veri toplama araçlarının uygulama süreci, toplanan verilerin bilgisayar ortamına geçirilmesi ve uygulanan istatistikî yöntem hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Profesyonel futbolcuların empati düzeyleri ve fair play anlayışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmada betimsel ve taramaya yönelik bir yöntem uygulanmış ve araştırma iki aşamadan oluşmuştur. Araştırmanın ilk aşamasında amaca uygun mevcut bilgiler ilgili literatürün taranmasıyla sistematik bir şekilde verilmiştir. Böylece konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın ikinci aşaması olan uygulama aşamasında ise amaca ulaşmak için geliştirilen anketler örneklem gurubuna uygulanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1. Evren

Bu araştırmanın evrenini 2007–2008 sezonu Turkcell Süper Lig’de yer alan 18 profesyonel futbol takımından toplam 515 futbolcu oluşturmaktadır⁴⁹. Araştırma evrenine yabancı uyruklu sporcular dahil edilmemiştir.

3.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemine 2007–2008 sezonu Turkcell Süper Lig’de yer alan tesadüfî yöntemle seçilmiş 7 takımdan (Ankaragücü,

Ankaraspor, Bursaspor, Denizlispor, Gençlerbirliği, Gençlerbirliği Oftaş, Sivasspor) toplam 130 profesyonel futbolcu oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada profesyonel futbolcuların empati düzeyleri Davis¹⁸ tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Engeler⁷⁸ tarafından yapılan Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (Interpersonal Reactivity Index: IRI) ile ölçölmüştür. Profesyonel Futbolcuların Fair Play anlayışları ise, Vallerand, Briere, Blanchard ve Provencher¹⁴ tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması araştırmacı tarafından yapılan Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (Multidimensional Sportspersonship Orientations Scale: MSOS) ile ölçölmüştür.

3.3.1. Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)

Davis'in^{17,18} Kişilerarası tepkisellik indeksi toplam 28 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir (0= beni hiç tanımlamıyor, 4= Beni oldukça tanımlıyor). Bu ölçek her biri 7 maddelik 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, Perspektif Alma, Empatik Düşünce, Kişisel Sıkıntı ve Fantezi başlıkları altında toplanmıştır. Perspektif Alma diğerlerinin psikolojik açıdan bakış açısını kişinin kabullenebilme derecesini (örn: Arkadaşlarımlaın açısından olayların nasıl gözöktüğöünü düşünerek onları daha iyi anlamaya çalışırım.), Empatik Düşünce kişinin diğer kişilere karşı sıcaklık, yakınlık, alaka gibi duyguları ve zor durumda olanlara karşı duyulan ilgiyi belirlemektedir (örn: Benden daha az şanslı insanlara karşın sık sık ilgili ve hassas duygular hissederim.). Kişisel sıkıntı alt boyutu gergin ortamlarda, kişisel ilişkilerin olduğu durumlarda kişinin endişe veya rahatsızlık derecesini ölçmektedir (örn: Gergin duyguların olduğu bir ortamda olmak beni korkutur). Son olarak Fantezi alt boyutu ise, kişilerin kitaplardaki, filmlerdeki ve oyunlardaki hayali

karakterlerin yerine kendini koyabilme eğilimini belirlemektedir (örn: İlginç bulduğum bir hikâye veya romandaki olaylar eğer benim başıma gelseydi nasıl hissederdim diye düşünürüm.)^{18,65,78}.

IRI alt boyutları göreceli olarak birbirinden bağımsız ve kişilerin niteliklerini belirleyen 4 alt boyuttan oluşmaktadır¹⁷. Bu araştırmada, niteliği ve kurguyu en çok yansıtacağı düşünülen üç alt boyuttan (fantezi, perspektif alma, empatik düşünce) yararlanılmıştır. Bu alt boyutlar empatinin bilişsel ve duyuşsal özelliğini yansıtmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde araştırmının niteliğine göre IRI'nin farklı alt boyutlarının kullanıldığı görülmektedir^{79,23}.

IRI'nin Türkçe versiyonunun güvenilirliği ve psikometrik nitelikleri Engeler^{78,80} tarafından yapılmıştır. Buna göre, ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasından önce dört ayrı pilot çalışma uygulanmıştır. Pilot çalışmalar Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde çeşitli bölümlere kayıtlı lisans öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir (n=156). Her bir pilot çalışmanın sonunda Cronbach Alfa hesaplanarak madde analizi yapılmış ve madde analizine göre zayıf performans gösteren veya çalışmayan maddeler değiştirilerek bir sonraki pilot çalışmada tekrar test edilmiştir⁸⁰.

Test-tekrar test için 46 katılımcıdan oluşan bir alt gruba ölçek iki kere uygulanmıştır. Test-tekrar test aralığı 20–24 gündür. Pilot çalışmaların sonunda ölçeklerin yüksek güvenilirlik değerlerine sâhip olduğu görüldükten sonra esas çalışmaya geçilmiştir⁸⁰.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde çeşitli bölümlerde ve İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi'ne kayıtlı lisans öğrencileri araştırmının popülasyonunu oluşturmaktadır. Analizler toplam 214 kişinin üzerinde yapılmıştır⁸⁰.

Ölçeğin standart alfa değerleri ve psikometrik nitelikleri hesaplanmıştır. IRI alt boyutlarının psikometrik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir⁸⁰.

Tablo 2: IRI Alt Boyutlarının Güvenilirliği

Alt Boyutlar	MIC	MCITC	CITC Minimum	CITC Maksimum	Alfa
Fantezi	.32	.49	.30	.65	.76
Empatik Düşünce	.22	.37	.27	.49	.66
Perspektif Alma	.28	.44	.22	.60	.73

MIC: Maddeler arası korelasyon ortalaması, **MCITC:** Düzeltilmiş madde-toplam korelasyon ortalaması, **CITC:** Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu

Alt boyutların iç tutarlılıkları .60’ın üzerindedir. MIC değerleri Fantezi, Empatik Düşünce ve Perspektif Alma için .20’nin üzerinde olduğundan alt boyutlar birimsel (üniter) yapıdadır. MCITC değerleri .30’un üzerindedir. Alt boyutların psikometrik nitelikleri çok iyi düzeydedir. Fantezi, Empatik Düşünce ve Perspektif Alma için iç tutarlılıklar Davis¹⁷ tarafından rapor edilen iç tutarlılıklara oldukça yakındır⁸⁰.

Geçerlilik için ölçek skorlarının cinsiyetle olan ilişkisi ve alt ölçeklerin birbiriyle olan korelasyonu değerlendirilmiştir. Ölçek skorlarının cinsiyetle olan ilişkisi nokta çift serili korelasyonlar ile gösterilmiştir.

Sonuç olarak, IRI alt boyutlarının çok iyi iç tutarlılığa, test-tekrar test korelasyonuna ve psikometrik niteliklere sahip olduğu bulunmuştur. Tüm alt boyutların az madde sayısına rağmen iyi psikometrik özellikler sergilediği görülmüştür⁸⁰.

3.3.2. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS)

Vallerand ve arkadaşlarının¹⁴ geliştirdiği Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS–25) 25 maddeden ve 5 alt boyuttan

oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Orijinal MSOS'un alt boyutlarını; Sosyal Normlara Uyum (örn: Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim.), Kurallara ve Yönetime Saygı (örn: Hakem kararlarına uyarım.), Sporda sorumluluklara bağlılık (örn: Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam), Rakibe Saygı (örn: Yere düşen rakibimin kalkması için elimi uzatırım.) ve son olarak Negatif Yaklaşımlar (örn: Sporda kupa, madalya ve onurum için yarışırım.) oluşturmaktadır.

3.3.2.1. Çeviri Aşaması

MSOS'un Türkçeye çevrilmesi aşamasında Translation-Back-Translation (çeviri-tekrar çeviri) tekniği uygulanmıştır. Ölçek öncelikle İngiliz Dili Eğitimi ile Beden Eğitimi ve Spor alanından iki araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca ölçek araştırmacı tarafından da Türkçeye çevrilmiştir. Elde edilen çevirilerin maddeleri karşılaştırılmış, ortak olan maddeler belirlenmiştir. Ölçeğin Türkçe versiyonu daha sonra İngiliz Dili Eğitimi alanında başka bir uzman tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Ölçeğin orijinal versiyonu ile tekrar İngilizceye çevrilen versiyonu araştırmacı tarafından karşılaştırılarak en iyi temsil gücüne sahip maddeler alınmıştır. Kültürlerarası farklılıkların ve maddelerin anlaşılabilirliğinin test edilmesi için ölçek Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda okuyan ve tesadüfi yöntemle seçilen 300 öğrenciye uygulanmıştır. İstatistikî analizler sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre anlaşılmayan maddeler gözden geçirilerek düzeltilmiş ve aynı guruba ölçek tekrar uygulanarak elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçeğe son şekli verilmiştir.

3.3.2.2. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Aşaması

Çeviri ve pilot çalışma aşamasından sonra elde edilen ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Ankara'da bulunan futbol kulüplerinden tesadüfî yöntemle seçilen 110 futbolcu üzerinde yapılmıştır.

3.3.2.2.1. Geçerlik

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin yapı güvenirliğini test etmek için faktörlerin elde edilmesinde en yaygın kullanıma sahip olan Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis-PCA) uygulanmıştır.

Faktör analizi, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel yöntemdir⁸¹. Bu yöntemde, değişkenler arasındaki maksimum varyansı açıklayan birinci faktör hesaplanır. Kalan maksimum miktardaki varyansı açıklamak için ikinci faktör hesaplanır ve bu durum böylece devam eder. Önemli olan nokta analiz sonucunda elde edilen faktörlerin arasında korelasyon olmamasıdır⁸².

Faktör analizinin ilk aşaması, veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığının belirlenmesidir. Bunun için Barlett Testi ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Testi kullanılmaktadır. Barlett testi, korelasyonlar matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğu olasılığını test etmektedir. KMO testi ise, gözlenen korelasyon kat sayıları büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indekstir. KMO oranının 0.5'in üzerinde olması gerekir. Oran ne kadar yüksek olursa veri seti faktör analizi yapmak için o kadar iyidir denilebilir⁸². Bu araştırmada, faktör analizi için alınan örneklemin yeterliliğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına

göre KMO Testi değeri 0,887 (çok iyi); Barlett Testi ise anlamlı (1414,615) bulunmuştur.

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nde bulunan 25 madde 5 alt boyuta ait ilk faktör analizi sonucunda "Negatif Yaklaşımlar" boyutunda bulunan 5 maddenin (Madde 5, 10, 15, 20, 25) çalışmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan ikinci faktör analizinde çalışmaya bu alt boyut eklenmemiştir. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Türkçe versiyonu 4 alt faktöre ve 20 maddeye sahiptir.

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin faktör analizi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör Ortak Varyansı	Döndürme Sonrası Yük Değeri			
		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
Faktör 1: Sosyal Normlara Uyum					
Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim.	.767	.531			
Bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşırım.	.580	.774			
Bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım.	.686	.746			
Galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim.	.710	.569			
Kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım.	.718	.554			
Faktör 2: Kurallar ve Yönetime Saygı					
Hakem kararlarına uyarım.	.715		.652		
Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım.	.780		.610		
Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım.	.786		.579		
Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem.	.462		.739		
Hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim.	.464		.705		
Faktör 3: Sporda SorumluluklaraBağlılık					
Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm.	.772			.799	
Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam.	.753			.761	
Eksikliklerimi gidermek için neler yapacağımı düşünürüm.	.801			.796	
Tüm antrenmanlara katılmak benim için önemlidir.	.723			.808	
Antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım.	.764			.792	
Faktör 4: Rakibe Saygı					
Yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım.	.655				.657
Eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum.	.245				.731
Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim.	.711				.625
Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım.	.249				.769
Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm.	.436				.798

Açıklanan Varyans:**Toplam: %69.511****Faktör 1: %28.431****Faktör 2: %14.344****Faktör 3: %13.802****Faktör 4: %12.935**

3.3.2.2.2. Güvenirlik

Ölçeğin uygulanması ile elde edilen puanların güvenirliliği Cronbach Alpha güvenirlilik kat sayısı ile test edilmiştir. Ölçeğin güvenirliliğini test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 4: Güvenirlik Analizi Sonuçları

Faktörler	Cronbach Alpha
Faktör 1: Sosyal Normlara Uyum	0,86
Faktör 2: Kurallara ve Yönetime Saygı	0,83
Faktör 3: Sporda Sorumluluklara Bağlılık	0,91
Faktör 4: Rakibe Saygı	0,82

Tablo 4'e göre alt faktörler için Cronbach Alpha değerleri; Faktör 1 (Sosyal Normlara Uyum) 0,86; Faktör 2 (Kurallara ve Yönetime Saygı) 0,83; Faktör 3 (Sporda Sorumluluklara Bağlılık) 0,91; Faktör 4 (Rakibe Saygı) 0,82'dir. Elde edilen bu değerler, oldukça güvenilir ve yüksek derecede güvenilir düzeyindedir.

3.3.3. Veri Toplama Araçlarının Saha Uygulama Süreci

Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI) ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS) 2007–2008 sezon başlangıcında Turkcell Süper Lig'de yer alan 7 takımdan toplam 130 futbolcuya uygulanmıştır.

IRI ve MSOS araştırmacı tarafından takım antrenörleri veya yardımcı antrenörler eşliğinde futbolcular tarafından doldurulmuş; takımda yer alan yabancı uyruklu futbolcular araştırmada yer almamıştır.

3.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmacı tarafından toplanan ölçekler, kontrol edilerek eksik veya yanlış doldurulanlar araştırma dışında tutulmuştur. Daha sonra geçerli ve kabul edilebilir nitelikte olanları, SPSS paket programında değerlendirilmek üzere bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde istatistikî yöntem olarak; ölçeklerin alt boyutlarına ait frekans, yüzde dağılımları ve ortalama değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca, profesyonel futbolcuların sportmenlik ve empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek için Pearson Korelasyon Katsayısı, sportmenlik ve empati ortalamaları arasında fark olup olmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve sportmenlik düzeyleri (düşük, orta, yüksek) ile empati puan ortalamaları arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için de Tukey HSD testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Profesyonel Futbolcuların Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Profesyonel Futbolcuların Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sosyal Normlara Uyum, Kurallar ve Yönetime Saygı, Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarına ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama değerleri Tablo 5, 6, 7 ve 8'de verilmiştir.

Tablo 5: Profesyonel Futbolcuların Sosyal Normlara Uyum Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Sosyal Normlara Uyum	Beni Hiç Tanımlamıyorum		Beni Çok Az Tanımlıyorum		Beni Kısım Tanımlıyorum		Beni Oldukça Tanımlıyorum		Beni Tam Olarak Tanımlıyorum		$\bar{x}$	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim.	17	13,1	8	6,1	29	22,3	42	32,3	34	26,2	3,52	1,301
Bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşırım.	14	10,8	22	16,9	39	30,0	24	18,5	31	23,8	3,28	1,294
Bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım.	7	5,4	20	15,4	24	18,5	52	40,0	27	20,7	3,55	1,142
Galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim.	6	4,6	18	13,8	24	18,5	41	31,5	41	31,5	3,72	1,183
Kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım.	5	3,8	14	10,8	30	23,1	42	32,3	39	30,0	3,74	1,118

Beni hiç tanımlamıyorum (1.00-1.80), Beni çok az tanımlıyorum (1.80-2.60) Beni kısmen tanımlıyorum (2.60-3.40)
Beni oldukça tanımlıyorum (3.40-4.20), Beni tam olarak tanımlıyorum (4.20-5.00)

Tablo 5'e göre, maç kaybedildiğinde bile "rakibi tebrik etme" davranışına futbolcuların verdikleri cevaplar "beni hiç tanımlamıyorum", "beni çok az" ve "kısım" tanımlıyorum seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde oran %41.5'dir. Bu davranışın kendilerini "oldukça" ve "tam olarak" tanımladığını belirten futbolcuların oranıda birlikte ele alındığında %58.5'dir. Profeyonel futbolcular tanımlama düzeyi ortalamasına göre

davranışın kendilerini “oldukça” tanımladığını belirtmektedir ($\bar{x}= 3.52$). “Bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşma” davranışının “hiç tanımlamadığı” veya “çok az” ve “kısmen” tanımladığı futbolcuların oranı %57.7’dir. Bu oranla uyumlu bir şekilde davranışın futbolcuları tanımlama düzeyi de yine “beni kısmen tanımlıyor” ($\bar{x}$ 3.28) seçeneğine denk düşmektedir. “Bir yarışmadan sonra rakibi iyi performansından dolayı kutlama” davranışını içeren ifadeyi futbolcular büyük oranda (%60.7) “beni oldukça” ve” tam olarak” tanımlıyor şeklinde değerlendirirken, %39.3’lük bir oranı da beni “çok az”-“kısmen” tanımlıyor ve “hiç tanımlamıyor” yönünde değerlendirmektedir. Bu davranışa ilişkin futbolcu görüşleri ortalaması “beni oldukça tanımlıyor” düzeyinde yoğunlaşmaktadır ($\bar{x}$ =3.55). “Galip geldiğimde bile kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim” ifadesine “beni tam olarak” ve “oldukça” tanımlıyor diyen futbolcuların oranı birbiriyle aynıdır (%31.5). Bu davranışa, “beni kısmen” ve “çok az” tanımlıyor diyen futbolcuların oranı %32.3 iken “beni hiç tanımlamıyor” diyenler grubun %5.4’üdür. “Galip geldiğinde bile kaybeden rakibinin gayretini takdir etme” ifadesi genel ortalama göre futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}$ =3.72). Benzer ortalama değer, “kazansada kaybetsede rakibi ile tokalaşma” davranışında da görülmektedir ($\bar{x}$ =3.74). Bu davranış yüzdeler açısından incelendiğinde, davranışın kendisini “tam olarak” ve “oldukça” tanımladığını belirten futbolcuların oranı %62.3, kendini “kısmen” ve “çok az” tanımladığını belirtenlerin oranı ise %37.7’dir.

Tablo 6: Profesyonel Futbolcuların Kurallara ve Yönetime Saygı Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Kurallara ve Yönetime Saygı	Beni Hiç Tanımlamıyor		Beni Çok Az Tanımlıyor		Beni Kısım Tanımlıyor		Beni Oldukça Tanımlıyor		Beni Tam Olarak Tanımlıyor		$\bar{x}$	ss
	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%		
Hakem kararlarına uyarım.	5	3,9	19	14,6	19	14,6	36	27,7	51	39,2	3,84	1,206
Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım.	2	1,5	12	9,2	23	17,7	43	33,1	50	38,5	3,98	1,038
Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım.	6	4,6	8	6,2	25	19,2	55	42,3	36	27,7	3,82	1,053
Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem.	10	7,7	27	20,8	47	36,2	27	20,7	19	14,6	3,14	1,140
Hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim.	6	4,6	18	13,9	45	34,6	41	31,5	20	15,4	3,39	1,053

Beni hiç tanımlamıyor (1.00-1.80), Beni çok az tanımlıyor (1.80-2.60) Beni kısmen tanımlıyor (2.60-3.40) Beni oldukça tanımlıyor (3.40-4.20), Beni tam olarak tanımlıyor (4.20-5.00)

Tablo 6’da yer alan kurallara ve yönetime saygı boyutuna ait davranışlara yönelik ifadeler incelendiğinde, futbolcular “Hakem kararlarına uyarım” ifadesinin “kendilerini oldukça tanımladığı” yönünde görüş belirtmektedir ($\bar{x}$ =3.84). Bu davranışı futbolcuların %39.2’si “beni tam olarak tanımlıyor” şeklinde değerlendirmektedir. Futbolcuların %27.7’si aynı davranışın kendilerini “oldukça” tanımladığını belirtirken bu oran “hiç”, “çok az” ve “kısmen” seçeneklerinde %33.1’dir. “Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım” ifadesinin futbolcuları ne kadar tanımladığı incelendiğinde, “beni oldukça” ve “tam olarak” tanımlıyor diyenler %71.6 oranındayken , “hiç”, “çok az” ve “kısmen” seçenekleri de % 30’a yakın bir değer almaktadır. “Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım” ifadesi genel ortalama itibariyle futbolcuları “oldukça” tanımladığı yönündedir ($\bar{x}$ =3.98). “Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım” ifadesi ise futbolcuların yarıya yakını (%42.3) tarafından “beni oldukça

tanımlıyor” şeklinde ifade edilmektedir. “Hiç”, “çok az” ve “kısmen” diyenler birlikte değerlendirildiğinde ise bu oran %20’dir. “Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem” davranışının kendilerini “oldukça” ve “tam olarak” tanımladığını belirten futbolcuların oranı %35.3’ken, “beni hiç tanımlamıyor”, “çok az” ve “kısmen” tanımlıyor diyen futbolcuların oranı %64.7’ye yükselmektedir. Kurallara ve yönetime saygı boyutunun son maddesi olan “hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim” ifadesine verilen cevaplara göre oranların yarıdan fazlası (%53.1) “hiç”, “çok az” ve “kısmen” seçeneklerindedir. Kendilerini “oldukça” ve “tam olarak” tanımladığını belirten futbolcular ise grubun %46.9’unu oluşturmaktadır.

Tablo 7: Profesyonel Futbolcuların Sporda Sorumluluklara Bağlılık Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Beni Hiç Tanımlamıyor		Beni Çok Az Tanımlıyor		Beni Kısmen Tanımlıyor		Beni Oldukça Tanımlıyor		Beni Tam Olarak Tanımlıyor		$\bar{x}$	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%		
Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm.	9	6,9	7	5,4	7	5,4	22	16,9	85	65,4	4,28	1,215
Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam.	4	3,1	11	8,4	17	13,1	19	14,6	79	60,8	4,22	1,148
Eksikliklerimi gidermek için neler yapacağımı düşünürüm.	7	5,3	8	6,2	10	7,7	30	23,1	75	57,7	4,22	1,161
Tüm antrenmanlara katılmak benim için önemlidir.	3	2,3	8	6,2	20	15,4	20	15,4	79	60,8	4,26	1,075
Antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım.	4	3,1	10	7,7	17	13,1	25	19,2	74	56,9	4,19	1,121

Beni hiç tanımlamıyor (1.00-1.80), Beni çok az tanımlıyor (1.80-2.60) Beni kısmen tanımlıyor (2.60-3.40) Beni oldukça tanımlıyor (3.40-4.20), Beni tam olarak tanımlıyor (4.20-5.00)

Tablo 7’de yer alan, “Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm” davranışı profesyonel futbolcuların 2/3’ünü (%65.4) “tam olarak” tanımlamakta, bu oran “beni oldukça tanımlıyor” diyenlerle birlikte değerlendirildiğinde %82.3’e ulaşmaktadır. “Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam” davranışına yönelik futbolcu görüşleri incelendiğinde “beni tam olarak tanımlıyor” seçeneğinde yarıdan fazla bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir (%60.8). “Eksikliklerini gidermek için neler yapacağını düşünen” futbolcular grubun %57.7’sini oluşturmaktadır. “Tüm antrenmanlara katılmanın kendileri için önemli olduğunu” belirten futbolcuların oranını ise %76.2’dir. “Antrenmanlarda elinden gelen her şeyi yapacağını” belirten %56.9’luk futbolcu oranına, davranışın kendilerini “oldukça” tanımladığını belirten futbolcu görüşleri de eklendiğinde oranın %76.1’e yükseldiği görülmektedir. Tüm davranışların ortalama değerleri birbirine oldukça yakın ve “beni tam olarak tanımlıyor” seçeneğine aittir (sırasıyla; $\bar{x}=4.28$, $\bar{x}= 4.22$, $\bar{x}= 4.22$, $\bar{x}= 4.26$, $\bar{x}= 4.19$).

Tablo 8: Profesyonel Futbolcuların Rakibe Saygı Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Rakibe Saygı	Beni Hiç Tanımlamıyor		Beni Çok Az Tanımlıyor		Beni Kısım Tanımlıyor		Beni Oldukça Tanımlıyor		Beni Tam Olarak Tanımlıyor		$\bar{x}$	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım.	5	3,8	18	13,8	25	19,3	46	35,4	36	27,7	3,69	1,133
Eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum.	27	20,8	26	20,0	34	26,2	23	17,6	20	15,4	2,87	1,349
Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim.	7	5,4	20	15,4	27	20,8	30	23,1	46	35,4	3,68	1,253
Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım.	28	21,5	21	16,2	41	31,5	24	18,5	16	12,3	2,84	1,299
Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm.	13	10,0	19	14,6	25	19,2	50	38,5	23	17,7	3,39	1,223

Beni hiç tanımlamıyor (1.00-1.80), Beni çok az tanımlıyor (1.80-2.60) Beni kısmen tanımlıyor (2.60-3.40)
Beni oldukça tanımlıyor (3.40-4.20), Beni tam olarak tanımlıyor (4.20-5.00)

Tablo 8’de yer alan “yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım” davranışına futbolcu görüşlerinin %36.9’u “beni hiç tanımlamıyor”, “çok az” ve “kısmen” tanımlıyor yönündeyken, bu oran “oldukça” ve “tam olarak” tanımlıyor seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde %63.1’dir. Bu davranış futbolcular tarafından “beni oldukça tanımlıyor” şeklinde değerlendirilmiştir ($\bar{x}=3.69$). Bir diğer madde “eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum” ifadesini içermektedir ve bu davranış futbolcuları “kısmen” tanımlamaktadır ($\bar{x}=2.87$). Davranış yüzdeler açısından değerlendirildiğinde “hiç”, “çok az” ve “kısmen” seçenekleri birlikte ele alındığında %67 oranına ulaşırken, “oldukça” ve “tam olarak tanımlıyor” seçeneklerinde bu oran %33’e gerilemektedir. “Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim” davranışına beni hiç tanımlamıyor, çok az ve kısmen tanımlıyor diyenler grubun %41.5’ini oluştururken, “beni oldukça” ve “tam olarak tanımlıyor” diyenler grubun %58.5’ini oluşturmaktadır. “Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim” ifadesi futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}=3.68$). “Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım” davranışına beni hiç tanımlamıyor diyen profesyonel futbolcuların oranı %21.5’dir. Bu orana “beni çok az tanımlıyor” ve “kısmen tanımlıyor” seçenekleri eklendiğinde oran %69.2’ye yükselmektedir. Davranışın aldığı ortalama değer ise 2.84’dür (beni kısmen tanımlıyor). “Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm” ifadesine “beni tam olarak tanımlıyor” diyen futbolcuların oranı %17.7’de kalırken, futbolcuların %43.8’i de bu davranışı “hiç”, “çok az” ve “kısmen” seçenekleriyle değerlendirmektedir. Genel ortalama ise 3.39 ile “beni kısmen tanımlıyor” seçeneğine aittir.

Tablo 9: Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS) Alt Boyutlarının Tanımlama Düzeyi Ortalaması ve Standart Sapması

Alt Boyutlar	$\bar{x}$	ss
SOSYAL NORMLARA UYUM	3,56	4,785
KURALLARA VE YÖNETİME SAYGI	3,74	4,090
SPORDA SORUMLULUKLARA BAĞLILIK	4,23	4,962
RAKİBE SAYGI	3,29	4,727

Beni hiç tanımlamıyor (1.00-1.80), Beni çok az tanımlıyor (1.80-2.60) Beni kısmen tanımlıyor (2.60-3.40) Beni oldukça tanımlıyor (3.40-4.20), Beni tam olarak tanımlıyor (4.20-5.00)

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğinin alt boyutlarının ortalaması Tablo 9’da yer almaktadır. Tablo 9’a göre, futbolcuların sosyal normlara uyum ile kurallara ve yönetime saygı alt boyutlarına ait ifadelerin tümüne verdikleri cevapların genel ortalaması ifadelerin kendilerini “çok iyi tanımladığı” yönündedir (sırasıyla; $\bar{x}$ =3.56, $\bar{x}$ =3.74). Futbolcular, sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda ki ifadelerin ise kendilerini “tam olarak tanımladığı” yönünde görüş belirtmektedir ($\bar{x}$ =4.23) ve son olarak rakibe saygı alt boyutunda ki ifadelere ise “beni kısmen tanımlıyor” demektedir. ($\bar{x}$ =3.29).

4.2. Profesyonel Futbolcuların Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)’nin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Tablo 10, 11, 12 ve 13’de Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI) alt Boyutlarının Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama değerleri yer almaktadır.

Tablo 10: Profesyonel Futbolcuların Fantezi Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Fantezi	Beni Hiç Tanımlamıyor		Beni Çok Az Tanımlıyor		Beni Kısmen Tanımlıyor		Beni Oldukça Tanımlıyor		Beni Tam Olarak Tanımlıyor		$\bar{x}$	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Başıma gelebilecek olaylar hakkında düzenli olarak düşünüp hayaller kurarım.	12	9,2	9	6,9	49	37,7	30	23,1	30	23,1	2,44	1,188
Romandaki karakterlerin hisleriyle gerçekten ilgilenirim	42	32,3	25	19,2	31	23,8	23	17,8	9	6,9	1,48	1,295
Film veya oyun izlerken genellikle objektif olurum ve çoğunlukla müdahil olamam.	21	16,2	25	19,2	34	26,2	25	19,2	25	19,2	2,06	1,345
Nadiren iyi bir kitap veya oyuna aşırı derecede yoğunlaşıyorum.	24	18,5	25	19,2	36	27,7	19	14,6	26	20,0	1,98	1,375
Oyun veya film izledikten sonra, karakterlerden biriymişim gibi hissedirim.	41	31,5	17	13,1	36	27,7	18	13,8	18	13,8	1,65	1,407
İyi bir film izlediğimde, kendimi rahatlıkla ana karakterin yerine koyabilirim.	31	23,8	30	23,1	33	25,4	18	13,8	18	13,8	1,71	1,344
İlginç bulduğum bir hikâye veya romandaki olaylar eğer benim başıma gelseydi nasıl hissederdim diye düşünürüm.	25	19,2	30	23,1	29	22,3	24	18,5	22	16,9	1,91	1,367

Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40)
Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00)

Tablo 10’da yer alan “Başıma gelebilecek olaylar hakkında, zaman zaman hayaller ve fanteziler kurarım” ifadesi değerlendirildiğinde %37.7 ile en yüksek değeri “beni kısmen tanımlıyor” seçeneği oluşturmaktadır. İfadenin kendilerini “oldukça” ve “tam olarak” tanımladığını belirten futbolcular ise grubun %46.2’sini oluşturmaktadır. İfadenin aldığı tanımlama düzeyi ortalama değeri 2.44 ile “beni oldukça tanımlıyor” seçeneğine aittir. “Romandaki karakterlerin hisleriyle gerçekten ilgilenirim” ifadesi “hiç”, “çok az” ve “kısmen” seçeneklerinde %75.3’e ulaşırken, “oldukça” ve “tam olarak” seçeneklerinde bu oran %24.7’ye gerilemektedir. Futbolcular bu ifadenin kendilerini “kısmen” tanımladığını belirtmektedirler ($\bar{x}$ =1.48). “Film veya oyun izlerken genellikle objektif

olurum ve çoğunlukla müdahil olamam" ifadesi futbolcuların %61.6'sı tarafından "beni hiç tanımlamıyor", "çok az" ve "kısmen tanımlıyor" olarak değerlendirilirken, %38.4'ü tarafından "beni oldukça" ve "tam olarak" tanımlıyor şeklinde değerlendirilmiştir. Bu ifadenin ortalama değeri 2.06 ile "beni kısmen tanımlıyor" şeklinde yorumlanmaktadır. "Nadiren iyi bir kitap veya oyuna aşırı derecede yoğunlaşıyorum" ifadesi araştırma grubunun %18.5'i tarafından hiç tanımlamıyor, %19.2'si tarafından "çok az tanımlıyor", %27.7'si tarafından "kısmen tanımlıyor", %14.6'sı tarafından "oldukça" ve %20'si tarafından da "tam olarak tanımlıyor" şeklinde yorumlanmaktadır. "Nadiren iyi bir kitap veya oyuna aşırı derecede yoğunlaşıyorum" ifadesinin genel ortalaması incelendiğinde futbolcuları "kısmen" tanımladığı sonucuna ulaşılmaktadır ($\bar{x}=1.98$). "Oyun veya film izledikten sonra, karakterlerden biriymişim gibi hissedirim" ifadesinin kendilerini ne kadar tanımladığını değerlendiren futbolcuların %31.5'i "beni hiç tanımlamıyor" derken %13.8'i de "beni tam olarak tanımlıyor" demektedir. İfadenin genel ortalaması 1.65 ile "beni kısmen tanımlıyor" şeklindedir. Futbolcuların %13.8'i iyi bir film izlediğinde, kendimi rahatlıkla ana karakterin yerine koyabilirim derken, oldukça diyenlerin oranı da yine aynıdır. "Kısmen" diyenler %25.4, "çok az" diyenler %23.1'dir. Ana karakterin yerine koyamam diyenler ise grubun %23.8'ini oluşturmaktadır. Bu madde futbolcuları "kısmen" tanımlamaktadır ($\bar{x}=1.71$). "İlginç bulduğum bir hikâye veya romandaki olaylar eğer benim başıma gelseydi nasıl hissedirdim diye düşünürüm" diyen futbolcuların oranı %16.9, ifadeyi "beni hiç tanımlamıyor" şeklinde değerlendiren futbolcuların oranı %19.2'dir. Aynı ifadeyi futbolcuların %23.1'i çok az, %22.3'ü "kısmen", %15.5'i "oldukça tanımlıyor" olarak değerlendirmektedir. Bu ifade de futbolcuları Fantezi boyutuna ait diğer ifadelerde olduğu gibi 1.91 ortalama ile "kısmen" tanımlamaktadır.

Tablo 11: Profesyonel Futbolcuların Empatik Düşünce Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Empatik Düşünce	Beni Hiç Tanımlamıyor		Beni Çok Az Tanımlıyor		Beni Kısım Tanımlıyor		Beni Oldukça Tanımlıyor		Beni Tam Olarak Tanımlıyor		$\bar{x}$	SS
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Benden daha az şanslı insanlara karşın sık sık ilgili ve hassas duygular hissederim.	10	7,7	15	11,5	47	36,2	29	22,3	29	22,3	2,40	1,179
Problemleri olduğunda insanlar için bazen üzüntü duymam.	6	4,6	13	10,0	13	10,0	49	37,7	49	37,7	2,94	1,140
İnsanların kullandığını gördüğümde, onlara karşı bir çeşit koruma duygusu hissederim.	3	2,3	14	10,7	23	17,7	47	36,2	43	33,1	2,87	1,067
Diğer insanların şanssızlıkları beni çok fazla rahatsız etmez.	13	10,0	13	10,0	50	38,5	32	24,6	22	16,9	2,28	1,163
İnsanların haksızlığa uğradığını gördüğümde, çok yoğun bir acıma duymuyorum.	15	11,5	16	12,3	30	23,1	26	20,0	43	33,1	2,51	1,365
Çoğu zaman gördüğüm şeylerden yoğun bir şekilde etkilenirim.	10	7,7	33	25,4	35	26,9	33	25,4	19	14,6	2,14	1,180
Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir insan olarak tanımlarım.	5	3,8	12	9,2	46	35,4	29	22,3	38	29,2	2,64	1,114

Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00)

Tablo 11’de futbolcuların empatik düşünce yönelimleri değerlendirilmiştir. Bu alt boyutta yer alan maddeler incelendiğinde, “Benden daha az şanslı insanlara karşın sık sık ilgili ve hassas duygular hissederim” ifadesi futbolcular tarafından “beni kısmen tanımlıyor” şeklinde değerlendirilmiştir ($\bar{x}$ =2.40). Aynı ifade yüzdeler açısından değerlendirildiğinde, futbolcuların yarıdan fazlası (%55.4) “beni hiç tanımlamıyor”, “çok az tanımlıyor” ve “kısmen tanımlıyor” şeklinde görüş belirtirken, “oldukça” ve “tam olarak” tanımlıyor diyenlerin oranı %44.6’dır. “Problemleri olduğunda insanlar için bazen üzüntü duymam” ifadesinde “beni oldukça tanımlıyor” ve “tam olarak tanımlıyor” seçeneklerinde oranlar %37.7 ile birbiriyle eşitken, “beni hiç tanımlamıyor”, “beni çok az” ve “kısmen” tanımlıyor seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde oran %24.6’dır. Profesyonel futbolcular “problemleri

olduğunda insanlar için bazen üzüntü duymam” ifadesinin kendilerini “oldukça” tanımladığı yönünde görüş belirtmektedir ($\bar{x}$ = 2.94). “İnsanların kullanıldığını gördüğümde, onlara karşı bir çeşit koruma duygusu hissederim” ifadesinde oranların büyük çoğunluğunun (%69.3) “oldukça” ve “tam olarak” tanımlıyor seçeneklerinde topladığı görülmektedir. Maddenin ortalama değerine göre bu ifade futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}$ =2.87). Futbolcular “Diğer insanların şanssızlıkları beni çok fazla rahatsız etmez” ifadesine “beni kısmen tanımlıyor” demektedir ($\bar{x}$ =2.28). Yüzdesel oranlar değerlendirildiğinde ise, en yüksek oran “beni kısmen tanımlıyor” (%38.5) seçeneğidir. Bu oranları sırasıyla “beni oldukça tanımlıyor” (%24.6) ve “beni tam olarak tanımlıyor” (%16.9) seçenekleri izlemektedir. “Beni çok az tanımlıyor” diyenlerin oranı ile “beni hiç tanımlamıyor” diyenlerin oranı %10’dur. “İnsanların haksızlığa uğradığını gördüğümde, çok yoğun bir acıma duymuyorum” ifadesi profesyonel futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}$ =2.51). Futbolcuların %11.5’i bu ifadeyi “beni hiç tanımlamıyor” olarak değerlendirirken, %12.3’ü “çok az”, %23.1’i “kısmen”, %20’si “oldukça” ve %33.1’i “tam olarak tanımlıyor” şeklinde değerlendirmektedir. “Çoğu zaman gördüğüm şeylerden yoğun bir şekilde etkilenirim” ifadesine yönelik futbolcu görüşleri incelendiğinde beni hiç tanımlamıyor, “çok az tanımlıyor” ve “kısmen tanımlıyor” diyenlerin oranı %60’a ulaşırken, “oldukça tanımlıyor” ve “tam olarak tanımlıyor” diyenlerin oranı % 40’dır. Maddenin aldığı ortalama değer ise 2.14 ile “beni kısmen tanımlıyor” seçeneğine aittir. “Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir insan olarak tanımlarım” ifadesi futbolcular tarafından değerlendirilmiş ve “beni tam olarak tanımlıyor” diyenlerin oranı %29.2, “beni oldukça tanımlıyor” diyenlerin oranı %22.3, “beni hiç tanımlamıyor”, “çok az” ve “kısmen” tanımlıyor diyenlerin oranı %37.5’dir. Araştırma grubunun bu ifadeden aldıkları ortalama değer ise 2.64 ile kendilerini “oldukça” tanımlamaktadır.

Tablo 12: Profesyonel Futbolcuların Perspektif Alma Alt Boyutuna Ait Frekans, Yüzde ve Tanımlama Düzeyi Ortalama Değerleri

Perspektif Alma	Beni Hiç Tanımlamıyorum		Beni Çok Az Tanımlıyorum		Beni Kısmen Tanımlıyorum		Beni Oldukça Tanımlıyorum		Beni Tam Olarak Tanımlıyorum		$\bar{x}$	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Bazen olaylara başkalarının gözüyle bakmakta güçlük çekiyorum.	6	4,6	27	20,8	46	35,4	33	25,4	18	13,8	2,23	1,075
Bir anlaşmazlık hakkında karar vermeden önce olayı başkalarının bakış açısıyla da değerlendirmeye çalışırım.	8	6,2	21	16,2	36	27,7	42	32,3	23	17,7	2,39	1,138
Arkadaşlarımın açısından olayların nasıl gözüktüğünü düşünerek onları daha iyi anlamaya çalışırım.	5	3,8	12	9,2	44	33,8	41	31,5	28	21,5	2,58	1,048
Bir konu hakkında haklı olduğumdan emin olursam, başkalarının tartışmalarını dinleyerek zamanımı boşa harcamam.	33	25,4	22	16,9	36	27,7	24	18,5	15	11,5	1,74	1,333
Her sorunun iki boyutu olduğuna inanırım ve her iki açıdan da bakmaya çalışırım.	6	4,6	36	27,7	28	21,5	23	17,7	37	28,5	2,38	1,284
Birine kızdığımda, bir süre kendimi onun yerine koymaya çalışırım.	25	19,2	24	18,5	48	36,9	20	15,4	13	10,0	1,78	1,214
Birini eleştirmeden önce, onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim diye düşünmeye çalışırım.	10	7,7	15	11,5	37	28,5	41	31,5	27	20,8	2,46	1,169

Beni hiç tanımlamıyorum (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyorum (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyorum (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyorum (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyorum (3.20-4.00)

Profesyonel futbolcuların perspektif alma boyutuna ait bulguları incelendiğinde, “bazen olaylara başkalarının gözüyle bakmakta güçlük çekiyorum” ifadesi futbolcuları “kısmen” tanımlamaktadır ($\bar{x}$ =2.23). Aynı ifade de “hiç” ve “çok az” seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde oran %25.4’dür. Beni “kısmen” tanımlıyor diyenler grubun %35.4’ünü oluştururken, bu oran “oldukça tanımlıyorum” seçeneğinde %25.4’e gerilemekte, “tam olarak tanımlıyorum” seçeneğinde ise %13.8’e düşmektedir. “Bir anlaşmazlık hakkında karar vermeden önce olayı başkalarının bakış açısıyla da değerlendirmeye çalışırım” ifadesi futbolcular tarafından %6.2 oranında “beni hiç tanımlamıyorum”, %16.2

oranında “beni çok az tanımlıyor”, %27.7 oranında “beni kısmen” tanımlıyor yönünde değerlendirilmiştir. Perspektif alma becerisine yönelik bu ifade futbolcuların %32.3’ü tarafından “beni oldukça tanımlıyor” ve %17.7’si tarafından da “beni tam olarak tanımlıyor” şeklinde değerlendirilmiştir. Maddenin ortalama değeri 2.39’dur (beni kısmen tanımlıyor). “Arkadaşlarımdan açısından olayların nasıl gözüktüğünü düşünerek onları daha iyi anlamaya çalışırım” ifadesinin ortalaması 0 ile 4 arasındaki ölçek derecelendirmelerine göre “beni oldukça tanımlıyor” ($\bar{X}=2.58$) seçeneğine aittir. İfadenin yüzdeler açısından aldığı değerler incelendiğinde, en yüksek oranın %33.8 ile “beni kısmen tanımlıyor” seçeneğine ait olduğu görülmektedir. Bunu daha sonra sırasıyla, %31.5 ile “beni oldukça tanımlıyor”, %21.5 ile “tam olarak tanımlıyor”, %9.2 ile “beni çok az tanımlıyor” ve son olarak % 3.8 ile “beni hiç tanımlamıyor” seçenekleri takip etmektedir. “Bir konu hakkında haklı olduğumdan emin olursam, başkalarının tartışmalarını dinleyerek zamanımı boşa harcamam” ifadesine futbolcuların %25.4’ü “beni hiç tanımlamıyor” derken, %27.7’si “kısmen” tanımlıyor demektir. “Beni oldukça tanımlıyor” ve “tam olarak tanımlıyor” diyenlerin oranı birlikte değerlendirildiğinde ise oran %30’dur. Bu madde de futbolcuların aldıkları ortalama değer 1.74 ile “beni kısmen tanımlıyor” seçeneğine aittir. “Her sorunun iki boyutu olduğuna inanırım ve her iki açıdan da bakmaya çalışırım” ifadesine “beni hiç tanımlamıyor” diyen futbolcuların oranı %4.6’dır. “Beni çok az tanımlıyor” diyenlerin oranı %27.7’ye yükselirken “beni kısmen tanımlıyor” diyenlerin oranı da %21.5’dir. “Beni oldukça tanımlıyor” ve “tam olarak tanımlıyor” diyenlerin oranı birlikte değerlendirildiğinde de %36.2 olduğu görülmektedir. Futbolcuların ortalama değerleri ise 2.38’dir (beni oldukça tanımlıyor). “Birine kızdığımda, bir süre kendimi onun yerine koymaya çalışırım” ifadesine futbolcuların büyük çoğunluğu “beni kısmen tanımlıyor” demektir (%36.9). “Beni hiç tanımlamıyor” diyenlerin oranı %19.2’iken “oldukça” diyenlerin oranı %15.4 ve “tam olarak tanımlıyor” diyenlerin oranı %10’dur. Futbolcuların bu madde için aldıkları ortalama değer ise

1.78 ile kendilerini “kısmen” tanımladığı yönündedir. “Birini eleştirmeden önce, onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim diye düşünmeye çalışırım” ifadesinde futbolcuların %31.5’i beni oldukça tanımlıyor derken “beni hiç tanımlamıyor”, “kısmen” ve “çok az tanımlıyor” diyenlerin oranı birlikte değerlendirildiğinde oranın yarıya yaklaştığı görülmektedir (%47.7). “Birini eleştirmeden önce, onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim diye düşünmeye çalışırım” ifadesi futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}=2.46$).

Tablo 13: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI) Alt Boyutlarının Tanımlama Düzeyi Ortalaması ve Standart Sapması

Alt Boyutlar	$\bar{x}$	ss
FANTEZİ	1,89	4,129
EMPATİK DÜŞÜNCE	2,54	4,476
PERSPEKTİF ALMA	2,22	4,021

Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00)

Tablo 13’de Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)’nin alt boyut ortalamaları yer almaktadır. Buna göre, futbolcuların fantezi alt boyutuna ait ifadelerle yönelik verdikleri cevapların genel ortalaması kendilerini “kısmen” tanımladığı yönündedir ($\bar{x}=1.89$), empatik düşünce alt boyutuna ait ifadelerin kendilerini “oldukça” tanımladığını belirten futbolcular ($\bar{x}=2.54$), perspektif alma alt boyutuna yönelik ifadelerin ise kendilerini “kısmen” tanımladığını belirtmektedirler ($\bar{x}= 2.22$).

Tablo 14: Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS) ve Kişilerarası Tepkisellik İndeksi'ne (IRI) Yönelik Pearson Korelasyon Katsayısı

Alt Boyutlar	Sosyal Normlara Uyum			Kurallara ve Yönetime Saygı			Sporda Sorumluluklara Bağlılık			Rakibe Saygı		
	p	r	r ²	p	r	r ²	p	r	r ²	p	r	r ²
Fantezi	.013	.217**	.05	.127	.134	.02	.867	-.015	.0002	.011	.223	.05
Empatik Düşünce	.000	.447***	.20	.000	.365***	.13	.000	.440***	.19	.023	.200**	.04
Perspektif Alma	.004	.249***	.06	.024	.197**	.04	.286	.094	.009	.051	.171*	.03

* 0.01 **0.05 ***0.001

(N: 130)

Tablo 14'e göre, profesyonel futbolcuların sosyal normlara uyumları ile fantezi alt boyutu arasında ($r= 0.217$; $p<0.05$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve sosyal normlara uyum puanlarındaki değişmelerin %5'inin fantezi puanlarındaki değişme tarafından açıklandığı görülmektedir. Futbolcuların sosyal normlara uyum ile empatik düşünceleri arasında da yine pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir ($r=0.447$; $p<0.001$). Sosyal normlara uyum puanlarının %20'si empatik düşünce puanlarındaki değişmeden kaynaklanmaktadır. Futbolcuların sosyal normlara uyum ve perspektif alma düzeylerinde pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=0.249$; $p<0.001$). Sosyal uyum saygıda perspektif almanın etkisi ise %6'dır.

Tablo 14 incelendiğinde, futbolcuların kurallara ve yönetime saygıları ile empatik düşünce düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.365$; $p<0.001$). Kurallara ve yönetime saygı puanlarının %13'ü empatik düşünce puanlarındaki değişmeden kaynaklanmaktadır. Futbolcuların kurallara ve yönetime saygı puanları ile perspektif alma düzeyleri karşılaştırıldığında ise, aralarında yine pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ($r=0.197$; $p<0.05$) ve perspektif alma boyutunun kurallara ve yönetime saygılarını %5 etkilediği görülmektedir.

Futbolcuların sporda sorumluluklara bağıllık düzeyleri ile empatik düşünce düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.440$; $p<0.001$). Sporda sorumluluklara bağıllık düzeylerinin %19'u empatik düşünce düzeyleri ile açıklanmaktadır.

Profesyonel futbolcuların rakibe saygıları ile fantezi düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r=0.223$; $p<0.05$). Futbolcuların rakibe saygı puanlarının %5'i fantezi puanlarındaki değişmeden kaynaklanmaktadır. Futbolcuların rakibe saygı ile empatik düşünce düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken ($r=0.200$; $p<0.05$), rakibe saygı puanlarında empatik düşüncenin etkisi %4'dür. Futbolcuların rakibe saygı düzeyleri ile perspektif alma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=0.171$; $p<0.01$).

4.3. Profesyonel Futbolcuların Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Düzeyleri (Düşük, Orta, Yüksek Seviye) ile Empati İlişkisine Yönelik Bulgular

Tablo 15-26'de profesyonel futbolcuların çok boyutlu sportmenlik yönelimi düzeyleri (düşük, orta, yüksek seviye) ile empati puan ortalamaları, standart sapmaları ve tek yönlü varyans analizi yer almaktadır.

Tablo 15: Sosyal Normlara Uyum Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Sosyal Normlara Uyum	Fantezi			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	11	2.33	3,171	2.824	.063
Orta	64	2.54	3,575		
Yüksek	55	2.83	4,713		
Toplam	130	2.64	4,129		

* $p>.05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00)

***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 15 incelendiğinde profesyonel futbolcuların sosyal normlara uyum düzeyleri arttıkça fantezi eğilimi puanlarının da arttığı görülürken, ($\bar{x}$ =2.33; 2.54; 2.83) ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir [$F_{2,130}=2.84$; $p>.05$].

Tablo 16: Sosyal Normlara Uyum Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Sosyal Normlara Uyum	Empatik Düşünce			F	p	Tukey
	n	$\bar{x}$	ss			
Düşük	11	2.65	4,027	19,704	.000	D-O O-Y D-Y
Orta	64	3.31	3,907			
Yüksek	55	4.01	3,964			
Toplam	130	3.55	4,476			

* $p<.05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Araştırma grubunu oluşturan profesyonel futbolcuların, sosyal normlara uyum düzeyleri empatik düşünce puan ortalamalarına göre anlamlı fark göstermektedir [$F_{2,130}= 19.704$; $p<.05$]. Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testine göre anlamlı fark sosyal normlara uyum düzeyi düşük ve orta, orta ve yüksek, düşük ve yüksek düzeyde olan futbolcular arasındadır.

Tablo 17: Sosyal Normlara Uyum Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Sosyal Normlara Uyum	Perspektif Alma			F	p	Tukey
	n	$\bar{x}$	ss			
Düşük	11	2.69	2,806	4,785	,010	D-Y O-Y
Orta	64	2.98	3,758			
Yüksek	55	3.34	4,241			
Toplam	130	3.11	4,021			

* $p<.05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 17'ye göre araştırma grubunun sosyal normlara uyum düzeyleri ile perspektif alma puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir [$F_{2,130} = 4.785$; $p < .05$]. Tukey HSD çoklu karşılaştırma sonuçları incelendiğinde ise, sosyal normlara uyum düzeyi düşük ve orta olan futbolcular perspektif alma eğilimlerine göre benzer davranışlar gösterirken, Sosyal normlara uyum düzeyi yüksek olan futbolcular farklı perspektif alma eğilimi sergilemektedir.

Tablo 18: Kurallara ve Yönetime Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Kurallara ve Yönetime Saygı	Fantezi			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	6	2.60	,632	,586	,558
Orta	65	2.57	4,073		
Yüksek	59	2.73	4,385		
Toplam	130	2.64	4,129		

* $p > .05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 18'de yer alan sonuçlara göre futbolcuların kurallara ve yönetime saygı düzeyleri ile fantezi eğilimi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{2,130} = .586$; $p > .05$].

Tablo 19: Kurallara ve Yönetime Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Kurallara ve Yönetime Saygı	Empatik Düşünce			F	p	Tukey
	n	$\bar{X}$	ss			
Düşük	6	3.36	4,622	5,761	,004	Y-O
Orta	65	3.31	4,562			
Yüksek	59	3.83	4,006			
Toplam	130	3.55	4,476			

*p<.05 ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 19 incelendiğinde, profesyonel futbolcuların kurallara ve yönetime saygı düzeyleri ile empatik düşünce puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$F_{2,130}= 5,761$; $p<.05$]. Tukey testi sonuçlarına göre anlamlı fark kurallara ve yönetime saygı düzeyi orta ve yüksek olanlar arasındadır.

Tablo 20: Kurallara ve Yönetime Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Kurallara ve Yönetime Saygı	Perspektif Alma			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	6	3.00	3,795	,429	,652
Orta	65	3.05	3,181		
Yüksek	59	3.18	4,829		
Toplam	130	3.11	4,021		

*p>.05 ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 20’de yer alan sonuçlara göre futbolcuların kurallara ve yönetime saygı düzeyi arttıkça perspektif alma eğilimi de artmaktadır ancak kurallara ve yönetime saygı düzeyi ile perspektif alma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{2,130} = .429$; $p > .05$].

Tablo 21: Sporda Sorumluluklara Bağlılık Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Fantezi			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	6	2.83	2,317	,170	,844
Orta	28	2.65	2,522		
Yüksek	96	2.63	4,582		
Toplam	130	2.64	4,129		

* $p > .05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 21’de yer alan sonuçlara göre futbolcuların sporda sorumluluklara bağlılık düzeyleri ile fantezi eğilimi puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir [$F_{2,130} = .170$; $p > .05$].

Tablo 22: Sporda Sorumluluklara Bağlılık Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Empatik Düşünce			F	p	Tukey
	n	$\bar{X}$	ss			
Düşük	6	2.73	3,011	12,551	,000	D-Y O-Y
Orta	28	3.00	3,801			
Yüksek	96	3.77	4,258			
Toplam	130	3.56	4,476			

* $p < .05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 22 incelendiğinde, araştırma grubunun sporda sorumluluklara bağlılık düzeyleri ile empatik düşünce puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$F_{2,130}= 12.551$; $p<.05$]. Bu fark spor katılıma bağlılık düzeyi düşük ve yüksek ile orta ve yüksek olan futbolcuların empatik düşünce puan ortalamaları arasındadır.

Tablo 23: Sporda Sorumluluklara Bağlılık Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Perspektif Alma			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	6	2.93	2,805	,323	,725
Orta	28	3.04	2,658		
Yüksek	96	3.14	4,407		
Toplam	130	3.11	4,021		

* $p>.05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 23'e göre, futbolcuların sporda sorumluluklara bağlılık düzeyi arttıkça perspektif alma puan ortalamaları da artmaktadır ancak kurallara ve yönetime saygı düzeyi ile perspektif alma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{2,130}= ,323$; $p>.05$].

Tablo 24: Rakibe Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Fantezi Eğilimi Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Rakibe Saygı	Fantezi			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	11	2.56	5,115	2,560	,081
Orta	82	2.54	3,908		
Yüksek	37	2.90	4,134		
Toplam	130	2.65	4,129		

* $p>.05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00) ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 24’de yer alan sonuçlara göre futbolcuların rakibe saygı düzeyleri ile fantezi eğilimi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{2,130} = 2,560$; $p > .05$].

Tablo 25: Rakibe Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Empatik Düşünce Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Rakibe Saygı	Empatik Düşünce			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	11	3.47	5,278	2,439	,091
Orta	82	3.44	4,522		
Yüksek	37	3.82	3,924		
Toplam	130	3.56	4,476		

* $p > .05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00)
 ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 25’de yer alan sonuçlara göre araştırma grubunun rakibe saygı düzeyleri ile empatik düşünce puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{2,130} = 2,439$; $p > .05$].

Tablo 26: Rakibe Saygı Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Futbolcuların Perspektif Alma Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi

Rakibe Saygı	Perspektif Alma			F	p
	n	$\bar{X}$	ss		
Düşük	11	3.15	3,580	,530	,590
Orta	82	3.06	3,924		
Yüksek	37	3.22	4,389		
Toplam	130	3.11	4,021		

* $p > .05$ ** Beni hiç tanımlamıyor (0.00-0.80), Beni çok az tanımlıyor (0.80-1.60) Beni kısmen tanımlıyor (1.60-2.40) Beni oldukça tanımlıyor (2.40-3.20), Beni tam olarak tanımlıyor (3.20-4.00)
 ***Düşük düzey (5-10 puan) Orta düzey (11-19 puan) Yüksek düzey (20-25 puan)

Tablo 26 incelendiğinde, araştırma grubunu oluşturan profesyonel futbolcuların rakibe saygı düzeyleri ile perspektif alma puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{2,130} = ,530$; $p > .05$].

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Profesyonel futbolcuların fair playe yönelik yaklaşımları, çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeği (MSOS), empati eğilim düzeyleri ise Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI) çerçevesinde incelenerek alt boyutlara ait ifadelere verdikleri cevaplar açısından değerlendirilmiştir.

Sportmenlik yönelimi ölçeğine ait olan sosyal normlara uyum alt boyutuna yönelik davranışlar sporcuların rakip takım sporcusunu veya antrenörünü kazanma ya da kaybetme durumlarında tebrik etme, takdir etme davranışlarına yönelik bir dizi ifadeden oluşmaktadır. İfadelerde yer alan davranışlar bir maç esnasında gerçekleşen spor ortamındaki sosyal normlara yöneliktir. Futbolcuların sosyal normlara uyumları bu çerçevede incelendiğinde, maçı kaybettiği halde rakibi tebrik etme davranışı araştırma grubunun yarısından fazlasını “tam” ya da “oldukça” tanımlarken (%32.3; %26.2), %28.4’ünü “çok az” yada “kısmen” tanımlamakta, bu davranışın kendilerini “hiç” ifade etmediğini belirten %13.1’lik grubun da ilavesi ile bu oran %41.5’e ulaşmaktadır. Normalde, kazanan rakibi tebrik veya takdir etmek gibi temel bir sosyal davranış biçiminin futbolcuların neredeyse yarısına yakını tarafından sergilenmeyecek olması, sosyal normlara uyup uymama davranışında müsabaka sonucunun doğrudan etkili olduğunu ve kaybedilen müsabakanın önem düzeyine göre davranışların değişebildiğini göstermektedir. Nitekim Türk ve dünya futbolundan oldukça yaygın örneklerle göz atıldığında, kaybeden takım oyuncularının maç sonu kazanan rakiplerini kendi özgür istençleriyle tebrik etme davranışlarının araştırma grubumuzda gözlemlenen orandan (%58.5) çok daha düşük olduğu açıkça görülebilmektedir. Araştırma grubumuzun, ülkemizde gerçek futbol ortamında gözlemlenemeyen bir oranda, yenilgi durumunda dahi rakibi tebrik ve takdir etme davranışı göstereceklerini belirten % 60’a yakın oranına, aynı davranış kısmen de olsa gösterebileceklerini ifade edenler (%22.3) eklendiğinde, profesyonel futbolcuların yaklaşık %80’lik bir kesiminin temel bir sosyal davranışın maç sonucundan bağımsız

sergilenmesi gerektiğine -teorik olarak- inandıklarını ve “ideal” duruma (Bkz. Şekil 3) yaklaştıklarını göstermektedir. Ancak yenilgi ile biten bir maç sonrasında gerek sporcunun ve antrenörünün gerekse kulüp yönetiminin ve taraftarın başarı beklentisine cevap verilememesi sporda “gerçek” ile “ideal” arasındaki farkı açmakta, davranışlar da bu doğrultuda değişebilmektedir. Dolayısıyla, “sporda başarı, alınan ödül olarak vurgulanmakta, dışsal sonuçlar başarının sembolünü, anlamını, önemini oluşturmakta, geçirilen süreç ise vurgulanmamaktadır”³⁸.

Araştırma grubunun “bir yenilgiden sonra rakip takımın antrenörü ile tokalaşırım” ifadesine verdikleri cevapta en yüksek oranı kısmen tanımlıyor seçeneğinin aldığı görülmektedir (%30). Bu sonuç da yine bir önceki ifadeyi desteklemektedir. Eğer sonucunda yenilgi varsa maç sonundaki futbolcu davranışı bu doğrultuda değişecektir. Yani futbolcular için genel bir davranıştan değil maçın önemine göre değişen bir tutumdan bahsetmek mümkündür. Futbolculara ifade kazanma ve kaybetme durumu verilmeksizin sunulduğunda “bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım” ifadesi %40 oranında beni oldukça tanımlıyor yönünde değişmektedir. Bir diğer madde de galip gelme durumu belirtilerek “galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim” ifadesi futbolculara yöneltilmiş ve elde edilen sonuçlara göre en yüksek oranların yine kendilerini oldukça ve tam olarak tanımladığı seçeneklerinde olduğu görülmektedir. Futbolcular, sosyal normlara uyum alt boyutunda yer alan davranışların kendilerini oldukça tanımladığını belirtmektedir ($\bar{x}=3.56$). Lemyre ve arkadaşlarının¹¹ yüksek ve düşük ego yönelimi ile sportmenlik yönelimi arasındaki ilişkiyi araştırdığı 13–16 yaş arası futbolcularda sosyal normlara uyum alt boyutu genel ortalama itibarı ile futbolcuları “kısmen” tanımladığı yönündedir ($\bar{x}=3.34$). Miller ve arkadaşlarının (2004) araştırmasında, sosyal normlara uyum ortalaması genç futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}=3.50$)⁸³. Stornes ve Ommundsen’in genç hentbol oyuncularını üzerindeki araştırma sonuçlarına

göre ise, sosyal normlara uyum ortalaması hentbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır ($\bar{x}=4.13$)¹² Bir başka araştırmada ise, genç basketbol oyuncularının sosyal normlara uyum ortalamaları değerlendirilmiş ve bu alt boyutun basketbolcuları “kısmen” tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır ($\bar{x}=2.80$)⁸⁴ (beni kısmen tanımlıyor). Araştırma sonuçları, profesyonel futbolcuların sosyal normlara uyum düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak maddeler tek tek incelendiğinde yenme ve yenilme durumlarına göre davranışların değişiklik gösterdiği açıktır.

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği’nin “Kurallara ve Yönetime Saygı” alt boyutuna ait ifadeleri hakeme, resmi maç görevlilerine, oyun kurallarına saygı gibi davranışlardan oluşmaktadır. Araştırmada yer alan kurallara ve yönetime saygıya yönelik davranışlar yüzde açısından değerlendirildiğinde ise, “Hakem kararlarına uyarım” maddesine futbolcuların %39.2’si “beni tam olarak tanımlıyor” yönünde görüş belirtmektedir. Hakem kararları oyun içerisinde tartışılmayacak bir yapıya sahip olan futbol branşında sporcuların %20’ye yakın oranının “hiç” ve “çok az” seçeneklerini seçmeleri ise maddenin formal bir yapıya sahip olması açısından düşündürücü niteliktedir. Buna ek olarak %14.6’sının kısmen cevabını vermesiyle de davranışlarının o anda var olan duruma göre değişebileceği düşüncesinden hareketle ayrıca vurgulanması gerekmektedir. Diğer bir madde “oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım” ifadesi ile sunulmuş ve ilk madde de yer alan ifade ile benzerlik göstermektedir. “Hiç”, “çok az” ve “kısmen” cevapları incelendiğinde yine oranların toplamda %30’a yaklaştığı görülmektedir (sırasıyla, %1.5, %9.2, %17.7). “Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım” ifadesi profesyonel futbolcuların %42.3’ü tarafından “beni oldukça tanımlıyor” şeklinde yanıtlanırken, %10.8 futbolcu da “beni hiç tanımlamıyor” ve “çok az tanımlıyor” demektedir. Bu oran “oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım” maddesindeki “hiç” ve “çok az” seçeneğiyle aynıdır. “Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem” ifadesi için “hiç” ve “çok az”

seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde %28.5 ile yüksek bir değer almaktadır. Zira bu maddeye “kısmen” diyenlerin oranı da %36.2’dir. Bu oranları ma sırasındaki hatalı hakem kararlarına karşı yapılan futbolcu davranışları da desteklemektedir. Nitekim futbolcular 2007-2008 sezonunda hakeme veya hakemin kararlarına sözle ya da hareketle itirazdan dolayı toplam 232 kart görmüştür (Tablo 1). “Hakemler dışında ma/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim” ifadesi futbolcuların %34.6’sı tarafından “kısmen” olarak cevaplandırılırken, çok az ve hiç diyenlerin oranı toplamda %18.5’dir. Bu davranışların genel ortalaması futbolcuları “oldukça” tanımladığı yönündedir ($\bar{x}=3.74$). MSOS kullanılarak yapılan diğer araştırma sonuçlarında ise, Kurallara ve Yönetime Saygı alt boyutunda yer alan davranışlar, Leymre ve arkadaşlarının¹¹ araştırmasında; Miller ve arkadaşlarının⁸³ araştırmasında bir de Stornes ve Ommundsen’in¹² hentbolcular üzerinde yaptığı araştırmada araştırma grubunu “oldukça” tanımlamaktadır (sırasıyla: $\bar{x}=3.16$; $\bar{x}=3.56$; $\bar{x}=3.74$). Basketbolcularda ise, davranışlar sporcuları “kısmen” tanımlamaktadır ($\bar{x}=2.72$)⁸⁴. Karşılıklı mücadele, sporcuların kurallar çerçevesinde en iyi performanslarını ortaya koyarak başarı sağlamalarını içermektedir. Kurallar sayesinde yarışmacılar birbirlerini düşman olarak tehdit etmez, birbirlerinin kabiliyetlerine saygı duyarlar. Birbirlerine zarar vererek değil çok çalışarak mücadele ederler³⁸. Nitekim futbolcuların bu alt boyutta yer alan davranışlara verdikleri cevapların genel ortalamasının kendilerini “oldukça” tanımladığı yönünde çıkması, kurallara ve yönetime saygı bakış açısına sahip olduklarını, ancak bunu gerilimli müsabaka atmosferinde sahaya yansıtamadıklarını göstermektedir.

MSOS’un “Sporda Sorumluluklara Bağlılık” alt boyutu, sporcuların eksikliklerin farkında olmaları, kaybedecekleri durumlarda bile mcedeleyi bırakmamaları, antrenmanlara karşı sorumlulukları gibi davranışlardan oluşturmaktadır. Bu boyutta yer alan ifadeler incelendiğinde, “kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen

çabayı gösteririm” ifadesinin futbolcuların %65.4’ünü “tam olarak” tanımladığı görülmektedir. Bu sonuç, futbolcuların büyük oranının kaybedecekleri kesin olduğunda bile maçın son dakikasına kadar mücadeleyi bırakmayacak olduklarını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde futbolcuların %60.8’i, maçta çok hata yapsa bile mücadeleyi kesinlikle bırakmayacağı görüşündedir. Sporda sorumluluklara bağlılık boyutuna ait ifadelerin tümüne futbolcuların yarıdan fazlası beni “tam olarak tanımlıyor” demektedir. Bu boyutta yer alan davranışlar futbolcuları “tam olarak” tanımlamaktadır ($\bar{X}=4.23$) ve bu ortalama tüm alt gruplar içerisinde en yüksek değere sahiptir. Futbol branşına yönelik diğer araştırmalar incelendiğinde ise durumun aynı olduğu yani en yüksek ortalama sporda sorumluluklara bağlılık boyutunun aldığı görülmektedir^{11,83}. Nitekim profesyonel futbolcularla yapılan çeşitli röportajlarda bu durumu destekler yönde yorumların yer aldığı görülmektedir. Futbolcuların eksik yönlerini değerlendirdikleri ve genellikle bu eksik yönlerin ego yönelimi çerçevesinde toplandığı yapılan röportajlarda yer almaktadır⁸⁵⁻⁹³. MSOS kullanılarak yapılan araştırmalarda ise ego yönelimi yüksek olan sporcuların sportmenlik yönelimlerinin düşük olduğu görülürken^{83,12,11}, görev yöneliminin ise ahlaki değerler üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır⁹⁴. Zira profesyonel futbolcuların büyük çoğunluğu kendilerini agresif ve hırslı oyuncu olarak değerlendirmekte ve maç içerisinde yaptıkları olumsuz davranışlarından dolayı maç sonrasında üzüntü duyduklarını söylemektedir. Yine futbolcuların büyük çoğunluğunun üzerinde durduğu nokta gündelik yaşamlarında sakin bir kişiliğe sahip oldukları, ancak maç anının çok farklı olduğu ve davranışlarının maç sırasında değiştiği yönündedir^{95,87,96,97,98}. Yani spor, gündelik hayattan ayrılan ve kendi ahlak değerleri olan bir yapıya sahiptir¹⁰. Spor yapan ve yapmayan kişilerin ahlaki gelişimlerinin incelendiği bir araştırmada, ahlaki akıl yürütme becerisinin sporculara oranla spor yapmayan kişilerde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada basketbol ile yüzme branşı karşılaştırılmış ve yüzücülerin ahlaksal akıl yürütme becerilerinin

basketbolculara oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır⁷. Sosyal algı yönelimi, özellikle futbol branşında sporcuların birbirleri ile yapısal ilişkiler kurmasını sağlayarak arkadaşlık duygusunun gelişmesine olanak tanımaktadır. Antisosyal davranışları azaltabilmek için ise ego yönelimi ve sosyal statü yönelimi kontrol altında tutulmalıdır. Sonuç olarak, futbolculara görev ve sosyal yakınlık yönelimi aşılanırken, ego ve sosyal statü yönelimi kontrol altında tutulmalıdır⁴¹.

Rakibe saygı boyutu, yapılan araştırmaların çoğunda ortalama değer açısından en düşük puana sahip olan boyuttur^{11,12,83,84}. Benzer şekilde, profesyonel futbolcularda da tüm alt boyutlar incelendiğinde rakibe saygı boyutunun en düşük puanı aldığı ($\bar{X}=3.29$) görülmektedir. Profesyonel bir sporcu için rakibine kuşkulu gözle bakmak ve onları kendi yaşantısını elinden almaya çalışan kişiler olarak görmek sporcular için kolaydır. Bu koşullar altında sporcunun özen ve dürüstlük göstererek rakibiyle samimi bir şekilde karşılaşması, heyecan ve duygu gerektiren durumlarda rekabet etmesi kendisini gerçekleştirmesinin hatırı sayılır bir ispatı olarak görülebilir²⁷. Ancak, “yere düşen rakibimin kalkması için elimi uzatırım” ifadesine futbolcuların sadece %27.7’si “beni tam olarak tanımlıyor” demektedir. Maçlarda futbolcu davranışları gözlemlendiğinde futbolcuların çoğunlukla yere düşen rakibini ya faul yapmadığı düşüncesinden hareketle hakemden kart görmemek için ya da maç süresinden çalınmadan oyuna bir an önce devam etmek için kaldırdıkları görülmektedir. Yere düşen rakibe yardımcı olmak, eğer rakip oyuncu sakatlanırsa topu taca atmak, eğer rakip oyuncu malzemelerini unutmuşsa ona kendi malzemelerini ödünç vermek gibi davranışlar spordaki prososyal davranışları oluşturmaktadır⁹. Kavussanu ve arkadaşlarının⁸ yapmış olduğu araştırma sonucuna göre ise sporda antisosyal davranışlar prososyal davranışlara oranla ve antisosyal davranışlar büyük yaş gruplarında küçük yaş gruplarına oranla daha sık görülmektedir. “Eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak

üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum” ifadesi futbolcular tarafından lig süresince neredeyse hiç göremediğimiz davranışlar arasında yer almaktadır. Bu davranış Futbolcuların %20.8’ini “hiç” tanımlamamakta, %26.2’sini ise “çok az” tanımlamaktadır. Bir diğer madde, “rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemle konuşurum” ifadesidir. Futbolcuların %35.4’ü bu ifadeye “beni tam olarak tanımlıyor” şeklinde görüş belirtmektedir. Bu tip sakatlanma durumlarında futbolcuların genellikle topu taca atmaları suretiyle oyunu durdukları bilinmektedir. Ancak bu maddeye futbolcuların %20.8’inin “kısmen” demesi düşündürücü niteliktedir. Zira bu sonuç futbolcuların ya rakibin sakatlığına inanmadığını ya da rakibin sakatlık durumunun futbolcular tarafından önemsenmediğini düşündürmektedir. “Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım” ifadesi ikinci madde de yer alan ifade ile benzer orandadır. Bu ifade de “beni tam olarak tanımlıyor” seçeneği futbolcuların sadece %12.3’ü tarafından seçilmiştir. “Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm” ifadesi de futbolcuların düşük bir oranı tarafından (%17.7) “beni tam olarak tanımlıyor” şeklinde değerlendirilmektedir. Bu durum, futbolcuların rakiplerinin düştüğü haksız durumu düzeltmeye çalışmaları açısından değerlendirildiğinde fair playe yönelik davranışlar arasında olan “rakibin maruz kalacağı haksız bir durumu giderme”, “rakibin haksız dezavantajından yararlanmama” düşünceleriyle bağdaşmamaktadır. Nitekim Sezen ve Yıldırım’ın, futbolcular üzerinde yapmış oldukları bir çalışmada, profesyonel futbolcuların yarıdan fazlasının rakip takımın maruz kalacağı haksız bir durumu gidermek için çaba göstermeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Yine futbolcuların yarıdan fazlası da bu durumu profesyonelce bulmamaktadır⁹⁹. Rakibe saygı boyutunun çalışmaların genelinde düşük ortalama sahip olması “sporcuların rakiplerini düşman olarak değil aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan ve kendileri ile eşdeğer haklara sahip kişiler olarak görme” çabalarından çok uzakta olduklarını göstermektedir. Ortaya çıkan bu tablo futbolcularda prososyal

davranışların geliştirilmesi yönünde bir takım tedbirler alınmasını şart koşmaktadır. Genç futbolcularda prososyal davranışların geliştirilmesi, antisosyal davranışların azaltılmasına yönelik olarak yapılan bir araştırmaya göre, prososyal davranışların gelişmesi için antrenörler, aileler ve spor psikologları genç yaştaki futbolcuların görev ve sosyal algı yönelimine önem vermelidir. Antrenörler antrenman veya oyun süresince sporcularının beceri gelişimi üzerine odaklanarak takımında yer alan her sporcunun sarf ettiği çabayı görmeli ve oyuncular arasında iş birliğini sağlamalıdır. Ayrıca genç yaştaki sporcularında değer öğrenimi ve beceri gelişimi üzerinde durmalıdır⁴¹. Çünkü, etik davranışlar doğuştan kazanılan davranışlar değildir sonradan öğrenilmektedir hiç kimse bir anda iyi karakterli olamaz ancak doğuştan bu kapasiteye sahiptir. Antrenörler sporcularında her türlü sportif durumda iyi ve kötü arasındaki farkı öğretmelidir bu durum bir antrenörün birinci sorumluluğu olmalıdır. Antrenörler, sporcularında her yaşta karakter gelişimini gerçekleştirebilirler⁴².

Profesyonel futbolcuların empati düzeyleri kişiler arası tepkisellik indeksi ile ölçülerek alt boyutlara ait ifadelerle verdikleri cevaplar incelenmiştir. Profesyonel futbolcuların IRI alt boyutlarına ait yüzde ve ortalama değerleri incelendiğinde oranların düşük seviyede olduğu gözlemlenmektedir.

Kişilerarası tepkisellik indeksinin ilk alt boyutu olan Fantezi, kişilerin olaylara karşısındakinin gözü ile bakabilme, objektif kararlar verebilme, kendini bir oyun, film ya da kitapta ki karakterlerin yerine koyabilme becerilerini içermektedir. Profesyonel futbolcuların Fantezi boyutuna yönelik ifadeleri kendilerini kısmen tanımladığı yönünde değerlendirdikleri görülmektedir ($\bar{x}=1.89$). Bu boyuta ait maddeler incelendiğinde “başıma gelebilecek olaylar hakkında düzenli olarak düşünüp hayaller kurarım” ifadesine futbolcuların sadece %23.1’i “beni tam olarak tanımlıyor” demektedir. Beni oldukça tanımlıyor diyenlerin oranı

da aynıdır. Oysaki bu durum rakibin bir sonraki hamlesini anlayabilme açısından büyük önem arz etmektedir. Futbolcuların büyük çoğunluğu “romandaki karakterlerin hisleriyle gerçekten ilgilenirim” ifadesine “beni hiç tanımlamıyor” ve “çok az tanımlıyor” demektedir (sırasıyla %32.3; %19.2). Aynı maddeye “kısmen” diyenlerin oranı da %23.8’dir. Bir başkasının duygularını hissetme düzeyi düşük olan sporcuların rekabet ortamında rakibini düşman olarak görmesi, başarı uğruna fırsat eşitliğine aykırı davranışları kendi başına hiç gelmeyecekmiş gibi düşünerek kolaylıkla yapabileceği anlamına gelebilir. Nitekim futbolcuların rakibe saygı boyutları en düşük ortalama sahip boyut olmuştur. Futbolcuların bir durum karşısında objektif davranıp davranmama durumları “Film veya oyun izlerken genellikle objektif olurum ve çoğunlukla müdahil olamam” ifadesi ile değerlendirilmiştir ve ifade aldığı ortalama değer ile “beni kısmen tanımlıyor” seçeneğine aittir ($\bar{x}=2.06$). Futbolcuların bu maddeden aldıkları ortalama değer objektif düşünce açısından incelendiğinde kendi hataları sonucunda dahi hakeme itiraz etmeleri açısından futbolcuların objektiflikten uzak bir görüntü çizdiklerini göstermektedir. “Nadiren iyi bir kitap veya oyuna aşırı derecede yoğunlaşıyorum” ifadesine futbolcular “beni kısmen tanımlıyor” demektedir ($\bar{x}=1.98$). Benzer durum “oyun veya film izledikten sonra, karakterlerden biriymişim gibi hissederim” ifadesinde de görülmektedir ($\bar{x}=1.65$). Fantezi alt boyutunun genel ortalama itibarıyla da düşük olduğu görülmektedir. Fantezi alt boyutunda yer alan ifadelerin futbolcuları “kısmen” tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır ($\bar{x}=1.89$). Bu durum, futbolcuların farklı duygu durumlarını anlamaktan ziyade daha çok kendi duygularını önemsediklerini ve dolayısıyla karşılarındaki kişilere veya olaylara karşı yeterince objektif olmadıklarını düşündürmektedir.

Kişilerarası tepkisellik indeksinin bir diğer alt boyutu olan empatik düşünce, diğerinin üzüntüsüne tanık olunması durumunda bireyin üzüntü ve rahatsızlık hissetmesine ilişkin gösterdiği tepkidir. Empatik düşünce, diğerlerine ilgi ve duyarlılığı yansıtmaktadır⁷⁹. Ahlakın kökleri empatide bulunur diyen Martin Hoffman’a göre acı çeken tehlikede olan

veya bir mahrumiyet içinde bulunan potansiyel kurbanlara empati göstererek sıkıntılarını paylaşmak, insanları onlara yardımcı olmaya sevk eden şeydir. Kişisel ilişkilerde yaşanan empati ve özveri arasındaki bu doğrudan bağlantının ötesinde; Hoffman, empatik duygu kapasitesinin, yani kendini diğerinin yerine koyabilmenin, kişileri bazı ahlaki ilkeleri izlemeye yönelttiği görüşündedir²². Bu çerçevede “benden daha az şanslı insanlara karşı sık sık ilgili ve hassas duygular hissederim” (%36.2) ve “diğer insanların şanssızlıkları beni çok fazla rahatsız etmez” (%38.5) ifadeleri futbolcuları “kısmen” tanımlamaktadır. Bu bulguları destekler biçimde, futbolcuların, “rakibe saygı” boyutunda yer alan “rakibin haksız yere cezalandırılması”na yönelik ifadelerle ilişkin görüşleri ile benzerlik göstermektedir. Sportmenlik yönelimine ait olan rakibe saygı alt boyutu da ortalamalar açısından değerlendirildiğinde sportmenlik yöneliminin diğer alt boyutlarına oranla en düşük seviyede çıkan boyut olmuştur. Eğer futbolcuların empatik düşünceleri geliştirilebilirse rakibe saygıya yönelik davranışlarında da bir gelişme olacağı düşünülmektedir. Elde edilen sonuçlardan, empatinin duyuşsal unsurunu oluşturan empatik düşünce eğilimi bakımından futbolcuların yeterli seviyede olmadığı söylenebilir. Oysa ki empati, diğer kişinin mutluluğu için, bireyin hareketlerinin ne anlama geldiğini düşünme ve ahlaki bakış açısını benimseme yeteneği olarak düşünüldüğünde, ahlaki gelişim ve ahlaki davranışı anlamak için önemli bir hale gelmektedir¹⁹.

Kişilerarası Tepkisellik İndeksinin bilişsel unsurunu oluşturan perspektif alma boyutu “birinin bakış açısını alma” eylemini yansıtmaktadır. Hoffman’a göre²¹, perspektif alma boyutu; ihtiyaç içerisinde bulunan bir bireyi bilişsel ve duyuşsal olarak anlayarak onun durumuna uygun tepki vermede ön koşuldur. Perspektif alma alt boyutundaki ifadeler incelendiğinde, “bazen olaylara başkalarının gözüyle bakmakta güçlük çekiyorum” ifadesi profesyonel futbolcuları “kısmen” tanımlamaktadır. Bu ifade yüzdeler açısından incelendiğinde ise yüzdesel ağırlığın “beni oldukça tanımlıyor” ve “tam olarak tanımlıyor”

seçeneklerinde olduğu görülmektedir (%39.2). Yani futbolcular bazen olaylara başkasının gözüyle bakmakta güçlük çektiklerini belirtmektedir. Bu durum spor ortamında değerlendirildiğinde, ma anında rakip oyuncunun bir sonraki hamlesini hesaplayabilmek ya da ma sırasında rakip takımın hücum anında ki oyun stratejisini anlayabilmek gibi rakibin bakış açısını anlayabilmeye yönelik beceriler, empatinin bilişsel yönüne ait perspektif alma becerisini içerdiği için bir futbolcu açısından önemi daha da artmaktadır. Yine aynı şekilde, “bir anlaşmazlık hakkında karar vermeden önce olayı başkalarının bakış açısıyla da değerlendirmeye çalışırım” ifadesinde de futbolcuların benzer bir ortalama aldıkları görülmektedir ($\bar{x}=2.39$; beni kısmen tanımlıyor). Takım uyumu çerçevesinde de değerlendirebilecek olan “Arkadaşlarımdan açısından olayların nasıl gözüktüğünü düşünerek onları daha iyi anlamaya çalışırım” ifadesi futbolcuları ortalama olarak “oldukça” tanımladığı yönünde çıkmış olmasına rağmen ifadenin yüzde olarak aldığı değerler incelendiğinde en yüksek oranın beni “kısmen” tanımlıyor seçeneğinde olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç doğrultusunda, sportmenlik yönelimine ait bir davranışı oluşturan takım arkadaşlığı, takım uyumu gibi spordaki sosyal davranışlara yönelik olan bu ifadenin futbolcular tarafından yeterli düzeyde sahip olunan bir özellik olmadığı düşünülebilir. Antrenör-sporcu ya da hakem-sporcu ilişkisi açısından da değerlendirilebilecek olan “bir konu hakkında haklı olduğumdan emin olursam, başkalarının tartışmalarını dinleyerek zamanımı boşa harcamam” ifadesi profesyonel futbolcuları “kısmen” tanımlamaktadır ($\bar{x}=1.74$). Nitekim bu durum, futbolcuların ma sırasında hakeme karşı yaptıkları itirazlar veya ma sırasındaki hatalarından dolayı antrenörü tarafından oyundan çıkarılmasına sinirlenerek sahayı terk eden futbolcu davranışlarında da kendini göstermektedir. “Her sorunun iki boyutu olduğuna inanırım ve her iki açıdan da bakmaya çalışırım” ifadesi de yine futbolcuları “kısmen” tanımlamaktadır. Sorunları iki farklı açıdan değerlendirebilme becerisi futbolcuları hem kendi açılarından hem de

antrenörleri, hakemleri yada rakip sporcuları anlayabilmeleri açılarından önemli bir yere sahiptir. “Birine kızdığımda, bir süre kendimi onun yerine koymaya çalışırım” ifadesi de yine sporcu- hakem ya da sporcu-rakip ilişkisi bağlamında incelendiğinde futbolcuları “kısmen” ($\bar{X}=1.78$) tanımladığı için yeterli seviyede olmadığı düşünülebilir. Perspektif alma alt boyutunun son maddesini oluşturan “birini eleştirmeden önce, onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim diye düşünmeye çalışırım” ifadesi futbolcuları “oldukça” tanımlamaktadır. Özellikle net bir gol pozisyonunu kaçıran arkadaşına, kritik bir hücum anında hata yapan savunma oyuncusuna ya da kritik bir anda gol yiyen kaleciye takım arkadaşlarının davranışları hata yapan oyuncunun motivasyonu açısından önem arz etmektedir. Genel yada Kritik anlardaki hatalarda sporcuların takım arkadaşlarına sert eleştiriler yapmadan önce “onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim” diye düşünme becerisi futbolcu ilişkileri açısından önemlidir.

Culotta-Hackenberg⁷⁹, çocuklar üzerine yapmış olduğu araştırmanın sonuçları doğrultusunda, empatik düşünce ve perspektif alma becerisi geliştikçe hem çocuk suçlarının hem de saldırgan davranışların azalacağını vurgulamaktadır ve perspektif alma ile empatik düşüncenin çocuk suçları ve saldırganlık gibi antisosyal davranışlarla arasında negatif bir ilişki olduğunu söylemektedir. Bu çerçevede, futbolcuların saldırgan davranışlarında artışlar göz önüne alındığında perspektif alma boyutunda elde edilen ortalama değerlerle de paralellik gösterdiği düşünülebilir. Ayrıca sporcu ve antrenör ilişkisi ile empatik duyarlılık üzerine yapılan bir başka çalışmada ise Lorimer ve Jowett, sporcu ve antrenörün birbirlerinin bakış açılarını algılamalarında empatik duyarlılığın önemi olduğunu vurgulamaktadır¹⁰⁰.

Profesyonel futbolcuların fair play anlayışları ile empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığı incelendiğinde,

empatinin alt boyutlarının sportmenlik yöneliminin alt boyutları ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Profesyonel futbolcuların, sosyal normlara uyum düzeyleri ile fantezi boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.217$; $p<0.05$). Sonuçlar, profesyonel futbolcuların fantezi yönelimleri ne kadar yüksek olursa sosyal normlara uyum düzeylerinin de o kadar yükseleceğini göstermektedir. Özellikle takım sporu ile ilgili branşlarda sosyal normlara uyum düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Futbolcuların gerek rakibin gerek hakemin gerekse antrenörün veya takım arkadaşının duygu ve düşüncelerini anlayarak ona göre davranması sportmenlik yönelimleri açısından önem arz etmektedir. Ayrıca fantezi yönelimi yüksek olan bir futbolcu sadece maçı kazanırsa rakibi tebrik etmeyecektir. Kazanma ve kaybetme durumlarında karşısındaki kişinin duygularını, sevincini ya da üzüntüsünü anlayarak sonuca göre değişen değil daha tutarlı bir davranış sergileyecektir. Tutarlı davranışlar sadece başarıyı kabullenmeyip kaybetmenin de yaşanması bir duygu olduğunu benimsemek açısından önemlidir. Aynı şekilde futbolcuların empatik düşünce boyutu ile sosyal normlara uyum boyutu arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.447$; $p<0.01$). Empatik düşünce boyutu ihtiyaç içindeki insanlar için üzülmeye, onları koruma duygusu, onlara acıma gibi duyguları içeren maddelere sahip olduğu için sosyal normlara uyum düzeyi ile de yakından ilişki içindedir. Yani futbolcuların empatik düşünce düzeyleri ne kadar yüksek olursa kazanma ve kaybetme durumlarındaki davranışları da o kadar değişecektir. Futbolcular sadece kazandıklarında rakibini tebrik etmeyecek, kaybettiklerinde de rakiplerinin gayretini takdir edecek, yenme ve yenilme durumlarında ölçsüz davranışlarda bulunmayacak, rakibinin maruz kalacağı haksız dezavantajlardan yararlanmaya kalkmayacaktır. Futbolcu davranışlarının taraftarlar üzerindeki önemli etkisi düşünüldüğünde¹⁰², futbolcuların empatik düşüncelerinin önemi de artmaktadır. Futbolcuların sosyal normlara uyum düzeyleri ile perspektif alma boyutları arasında anlamlı bir ilişki

bulunmaktadır ($r=0.249$; $p<0.01$). Bir sporcunun her bir takım arkadaşının bazı durumlarda ne yapacağını tahmin etmesi gerekmektedir. Bu durum, oyundaki farklı bakış açılarını içermektedir. Strateji içeren oyunların başarıyla uygulanması bakış açısı kazanmayı da artırmaktadır. Sporun sosyal perspektif alma becerisini arttırdığına yönelik bilgilere rağmen, rekabetin perspektif almayı engellediği de ortaya çıkmaktadır⁷. Nitekim rekabetin en üst düzeylerde yaşandığı profesyonel futbolda, futbolcuların perspektif alma becerisi ve sosyal normlara uyum seviyelerinin beklenen düzeyde olmaması bu durumu desteklemektedir. Bir başka durum ise, antrenörlerin bu tarz davranışları geliştirmeye yönelik çabalarının bulunmaması, hatta sporcularında rekabeti kasıtlı olarak artırarak tersine bir çabaya girmeleridir. Bunun sebebinin futbolcunun rakibini düşünerek birçok pozisyonda sert fauller yapamayacak olması ya da maç sırasında duygularını bir kenara bırakarak sert oyunu tercih edemeyecek olması tedirginliği olabilir. Yapılan araştırmalarda da yakın temaslı takım sporlarında saldırgan davranış eğiliminin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır⁴. Oysaki, empatinin bir boyutunu oluşturan perspektif alma becerisinin oyunculara kazandırılması rakibin bir sonraki hamlesi ya da bizzat kendi takım arkadaşının neler yapabileceğini önceden sezerek değişik stratejiler geliştirmesi açısından önemlidir. Bu durum, oyuncuları farklı oyun taktikleri geliştirmeye zorlayacak, böylece oyunda farklı bakış açıları ortaya çıkabilecek ve bu sayede futbolcu bilişsel yönden gelişirken, seyirci açısından da seyir zevki daha yüksek maçlar gerçekleşebilecektir. Sosyal davranışlara yönelik olan sosyal normlara uyumda empatinin etkisi yapılan diğer çalışmalarda da kanıtlanmaktadır^{65,102}. Sonuç olarak, eğer futbolcunun empati becerilerini geliştirebilirsek özellikle rakibine yönelik olan sosyal normlara uyumda da bir yükselme olacağı söylenebilir. Yine bir başka araştırma sonucuna göre, üniversite öğrencilerine empatik tepki verebilme, öfkeyi kontrol edebilme ve çatışma karşısında saldırgan ve zorba tepki verme yerine işbirliğine dayalı çözüm tepkileri sergileme gibi becerileri içeren iletişim ve çatışma çözme programı uygulanmış ve bu

programın sosyal becerileri geliştirmede etkili olduğu sonucuna ulařılmıřtır¹⁰³. Bu çalışmanın sonuçlarına göre de, empati içerikli becerilerin ve sosyal becerilerin birbiri ile bağlantılı süreçler olduğu görülmektedir.

Sportmenlik yönelimi leğinin bir diğer alt boyutu olan kurallara ve yönetime saygı alt boyutu ile empatik düşünce ve perspektif alma boyutu arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=0.365$, $p<0.01$; $r=0.197$; $p<0.05$). Bu futbolcuların, empatik düşünce ve perspektif alma becerileri geliştikçe kurallara ve yönetime saygı düzeylerinde de anlamlı bir düzelme olacağı anlamına gelmektedir. Bir futbolcu, eğer hakemin gözüyle kararları yargılsa, hakeme itirazların ve hakemi aldatmaya yönelik hareketlerin azalacağı dşnlmektedir. Zira günümüz futbolunda hakemlerin futbolculara güveninin azaldığı çeşitli hakem görüşleri çerçevesinde bilinmektedir. Örneğin, hakem kararlarına itiraz eden futbolcular hakkındaki bir hakem görüşüne göre, verilmiş olan kesin doğru kararlara özellikle “efendi” bilinen tanınmış futbolcuların ısrarlı itirazları ma içi karşılıklı güven duygusunu önemli ölçüde zedelemektedir¹⁰⁴.

Sporda sorumluluklara bağlılık boyutu ile empatik düşünce boyutu arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.440$, $p<0.01$). Futbolcuların rakibe saygı yönelimleri ile empatik düşünce ve perspektif alma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

IRI’nın alt boyutları ile MSOS’un alt boyutları arasındaki korelasyon genel olarak değerlendirildiğinde, futbolcuların empati becerileri ne kadar geliştirilirse sportmen davranışların da o derecede artacağı anlaşılmaktadır. Empati, bireylerin ilgi, ihtiyaç ve arzularını başkalarına karşı olan hassasiyetlerini algılamalarına yardımcı olmaktadır. Tüm bu konular, ahlaksal algı ve ahlaksal davranışlarla ilgilidir. Empatik beceriye sahip olan kişiler, olayların ahlaki boyutlarını daha iyi kavrayabilirler¹⁰⁵.

Bu çerçevede futbolculara verilecek empati eğitimi önem arz etmektedir. Literatürde empatik becerinin eğitimle geliştirilebileceğini gösteren çok sayıda araştırma yer almaktadır. Kalliopuska ve Tiitinen¹⁰⁶ yapmış olduğu araştırmada müzikle birlikte fiziksel aktivite, resim yapma gibi teknikler eşliğinde uyguladıkları empati programının çocukların empatik becerilerini geliştirdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Yine Yüksel'in⁶⁰ ilköğretim öğrencileri üzerinde uyguladığı empati eğitim programının öğrencilerin empatik becerilerini geliştirdiği görülmektedir. Değişik meslek gruplarında uygulanan empati temelli eğitim süreçleri de kişilerin empatik becerilerinde gelişmeler meydana getirmektedir^{107,108,109}. Ayrıca Dökmen'in⁵⁶ psikodrama uygulaması ile kişilerin empatik becerilerinin arttığı bilinmektedir. Bu çerçevede, spor ortamına uygun olarak düzenlenecek bir empati eğitim programının sporcuların empatik becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Erken yaşlarda başlanması gereken empatik eğitim, kişilerin ahlaksal bakış açılarını geliştirmek açısından da önemli bir yere sahiptir. Geishbrecht'e¹¹⁰ göre perspektif alma ahlaksal karar alma kavramı ile ilişkilendirilir. Böylece kişiler empatik becerilerini geliştirirse diğer kişilerle ilişkilerinde ahlaksal bakış açılarına sahip olabilirler. Özellikle profesyonel futbolcuların fair play anlayışlarına yönelik olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, empati eğitiminin gerekliliği açıkça görülmektedir^{44, 99,111}

Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelim düzeyleri (düşük, orta, yüksek) ile empati yönelimleri karşılaştırıldığında, futbolcuların sosyal normlara uyum düzeyleri arttıkça fantezi eğilimlerinin de arttığı görülmektedir ($\bar{X}$ =2.33; 2.54; 2.83). Ancak, bu artışta ortalamalar arasında fark bulunmamaktadır [$F_{2,130}=2.84$; $p>.05$]. Karşısındaki kişinin duygu durumunu anlayan bir bireyin sosyal normlara uyum düzeyi de yüksek olacaktır. Sporcuların sosyal normlara uyum düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Sosyal normlara uyum düzeyi düşük olan sporcu gerek takım içerisinde gerekse sahada sorun yaşayacaktır. Bu süreç, genellikle kişiyi antisosyal davranışa yönlendirmektedir. Rutten ve

arkadařlarının¹¹² futbolcular üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, antrenörün sporcuları ile iyi ilişkiler kurması ve bunu sürdürmesi sporcuların antisosyal davranışlarında azalma meydana getirmektedir. Kavussanu ve arkadaşlarının²³ yapmış olduğu araştırma sonuçlarında ise, erkek futbolcular bayanlara oranla daha yüksek düzeyde antisosyal davranışlar göstermektedir. Bu durumun erkek sporcuların futbola çok yoğun bir şekilde katılımlarından ve futbol deneyimlerinin daha fazla olmasından dolayı kaynaklanabileceği düşünölmektedir. Yine aynı çalışmada bayan futbolcuların erkeklere oranla daha empatik oldukları sonucuna ulařılmıřtır²³.

Profesyonel futbolcuların sosyal normlara uyum düzeyleri (düşök, orta, yüksek) ile empatik düşünce puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Sosyal normlara uyum düzeyi “düşök” olan futbolcular ile “orta” düzeyde olan futbolcular arasında; sosyal normlara uyum düzeyi “orta” olanlarla “yüksek” olanlar arasında ve yine sosyal normlara uyum düzeyi “düşök” olanlarla “yüksek” olan futbolcular arasında empatik düşünce bakımından fark bulunmaktadır. Sosyal normlara uyum, oyundan sonra rakibin elini sıkmak, rakibin iyi performansının farkında olmak, iyi bir kaybeden olabilmek gibi davranışları içerdikinden empatik düşünce boyutu ile yakından ilgilidir. Eğer futbolcuların empatik düşünce düzeyleri düşükse, yukarıda sözü edilen davranış biçimlerinin yerini tam tersi yönde olumsuz davranışlar almaktadır. Sosyal normlara uyumlarını arttırmak için futbolcuların empatik düşünce becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyal normlara uyum düzeyi ile arasında anlamlı fark bulunan bir diğer boyut ise perspektif almadır. Bu fark, sosyal normlara uyum düzeyi düşük ve yüksek seviyede olan futbolcular ile orta ve yüksek düzeyde olan futbolcular arasında görölmektedir. Yani sosyal normlara uyum düzeyi düşük ve orta olan futbolcular benzer perspektif alma eğilimi

gösterirken sosyal normlara uyum düzeyi yüksek olan futbolcular farklı perspektif alma becerisi göstermektedir.

Bulgular doğrultusunda futbolcuların genellikle benmerkezci bir tutuma sahip oldukları düşünülmektedir. Benmerkezci bir yaklaşım, karşısındaki kişiyi anlayabilmenin önüne çıkan en önemli engeldir. Bu bağlamda, benmerkezcilikten uzak olan futbolcuların sosyal normlara uyum düzeyleri de yüksek olacaktır. Nitekim, alınan sonuçlar sosyal normlara uyum düzeyi yüksek olan futbolcuların perspektif alma becerilerinin de yüksek olduğu yönündedir. Yapılan çalışmalar sonucunda, kişinin empatik düşünce ve perspektif alma becerilerinin prososyal davranışları kolaylaştırdığı bilinmektedir^{15,113,114}.

Araştırma sonuçlarına göre, profesyonel futbolcuların kurallara ve yönetime saygı düzeyleri ile empatik düşünce puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark, kurallara ve yönetime saygı düzeyi orta ve yüksek olan futbolcular arasındadır. Kurallara ve yönetime saygı düzeyi yüksek olan futbolcuların empatik düşünceleri de yüksektir. Futbolcuların kurallara ve yönetime saygı düzeyine göre perspektif alma eğilimi de artmaktadır. Ancak ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir.

Futbolcuların sporda sorumluluklara bağlılık düzeyleri ile empatik düşünce ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır. Bu fark, sporda sorumluluklara bağlılık düzeyi düşük ve yüksek olan ile orta ve yüksek düzeyde olan futbolcular arasında görülmektedir. Sporda sorumluluklara bağlılığı düşük seviyede olan futbolcuların empatik düşünceleri de düşük seviyededir. Sporda sorumluluklara bağlılık boyutu, futbolcuların antrenmanlara katılımları, eksik yönlerini gidermeleri, maç içindeki çabaları gibi davranışlardan oluşmaktadır. Sonuçlara göre, empatik düşüncesi yüksek olan bir futbolcunun, kendini geliştirmeye daha fazla yöneleceği düşünülmektedir. Futbolcuların perspektif alma eğilimleri de sosyal

katılıma bağlılık düzeyine göre artmaktadır ancak aralarındaki fark anlamlı değildir.

Empati becerisine sahip olan futbolcuların sportmenlik yönelimlerinin de daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Genel bir değerlendirme ile, futbolcunun fantezi becerisi arttıkça sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı ile rakibe saygı düzeyinin de yükseldiği sonucuna ulaşılrken, empatik düşünceye sahip olan futbolcuların rakibe saygı boyutlarında bir yükselme eğilimi, spor katılıma bağlılık, sosyal normlara uyum ile bir de kurallara ve yönetime saygı düzeylerinde anlamlı bir artış olduğu görülmektedir. Perspektif alma becerisi yüksek olan futbolcuların; sosyal normlara uyum, rakibe saygı, sporda sorumluluklara bağlılık, kurallara ve yönetime saygı yönelimlerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Spordaki ahlaki davranışları yönlendiren bir çok etkenden birini oluşturan empati becerisi, futbolcularda geliştirilmesi gereken bir özelliktir. Eğer bir sporcunun empati becerisi arttırabilirse bu doğrudan onun sportmenlik yönelimini etkileyecektir ve sporcuda gelişen bu özellikler sayesinde birbiriyle etkileşim içinde olan gerek rakip oyuncu, gerek taraftar gerekse hakem üzerindeki etkiler de olumlu yönde olacaktır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde spor çevrelerinin birbirleriyle etkileşimi açıkça görülmektedir. Örneğin ilk ve orta öğretim öğrencileri¹¹⁵, beden eğitimi öğretmen adayları¹¹⁶ ile beden eğitimi öğretmenlerinin¹¹⁷ fair play anlayışlarını içeren araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan olumsuz tablo bu gruplar arasındaki etkileşimi açıkça göstermektedir. Shields ve arkadaşlarının küçük yaş grubundaki sporcular üzerinde yaptıkları araştırmalarında, sporcuların sportmenliğe aykırı davranışlar sergilemelerinde antrenörlerinin ve taraftarın büyük etkisi bulunduğunu belirtmektedir¹¹⁸.

Kavussanu ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmada, empati becerisi düşük olan futbolcuların daha fazla antisosyal davranışlar gösterdikleri söylenmektedir²³. Sporcu olarak karşımızdaki kişinin

duygularına önem vermemiz, yaptığımız işin insani yönünü vurgularken kendimize olan saygımızı da artıracaktır. Bir sporcu için her şeyden önce dürüst yarışma önemli olmalıdır. Başarı eğer kuralına uygun kazanılmışsa başarıdır.

Elde edilen bulgular, spordaki ahlaki davranışları olumlu yönde etkileyen empatinin, sporcularda kazandırılması gereken bir beceri olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında, sporcuların empatik becerilerinin geliştirilebilmesi için spor ortamına uygun olarak düzenlenecek bir empati eğitim programı oluşturulmalıdır. Özellikle erken yaşlarda başlanması gereken empati eğitimi, sporcuların ahlaksal bakış açılarını geliştirmek açısından önemli bir yere sahiptir. Ayrıca benzeri araştırmalar değişik spor branşlarında ve amatör sporcularda da tekrarlanmalıdır.

ÖZET

Profesyonel Futbolcuların Fair Playe Yönelik Davranışları İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki

Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empati eğilimleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın örneklem grubunu 2007–2008 sezonunda Turkcell Süper Lig’de yer alan ve tesadüfi yöntemle seçilmiş 7 futbol takımından toplam 130 futbolcu oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (Interpersonal Reactivity Index: IRI) ile birlikte Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (Multidimensional Sportspersonship Orientations Scale: MSOS) kullanılmıştır.

Bulgulara göre, profesyonel futbolcularda sosyal normlara uyum ile fantezi ($r=0.217$; $p<0.05$), empatik düşünce ($r=0.447$; $p<0.01$) ve perspektif alma ($r=0.249$; $p<0.01$); kurallara ve yönetime saygı ile empatik düşünce ($r=0.365$; $p<0.01$) ve perspektif alma ($r=0.197$; $p<0.05$); sporda sorumluluklara bağlılık ile empatik düşünce ($r=0.440$; $p<0.01$); rakibe saygı ile fantezi ($r=0.223$; $p<0.05$), empatik düşünce ($r=0.200$; $p<0.05$) ve perspektif alma ($r=0.171$; $p<0.01$) düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre de, futbolcularda empatik düşünce düzeyi yükseldikçe sporda sorumluluklara bağlılık [$F_{2,130}=12.551$; $p<0.05$], sosyal normlara uyum [$F_{2,130}=19.704$; $p<0.05$] ve kurallara ve yönetime saygı [$F_{2,130}=5.761$; $p<0.05$] düzeyleri anlamlı olarak artmakta; perspektif alma becerileri arttıkça da sosyal normlara uyum düzeyleri yükselmektedir [$F_{2,130}=4.785$; $p<0.05$].

Elde edilen bulgular, ahlaki davranışları olumlu yönde etkileyen empatinin, sporcularda da kazandırılması gereken bir beceri olduğunu göstermektedir. Spor ortamına uygun olarak düzenlenecek bir empati eğitim programının sporcuların empatik becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Özellikle erken yaşlarda başlanması gereken empati

eğitimi, sporcuların ahlaksal bakış açılarını geliştirmek açısından önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Fair Play, Empati, Futbol

SUMMARY

The Relationship Between The Fair Play Behaviors And Empathic Dispositions Of Professional Soccer Players

The purpose of this study is to explore the relationship between sportpersonship orientation and empathic dispositions of professional soccer players. 130 soccer players randomly chosen by 7 soccer teams in the Turkcell Super League, 2007-2008 season constituted the research group. The Interpersonal Reactivity Index: IRI and the Multidimensional Sportpersonship Orientations Scale: MSOS were employed to gather the data.

The findings suggest that there is a positive correlation between the levels of “respect for social convention” and “fantasy” ($r=0.217$; $p<0.05$), of “empathic concern” and “perspective taking” ($r=0.447$; $p<0.01$), of “respect for rules and officials” and “empathic concern” ($r=0.365$; $p<0.01$) and “perspective taking” ($r=0.197$; $p<0.05$), of “respect for one’s full commitment” and “empathic concern” ($r=0.440$; $p<0.01$), of “respect for opponents” and “fantasy” ($r=0.223$; $p<0.05$), of “empathic concern” ($r=0.200$; $p<0.05$) and “perspective taking” ($r=0.171$; $p<0.01$). According to the results of the Tukey HSD test, “respect for one’s full commitment” [$F_{2,130}=12.551$; $p<0.05$], “respect for social convention” [$F_{2,130}=19.704$; $p<0.05$], and “respect for rules and officials” [$F_{2,130}=5.761$; $p<0.05$] increase significantly as the level of “empathic concern” increases. Likewise, the level of “respect for social convention” increases [$F_{2,130}=4.785$; $p<0.05$] in accordance with the increase of perspective taking skills.

The findings gathered indicate that empathy which has a positive impact on moral behaviors in sports is a skill that athletes need to acquire. It is highly believed that empathy training to be designed in accordance with sports environment is considered to develop emphatic

skills of athletes. Empathy training, which needs to begin specifically at an early age, occupies a key place in developing athletes' moral perspectives.

Key Words: Fair Play, Empathy, Soccer

KAYNAKLAR

1. Yıldiran İ. Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri, Yayın No:3. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları 1992: 174-179.
2. Loland S. Fair Play in Sport: A Moral Norm System. London: Routledge; 2002.
3. Dökmen Ü. İletişim Çatışmaları ve Empati. 35. Baskı. Ankara: Sistem Yayıncılık; 2006.
4. Bredemeier B, Weiss M, Shields D, Cooper B. The Relationship of Sport Involvement with Children's Moral Reasoning and Aggression Tendencies. Journal of Sport Psychology 1986; 8(4): 304–318.
5. Bredemeier JBL. Children's Moral Reasoning and Their Assertive, Aggressive, and Submissive Tendencies in Sport and Daily Life. Journal of Sport & Exercise Psychology 1994; 16(1): 1-14.
6. Stornes T. Sportspersonship in Elite Sports: On the Effects of Personal and Environmental Factors on the Display of Sportspersonship Among Elite Male Handball Players. European Physical Education Review 2001; 7(3): 283-304.
7. Bredemeier JB, Shields D. Moral Growth Among Athletes and Nonathletes: A Comparative Analysis. The Journal of Genetic Psychology 1986; 147(1): 7-18.
8. Kavussanu M, Seal AR, Phillips DR. Observed Prosocial and Antisocial Behaviours in Male Soccer Teams: Age Differences Across Adolescence and the Role of Motivational Variables. Journal of Applied Sport Psychology 2006; 18(4): 326-344.
9. Kavussanu M. Motivational Predictors of Prosocial and Antisocial Behaviour in Football. Journal of Sport Science 2006; 24(6): 575-588.
10. Jones C, McNamee M. Moral Reasoning, Moral Action, and the Moral Atmosphere of Sport. Sport, Education and Society 2000; 5(2): 131-146.
11. Lemyre PN, Roberts GC, Ommundsen Y. Achievement Goal Orientations, Perceived Ability, and Sportspersonship in Youth Soccer. Journal of Applied Sport Psychology 2002; 14(2): 120-136.
12. Stornes T, Ommundsen Y. Achievement Goals, Motivational Climate and Sportspersonship: a Study of Young Handball Players. Scandinavian Journal of Education 2004; 48(2): 205-221.

13. Gano-Overway LA, Guivernau M, Magyar MT, Waldron JJ, Ewing ME. Achievement Goal Perspectives, Perceptions of the Motivational Climate, and Sportpersonship: Individual and Team Effects. *Psychology of Sport and Exercise* 2005; 6(2): 215-232.
14. Vallerand RJ, Briere NM, Blanchard C, Provencher P. Development and Validation of the Multidimensional Sportpersonship Orientations Scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 1997; 19(2): 197-206.
15. Eisenberg N, Holmgren AR, Fabes AR. The Relation of Children's Situational Empathy-Related Emotions to Dispositional Prosocial Behavior. *International Journal of Behavioral Development* 1998; 22(1): 169-193.
16. Mehrabian A, Epstein N. A Meseasure of Emotional Empathy. *Journal of Personality* 1972, 40(4): 525-543.
17. Davis HM. A Multidimensional Approach to Individual Differences in Empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology* 1980; 10, 85.
18. Davis HM. Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology* 1983; 44(1): 113-126.
19. Greif BE, Hogan R. The Theory and Measurement of Empathy. *Journal of Counseling Psychology* 1973; 20(3): 280-284.
20. Shields LLD, Bredemeier LJB. Character Development and Physical Activity. USA: Human Kinetics; 1994.
21. Hoffman ML. The Contribution of Empathy to Justice and Moral Judgment. In: Eisenberg N, Strayer J. (Editors), *Empathy and Its Development*. New York: Cambridge University Press; 1990: 47-80.
22. Goleman D. Duygusal Zekâ Neden IQ' dan Daha Önemlidir? 6. Baskı. İstanbul: Varlık/Bilim; 1998.
23. Kavussanu M, Stamp R, Slade G, Ring C. Observed Prosocial and Antisocial Behaviors in Male and Female Soccer Players. *Journal of Applied Sport Psychology* 2009; 21 (Supp. 1): 62-76.
24. Kağıtçıbaşı Ç. Yeni İnsan ve İnsanlar. 10. Baskı. İstanbul: Evrim Yayınevi; 2005.
25. Lumpkin A, Stoll KS, Beller MJ. *Sport Ethics: Application for Fair Play*. 3rd ed. USA: McGrawHill; 2003.
26. Alpman C. Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi. Ankara: Can Reklamevi, Basın, Yayın, Ofset, Matbaacılık; 2001.

27. Keating WJ. Sportsmanship As A Moral Category. *Ethics* 1964; 75(1): 25-35.
28. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. www.tdk.gov.tr
29. Stornes T, Bru E. Sportspersonship and Perceptions of Leadership: An Investigation of Adolescent Handball Players' Perception of sportspersonship and Associations with Perceived Leadership. *European Journal of Sport Science* 2002; 2(6): 1-15.
30. Vallerand RJ, Losier GF. Self-Determined Motivation and Sportsmanship Orientation: An Assessment of Their Temporal Relationship. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 1994; 16: 229-245.
31. Chantal Y, Bernache-Assolant I. (2003). A Prospective Analysis of Self-Determined Sport Motivation and Sportspersonship Orientations. *Athletic Insight. The Online Journal of Sport Psychology* [serial online] 2003; 5(4). URL: <http://www.athleticinsigth.com/vol51554/sportspersonship.html>.
32. Yıldırım İ. Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2004; 9(4): 3-16.
33. Erdemli A. Fair Play ve Olimpizm. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri, Yayın No: 3. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları 1992: 180-185.
34. Olympischer Sport in der Informationsgesellschaft, [internette]. [29.12.2001]. Elektronik adresi: www.paedquest.de/nok/start.html
35. McIntosh P. Fair Play Ethics in Sport and Education. London: Heinemann; 1979.
36. Salmenkyla M. Fair Play ve Medyanın Sorumluluğu, Avrupa Fair Play Birliği 1. Genel Kurul Toplantısı. İstanbul: TMOK Yayınları; 1995: 11-12.
37. Huizinga J. Homo Ludens, Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, 1. Baskı. Kılıçbay MA. Çev. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 1995.
38. Boxill J. The Ethics of Competition. In Boxill J. (Editor). *Sport Ethics an Anthology*. USA: Blackwell; 2003: 107-115.
39. Erdemli A. Spor Yapan İnsan. 1. Baskı, E Yayınları: İstanbul; 2008.
40. Loland S. Justice in Sport an Ideal and Its Interpretation. *Sport, Ethics and Philosophy* 2007; 1(1): 78-95.

41. Sage L, Kavussanu M. Multiple Goal Orientations as Predictors of Moral Behavior in Youth Soccer. *The Sport Psychologist* 2007; 21(4): 417-437.
42. Brown BE. Teaching Character Through Sport: Developing a Positive Coaching Legacy. United States: Coaches Choice; 2003.
43. Fişek K. Devlet Politikası ve Toplumsal İlişkileri Açısından Dünya'da Türkiye'de Spor Yönetimi. 2. Baskı, Bağırhan Yayinevi: Ankara; 1998.
44. Sezen G. Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2003.
45. Pilz GA, Wewer W. Erfolg oder Fair Play?: Sport als Spiegel der Gesellschaft. München; Copress Verlag; 1987.
46. Heringer HJ. Fairness und Moral, Fairness und Fair Play. In: Gerhardt V, Lämmer M. Hrsg. Sankt Augustin: Academia Verlag; 1995.
47. Hardaway F. Foul Play: Sports Metaphors as Public Doublespeak; In: Boxill J. (Editor). Sport Ethics an Anthology. USA; Blackwell: 2003: 56-60.
48. 2007–2008 Sezonu Turkcell Süper Lig Sarı ve Kırmızı Kart Sayıları. [internette]. 2008 [14.08.2008]. Elektronik adresi: <http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TFF/07-08istatistik/SariKirmiziKartIstatistik.xls>.
49. Türkiye Futbol Federasyonu. <http://www.tff.org>
50. Can H, Can C. Adalet İsteyenler Buradan Başlasın. Fanatik Gazetesi; 08 Şubat 2008.
51. Türkiye Futbol Federasyonu Fair Play Raporu. [internette] [22.09.2008]. Elektronik adresi: <http://www.tff.org/resources/tff/documents/tff/5form/fairplayformu.doc>.
52. Temsilci El Kitabı. [internette] http://www.tff.org/resources/tff/documents/tff/gtk%20talimatlar/temsilci_el_kitabi_2007-2008.pdf.
53. Wispe L. History of the Concept of Empathy. In Esinberg N., Strayer J. (Editors). Empathy and Its Development. New York: Cambridge University Press; 1990: 17-37.
54. Vischer R. Empathy, Form, and Space: Problems in German Aesthetics, 1873–1893. In: Mallgrave HF, Ikonomou E. (Editors). Chicago: University of Chicago Press; 1994.

55. Wispe L. The Distinction Between Sympathy and Empathy: To Call Forth a Concept, A Word Is Needed. *Journal of Personality and Social Psychology* 1986; 50(2): 314-321.
56. Barret-Lenard GT. The Empathy Cycle: Refinement of a Nuclear Concept. *Journal of Counseling Psychology* 1981; 28(2): 91-100.
57. Rogers CR. Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir. Akkoyun F. (Çev). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1983; 16(1): 103-121.
58. Dökmen Ü. Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1988; 21(1-2): 155-190.
59. Duru E. Öğretmen Adaylarında Empatik Eğilim Düzeyinin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2002; 2(12): 21-35.
60. Yılmaz-Yüksel A. Empati Eğitimi Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara; Ankara Üniversitesi; 2003.
61. Davis CM. Empati Nedir, Empati Öğretilir mi? Sezer Ö, & Damar S. (Çev), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 2005; 6(9): 77-88.
62. Eisenberg N, Strayer J. Critical Issues in the Study of Empathy. Eisenberg N, Strayer J. (Editors). *Empathy and Its Development*. New York: Cambridge University Press; 1990; 3-13.
63. Barnett MA. Empathy and Related Responses in Children. In: Eisenberg N. Strayer J. (Editors). *Empathy and Its Development*. New York: Cambridge University Press; 1990: 146-162.
64. Staub E. Commentary on Part 1. In: Eisenberg N, Strayer J. (Editors). *Empathy and Its Development*. New York; Cambridge University Press; 1990: 103-115.
65. Davis HM. *Empathy A Social Psychological Approach*, 2nd. ed. USA: Westviewpress; 1996.
66. Özbek MF. İnsan İlişkilerinde Empatinin Yeri ve Önemi. [internette] [05.11.2007] elektronik adresi:
<http://iibf.kou.edu.tr/ceko/armaganlar/turanyazgan/22pdf>.
67. Todd J. Body Knowledge, Empathy, and the Body Politic. *The Humanist* 2001; 61(2): 23-28.
68. Akkoyun F. Empatik Anlayış Üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1982; 15(2): 63-69.
69. Akkoyun F. Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı. *Psikoloji Dergisi* 1987; 21: 91-97.

- 70.Dökmen Ü. Yeni Bir Empati Modeli ve Empatik Becerinin İki Farklı Yaklaşımla Ölçülmesi. Psikoloji Dergisi 1990; 7(24): 42-50.
- 71.Köksal-Akyol A, Koçer-Çiftçi H. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Empatik Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. Eurasian Journal of Education Research 2005; 2: 13-23.
- 72.Kapıkıran N, Kapıkıran Ş. İletişim Becerisi Eğitiminin Anaokulu Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Becerileri Üzerindeki Etkileri. [İnternette] Sayı 8. [14.08.2008]. Elektronik adresi:
<http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr>
- 73.Kalliopuska M. Relation of Empathy and Self-esteem to Active Participation in Finnish Baseball. Perceptual and Motor Skills 1987; 65: 107-113.
- 74.Lorimer R, Jowett S. Empathic Accuracy in Coach–Athlete Dyads Who Participate in Team And Individual Sports. Psychology of Sport and Exercise 2009; 10: 152–158.
- 75.Luther A, Hotz A. Fairness im Sport-Lernen für's Leben?. Leibesübungen-Leibeserziehung 2004; 48(5): 4-8.
- 76.Gessmann R. Fair Play - Eine wichtige Erziehungsaufgabe und ihre Umsetzung im Sportunterricht. In: Gerhardt V. Laemmer M. (Hrsg). Fairness und Fair Play. 1. Aufl. Sankt Augustin; Akademie Verlag: 1995: 138-155.
- 77.Yıldıran İ. Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2005; 10(1): 3-16.
- 78.Engeler A. Psikopati ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2005.
- 79.Culotta-Hackenberg LS. Empathy Development and Its Relationship With Aggressive and Delinquent Behavior in Adolescents. Unpublished PHD Thesis. Cleveland, Ohio: Cleveland State University; 2002.
- 80.Engeler A, Yargıç İL. Kişiler Arası Tepkisellik İndeksi: Empatinin Çok Boyutlu Ölçümü. Yeni Symposium Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi 2007; 45(3): 119-127.
- 81.Büyüköztürk Ş. Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık; 2006.
- 82.Kalaycı Ş. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 3. Baskı. Ankara: Asil Yayın Dağıtım; 2008.
- 83.Miller WB, Roberts C, Ommundsen Y. Effect of Motivational Climate on Sportpersonship Among Competitive Youth Male and Female Football Players. Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports 2004; 14: 193-202.

84. Tsai E, Fung L. Sportspersonship in Youth Basketball and Volleyball Players. [serial online] 2005 [14.03.2007]. URL: <http://www.athleticinsight/Vol7Iss2/Sportspersonship.htm>.
85. Gürsoy S., Gürtaş K.: Ben Hücumdan Yanayım (Sinan Kaloğlu ile yapılan röportaj). Tamsaha, 2007; 29: 44-46.
86. Çerçilikten Milli Takıma (Aydın Toscalı ile yapılan röportaj). Tamsaha 2007; 29: 38-41.
87. Uluç M.: Haddimi Biliyorum (İbrahim Kaş ile yapılan röportaj). Tamsaha 2008; 40: 34-37.
88. Özten N.: Hayatım Gençlere Örnek (Ayhan Akman ile yapılan röportaj). Tamsaha 2008; 40: 12-15.
89. Uğur İ.: Kalıcı Olmak İstiyorum (Serdar Kurtuluş ile yapılan röportaj). Tamsaha 2007; 29: 32-34.
90. Uluç M.: Milli Takım Amaç İstanbul Araç (Emre Toraman ile yapılan röportaj). Tamsaha 2006; 20: 70-72.
91. Uluç M.: Önce Savaşmak Gerek (Emre Belözoğlu ile yapılan röportaj). Tamsaha 2008; 44: 24-26.
92. Özten N.: Stoperden Beklenti Yanlış (Sedat Bayrak ile yapılan röportaj). Tamsaha 2008; 39: 26-28.
93. Yabancıyla Rekabetten Korkmuyorum (Murat Duruer ile yapılan röportaj). Tamsaha 2008; 39: 62-64.
94. Boixados M, Cruz J, Torregrosa, M, Valiente, L. Relationships Among Motivational Climate, Satisfaction, Perceived Ability, and Fair Play Attitudes in Young Soccer Players. Journal of Applied Sport Psychology 2004; 16(4): 301-317.
95. Uluç M.: Artık Küsmeyeceğim (Ahmet Dursun ile yapılan röportaj). Tamsaha 2007; 34: 30-33.
96. Kaybetmekten Ders Alırım (Hürriyet Gücer ile yapılan röportaj). Tamsaha 2006; 20: 62-64.
97. Mutlu BT.: Lütfen Biraz Empati (Gökhan Tokgöz ile yapılan röportaj). Tamsaha 2008; 39: 46-48.
98. Oynamak da Kabahat (Bülent Bölükbaşı ile yapılan röportaj). Tamsaha 2006; 20: 54-56.
99. Sezen G, Yıldırım İ. Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları. Yıldırım İ, Doğan P, Erturan EE. (Editörler). Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi (10–11 Ekim 2003) Bildiriler Kitabı. Ankara: 2003; 13-20.

100. Lorimer R, Jowett S. Empathic Accuracy, Meta-Perspective, and Satisfaction in the Coach-Athlete Relationship. *Journal of Applied Sport Psychology* 2009; 21: 201-212.
101. Özmaden M. Seyircilere Göre Futbolda Saldırganlığı Teşvik Eden Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2004.
102. Hançer M, Tanrısevdi A. Sosyal Zeka Kavramının Bir Boyutu Olarak Empati ve Performans Üzerine Bir İnceleme, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2003; 27(2): 211-225.
103. Karahan TF. Bir İletişim ve Çatışma Çözme Beceri Eğitimi Programı'nın Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2008; 41(2): 169-186.
104. Uluç M.: Fair Play Topu Taca Atmak Değil (Vedat Yüksel ile yapılan röportaj). *Tamsaha* 2006; 25: 30-33.
105. Miller SC, Bredemier BJL, Shields DLL. Sociomoral Education Through Physical Education With At-Risk Children. *Quest* 1997; 49: 114-129.
106. Kalliopuska M, Tiitinen U. Influence of Two Developmental Programmes on The Empathy and Prosociality of Preschool Children. *Perceptual and Motor Skills* 1991; 72: 323-238.
107. Öz F. Son Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri, Empatik Becerileri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 1998; 2(2): 32-38.
108. Tutuk A, Al D, Doğan S. Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerisi ve Empati Düzeylerinin Belirlenmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2002; 6(2): 36-41.
109. Akyol KA, Çiftçi K. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Empatik Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research* 2005; 21: 13-23.
110. Giesbrecht N. Gender Patterns of Psychosocial Development. *Sex Roles: A Journal of Research* 1998; 30: 463-478.
111. Sezen G, Yıldırım İ. The Attitudes of Professional and Amateur Footballers Towards Unfair Behaviors During The Match. 10th ICHPER-SD Europe Congress & 8th International Sports Science Congress (17-21 November 2004). Antalya: 2004.
112. Rutten EA, Stams GJJM, Biesta GJJ, Schuengel C, Dirks E, Hoeksma JB. The Contribution of Organized Youth Sport to Antisocial and Prosocial Behavior in Adolescent Athletes. *Journal of Youth Adolescence* 2007; 36: 255-264.

113. Eisenberg N, Miller PA. The Relation of Empathy to Prosocial and Related Behaviors. *Psychological Bulletin* 1987; 101, p. 91–119.
114. Miller PA, Eisenberg N. The Relation Of Empathy To Aggressive And Externalizing Antisocial Behavior. *Psychological Bulletin* 1988; 103: 324–344.
115. Sezen G, Yıldiran İ. İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Futbolda Fair Play Çerçevesinde Tanımlanmış Davranış Biçimlerine Yaklaşımları. 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi (23-25 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı. Bolu: 2008; 595-597.
116. Yıldiran İ, Sezen G. Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Sportmenlik ve Profesyonellik Arasında İkilem Barındıran Somut Örnek Olaylara Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2006; 11(3): 3-14.
117. Sezen G, Yıldiran İ. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Futbolda Fair Play'e İlişkin Olumlu ve Olumsuz Davranışlara Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2006; 2(3): 14-22.
118. Shields DL, LaVoi NM, Bredemeier BJL, Power FC. Predictors of Poor Sportspersonship in Youth Sports: Personal Attitudes and Social Influences. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 2007; 2: 747–762.

EK 1
**TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU
FAIR PLAY RAPORU**

Turkcell Süper Lig TFF 1.Lig TFF 2.Lig TFF 3.Lig Fortis Türkiye Kupası

KD: _____ GR/PO: _____ GR/PO: _____ GR/PO: _____

EVSAHİBİ TK		SKOR		MAÇ TARİHİ	
MİSAFİR TK		SKOR		MAÇ NO	

HAKEM	İLİ

STADYUM	
TAHMİNİ SEYİRCİ SAYISI	
EV SAHİBİ TK	
MİSAFİR TK	

DEĞERLENDİRME

		Ev sahibi Tk.	Misafir Tk.
1 a) Sarı Kartlar	SAYI		
1 b) Kırmızı Kartlar	SAYI		
2. Olumlu Oyun	1 - 10 puan		
3. Rakibe Saygı	1 - 10 puan		
4. Hakemlere Saygı	1 - 10 puan		
5. Yönetici Tutumu	1 - 10 puan		
6. Teknik Alandakilerin Tutumu	1 - 10 puan		
7. Seyircinin Tutumu (Önemli sayıda taraftar olduğu takdirde)	1 - 10 puan		
8. Stad Görevlilerinin Tutumu	1 - 10 puan		
9. Tribün Organizasyonu	1 - 10 puan		
10. Genel Organizasyon	1 - 10 puan		

Sarı ve Kırmızı Kartlar dışında, eğer değerlendirmelere 5 ve 5'in altında puan verilmişse aşağıda açıklanmalıdır.

Açıklamalar :

Varsa Örnek Davranış :

RAPORU DOLDURAN TEMSİLCİ

☐

GÖZLEMCİ

☐

ADI SOYADI :

TARİH :

İLİ :

İMZA :

EK 2

FAIR – PLAY RAPORU DÜZENLEME KRİTERLERİ

A) SARI VE KIRMIZI KARTLAR

Sadece sarı ve kırmızı kartların sayısı yazılacaktır.

B) OLUMLU OYUN (1-10 puan)

Bu kriterin amacı seyir zevkini arttıran ve göze hoş gelen olumlu oyunu ödüllendirmektir.

Pozitif Yönler

- ☐ ☐ Hücum Düşüncesi (Hücuma yönelik oyun)
- ☐ ☐ Oyunu Hızlandırma
- ☐ ☐ Zaman Kazanma Çabası (örn: skor olarak önde iken bile topu oyuna çabuk sokma)
- ☐ ☐ Gol Atma Çabası (skor avantajına rağmen)

Negatif Yönler

- ☐ ☐ Oyunu Yavaşlatma
- ☐ ☐ Zaman Çalma
- ☐ ☐ Faullü Oyun Taktiği
- ☐ ☐ Aldatmaca

Genel olarak olumlu oyun, girilen gol pozisyonu ve atılan gol sayısı ile bağlantılı olarak değerlendirilmelidir.

C) RAKİBE SAYGI (1-10 puan)

Oyunculardan beklenen, oyun kurallarına ve rakiplerine saygılı davranışlarıdır. Oyuncular aynı zamanda diğer oyuncuların da Fair play ruhuna uygun davranışlarını sağlamalıdır.

☐ ☐ Değerlendirme, yapılan ihlallerden çok, pozitif davranışlara dayanmalıdır. “Sarı ve Kırmızı Kartlar” puanı ile paralel değerlendirmekten kaçınılmalıdır.

☐ ☐ Özel bir pozitif davranış olmaksızın, olması gereken düzeyde bir centilmenlik halinde tam puan tercih edilmemelidir.

Olumlu davranış/yaklaşım

- ☐ ☐ Örneğin, sakatlanmış oyuncuya yardım etme

D) HAKEMLERE SAYGI (1-10 puan)

Oyunculardan beklenen, hakemlere ve kararlarına saygı duymalarıdır.

Hakeme ve yardımcı hakemlere olumlu davranış / yaklaşım

Şüpheli kararları bile itirazsız kabullenmek gibi, hakeme, dördüncü hakeme ve yardımcı hakemlere karşı pozitif davranışlar dikkate alınmalıdır. “Sarı ve Kırmızı Kartlar” puanı ile paralel değerlendirmekten kaçınılmalıdır. Özel bir pozitif davranış olmaksızın, normal davranışlar tam puan olarak değerlendirilmemelidir.

E) YÖNETİCİ TUTUMU (1 - 10 puan)

Yöneticilerden beklenen, hakemlere ve rakip takıma saygı duymaları ve ilgililere karşı kurallar ve talimatlar çerçevesinde davranmalarıdır.

- ☐Yöneticilerin pozitif ve negatif davranışları değerlendirilmelidir.
- ☐Özel bir pozitif davranış olmaksızın, normal davranışlar tam puan olarak değerlendirilmemelidir.
- ☐Hakem kararlarına saygılılar mı?
- ☐Oyuncuları veya taraftarları sakinleştiriyorlar mı? Yoksa kışkırtıyorlar mı?
- ☐Medya görevlileri ile ilişkileri

F) TEKNİK ALANDAKİLERİN DAVRANIŞI (1-10 puan)

Takım görevlilerinden beklenen, takımlarının sportif, teknik, taktiksel ve ahlaki performanslarını kurallar dahilinde arttırmak için çaba göstermeleridir. Aynı zamanda oyuncularının Fair play ruhuna uygun bir şekilde oynamalarını da sağlamalıdır.

- ☐Takım görevlilerinin pozitif ve negatif davranışları değerlendirilmelidir.
- ☐Özel bir pozitif davranış olmaksızın, normal davranışlar tam puan olarak değerlendirilmemelidir.
- ☐Hakem kararlarına saygılılar mı?
- ☐Oyuncuları veya taraftarları sakinleştiriyorlar mı? Yoksa kışkırtıyorlar mı?

G) SEYİRCİNİN TUTUMU (1-10 puan)

Seyirci futbol oyununun doğal ve vazgeçilmez bir parçasıdır. Seyircinin desteği takımının başarısına katkı sağlar. Seyircinin, maçı sessiz bir şekilde seyretmesi beklenmez.

Bu madde -her takım için- eğer önemli sayıda seyirci varsa değerlendirilmelidir. Dikkate değer sayıda seyirci yoksa, ilgili kutucuğa “DDD” (“Dikkate Değer Değil”); hiç seyirci yoksa “YOK” yazılmalıdır.

Olumlu davranış / yaklaşım

- ☐Atmosfere olumlu hava katmak (tezahürat ve şarkılarla)
- ☐Rakip takım oyuncularına ve seyircilerine, hakemlere olumlu davranmak
- ☐Oyunu bozucu davranışlarda bulunmamak
- ☐Yenilgiyi ağırbaşlılıkla kabul etmek

H) STAD GÖREVLİLERİNİN TUTUMU (1-10 puan)

Stad görevlilerinden beklenen, görevlerini kurallara ve talimatlara uygun bir şekilde, her katılımcıya eşit mesafede ve diğer görevlilerle işbirliği içinde yapma gayreti içinde olmalarıdır.

- ☐ Stat görevlilerinin pozitif ve negatif davranışları değerlendirilmelidir.
- ☐ Özel bir pozitif davranış olmaksızın, normal davranışlar tam puan olarak değerlendirilmemelidir.
- ☐ Görev anlayışı
- ☐ Ciddiyet
- ☐ Temsilci, gözlemci ve hakemlerle işbirliği

I) TRIBÜN ORGANİZASYONU (1-10 puan)

Evsahibi kulüpten beklenen, maça gelen seyircilerin rahat ve konforlu bir ortamda maçı izlemelerini sağlayacak şekilde ilgili talimatlarda belirtilen standartlarda tribün olanaklarını sağlamalarıdır.

- ☐ Seyircilerin rahat maç izleme olanakları
- ☐ Misafir seyircilerin rahat maç izleme olanakları
- ☐ Ses düzeni, anons sistemi
- ☐ Koltuklar
- ☐ Büfeler
- ☐ Tuvaletler

J) ORGANİZASYON (1-10 puan)

Ev sahibi kulüpten beklenen, maçta katılımcı olarak bulunanların ve maça gelen seyircilerin sağlıklı, güvenli ve düzenli bir ortamda bulunabilmelerini sağlayacak şekilde ilgili talimatlarda belirtilen standartlarda bir organizasyon yapmalarıdır.

- ☐ Genel organizasyon
- ☐ Güvenli ve düzenli ortam
- ☐ Sporcu sağlığı ile ilgili alınan önlemler
- ☐ Seyirci sağlığı ile ilgili alınan önlemler
- ☐ Medya organizasyonu
- ☐ Seyir zevkine yönelik düzenlemeler

AÇIKLAMALAR

“ Sarı ve Kırmızı Kartlar” bölümü dışında diğer maddeler için 5 ve 5’in altında puan verilmişse “Açıklamalar” bölümünde ilgili madde numarasının yanına mutlaka tatminkar ve verilen puanlarla çelişmeyen bir açıklama yapılmalıdır. “Seyircinin Tutumu” maddesi için hangi puan verilirse verilsin, her hangi bir açıklama yazılmamalıdır. (Bu konu ile ilgili açıklamalar “ Temsilci Raporu”nda ayrıntılı şekilde yer almalıdır)

EK 3

MSOS-25

Elinizdeki bu anket formu ile spora ilişkin bazı davranışları nasıl değerlendirdiğiniz araştırılacaktır. Her bir maddenin sizi ne kadar iyi tanımladığını sayfanın başında bulunan cetveldeki uygun rakamları seçerek belirleyiniz. Cevabınız üzerinde karara verdiğinizde, size uygun seçeneğin rakamını işaretleyiniz (X). LÜTFEN CEVAP VERMEDEN ÖNCE HER BİR MADDEYİ DİKKATLİCE OKUYUNUZ. Vereceğiniz cevapların samimiyeti ve ciddiyetinden dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN
Arş. Gör. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI

KİŞİSEL BİLGİLER

Yaşınız :
Spor Branşınız :

SPORDA DAVRANIŞ

Aşağıdaki ifadelerin sizi tanımlanma düzeyini karşısındaki rakamlardan uygun olanını daire içine alarak gösteriniz.

Beni Hiç Tanımlamıyor 1	Beni Çok Az Tanımlıyor 2	Beni Kısmen Tanımlıyor 3	Beni Oldukça Tanımlıyor 4	Beni Tam Olarak Tanımlıyor 5
----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	------------------------------	---------------------------------

1	Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim.	1	2	3	4	5
2	Hakem kararlarına uyarım.	1	2	3	4	5
3	Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm.	1	2	3	4	5
4	Yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım.	1	2	3	4	5
5	Bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşırım.	1	2	3	4	5
6	Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım.	1	2	3	4	5
7	Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam.	1	2	3	4	5
8	Eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum.	1	2	3	4	5
9	Bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım.	1	2	3	4	5
10	Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım.	1	2	3	4	5
11	Eksikliklerimi gidermek için neler yapacağımı düşünürüm.	1	2	3	4	5
12	Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim.	1	2	3	4	5
13	Galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim.	1	2	3	4	5
14	Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem.	1	2	3	4	5
15	Tüm antrenmanlara katılmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
16	Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
17	Kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım.	1	2	3	4	5
18	Hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim.	1	2	3	4	5
19	Antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
20	Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm.	1	2	3	4	5

EK 4

KİŞİLERARASI TEPKİSELLİK İNDEKSİ

Elinizdeki bu anket formu ile sizin değişik durumlardaki düşünceleriniz ve duygularınız araştırılacaktır. Her bir maddenin sizi ne kadar iyi tanımladığını sayfanın başında bulunan cetveldeki uygun rakamları seçerek belirleyiniz. Cevabınız üzerinde karara vardığınızda, size uygun seçeneğin rakamını işaretleyiniz (X). LÜTFEN CEVAP VERMEDEN ÖNCE HER BİR MADDEYİ DİKKATLİCE OKUYUNUZ. Vereceğiniz cevapların samimiyeti ve ciddiyetinden dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN
Arş. Gör. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI

KİŞİSEL BİLGİLER

Yaşınız :

Spor Branşınız :

Aşağıdaki ifadelerin sizi tanımlanma düzeyini karşısındaki rakamlardan uygun olanını daire içine alarak gösteriniz.

Beni Hiç Tanımlamıyor 0	Beni Çok Az Tanımlıyor 1	Beni Kısmen Tanımlıyor 3	Beni Oldukça Tanımlıyor 3	Beni Tam Olarak Tanımlıyor 4
----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	------------------------------	---------------------------------

1	Başıma gelebilecek olaylar hakkında düzenli olarak düşünüp hayaller kurarım.	0	1	2	3	4
2	Benden daha az şanslı insanlara karşı sık sık ilgili ve hassas duygular hissederim.	0	1	2	3	4
3	Bazen olaylara başkalarının gözüyle bakmakta güçlük çekiyorum. (-)	0	1	2	3	4
4	Problemleri olduğunda insanlar için bazen üzüntü duymam. (-)	0	1	2	3	4
5	Romandaki karakterlerin hisleriyle gerçekten ilgilenirim.	0	1	2	3	4
6	Film veya oyun izlerken genellikle objektif olurum ve çoğunlukla müdahil olamam.(-)	0	1	2	3	4
7	Bir anlaşmazlık hakkında karar vermeden önce olayı başkalarının bakış açısıyla da değerlendirmeye çalışırım.	0	1	2	3	4
8	İnsanların kullanıldığını gördüğümde, onlara karşı bir çeşit koruma duygusu hissederim.	0	1	2	3	4
9	Arkadaşlarımdan açısından olayların nasıl gözüktüğünü düşünerek onları daha iyi anlamaya çalışırım.	0	1	2	3	4
10	Nadiren iyi bir kitap veya oyuna aşırı derecede yoğunlaşıyorum.(-)	0	1	2	3	4
11	Diğer insanların şanssızlıkları beni çok fazla rahatsız etmez. (-)	0	1	2	3	4
12	Bir konu hakkında haklı olduğumdan emin olursam, başkalarının tartışmalarını dinleyerek zamanımı boşa harcamam.(-)	0	1	2	3	4
13	Oyun veya film izledikten sonra, karakterlerden biriymişim gibi hissederim.	0	1	2	3	4
14	İnsanların haksızlığa uğradığını gördüğümde, çok yoğun bir acıma duymuyorum.(-)	0	1	2	3	4
15	Çoğu zaman gördüğüm şeylerden yoğun bir şekilde etkilenirim.	0	1	2	3	4
16	Her sorunun iki boyutu olduğuna inanırım ve her iki açıdan da bakmaya çalışırım.	0	1	2	3	4
17	Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir insan olarak tanımlarım.	0	1	2	3	4
18	İyi bir film izlediğimde, kendimi rahatlıkla ana karakterin yerine koyabilirim.	0	1	2	3	4
19	Birine kızdığımda, bir süre kendimi onun yerine koymaya çalışırım.	0	1	2	3	4
20	İlginci bulduğum bir hikâye veya romandaki olaylar eğer benim başıma gelseydi nasıl hissederdim diye düşünürüm.	0	1	2	3	4
21	Birini eleştirmeden önce, onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim diye düşünürüm.	0	1	2	3	4

NOT: 3, 4, 6, 10, 12, 14. maddeler ters olarak hesaplanacak maddelerdir (-).

11. ÖZGEÇMİŞ

ADI : Gülfem

SOYADI : SEZEN-BALÇIKANLI

DOĞUM YERİ : Ankara

DOĞUM TARİHİ : 06.12.1979

EĞİTİM :

2003-2009	Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor
Ana Bilim Dalı Doktora Programı
2000-2003	Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Enstitüsü Beden Eğitimi ve
Spor Ana Bilim Dalı Yüksek
Lisans Programı
1996-2000	Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi
ve Spor Yüksek Okulu
1993-1996	Ankara Bahçelievler Deneme
Lisesi
1990-1993	Ankara Bahçelievler Deneme
Lisesi Orta Kısım
1985-1990	Ankara Kurtuluş İlkokulu

YABANCI DİL : İngilizce

İLETİŞİM : gsezen@gazi.edu.tr
gulfems@hotmail.com

11. TEŞEKKÜR

Profesyonel futbolcuların fair playe yönelik davranışları ve empatik eğilim düzeylerinin araştırıldığı bu tez çalışması süresince bilgi, deneyim ve yardımlarını her zaman yanımda hissettiğim, 2000 yılında başladığım yüksek lisans sürecimden bu yana danışmanlığımı yapan değerli hocam sayın Prof. Dr. İbrahim Yıldırım'a, istatistiki analizler ve yorumlama sürecinde değerli bilgileri ve desteği ile her zaman yanımda olan sevgili kardeşim Gülbin Sezen'e, doktora sürecimde beni her konuda cesaretlendiren, İngilizce çevirilerim sırasında yardımlarını benden esirgemeyen ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim sevgili eşim Cem Balçıkanlı'ya, tez hazırlama sürecimizde sık sık görüşlerimizi ve bilgilerimizi paylaştığımız sevgili arkadaşlarım E. Olcay Karabulut ve E. Esra Erturan Öğüt'e, anketlerin dağıtılma ve toplanma sürecindeki yardımlarından dolayı antrenör/antrenör yardımcıları ile anketlerimizi dolduran futbolculara teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca doktora tezimi armağan ettiğim sevgili annem Filiz Sezen ve babam Mehmet Sezen'e sonsuz sevgilerimle...

Gülfem SEZEN-BALÇIKANLI

Ankara 2009